

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

KİTĀB-I QİYĀFET-NĀME

Ana PATARKALASHVILI

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KİTĀB-I QIYĀFET-NĀME

Ana PATARKALASHVILI

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

Ana Patarkalashvili tarafından hazırlanan Kitāb-ı Kıyāfet-nāme başlıklı bu çalışma, 08/02/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emine YILMAZ (Başkan)

Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN (Danışman)

Doç. Dr. Murat KÜÇÜK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

02.28.2019

S. Şişirmez [imza]

Ana PATARKALASHVILI

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü-anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullandığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

ს. პატარკალაშვილი (imza)

Ana PATARKALASHVILI

ÖZET

Patarkalashvili, Ana, *Kitāb-ı Kıyāfet-nāme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019

Bu tez çalışması Vatikan Kütüphanesinde Türkçe Yazmalar bölümünde bulunan 31 numaralı, müellifi belli olmayan "Kitāb-ı Kıyāfet-nāme" adlı Arap harfli el yazması eseri üzerinedir. Eserin yazılış tarihi belli değil, ancak eserin dili incelediğinde Eski Anadolu Türkçesinin son dönemine ait olduğunu ve bundan dolayı eserin yaklaşık XV. yüzyılın sonu XVI. yüzyılın başında yazıya geçirilmesini belli oldu.

Bu tarih, bazı araştırmacılara göre Eski Anadolu Türkçesi, bazılara göre ise Osmanlıca sayılmaktadır. Eserin dil özellikleri incelediğinde Eski Anadolu Türkçesinin son dönemine ait olduğunu anlaşılmaktadır. Yazmanın ilk sayfasında bir hadise yer verilmiştir. Metin harekeli nesih yazısıyla yazılmıştır. El Yazmanın konusu insan ve insanların dış özelliklerinden çıkararak insanın ruhsal durumu anlama bilgisidir.

Bu tez çalışması Giriş, Dil İncelemesi, Transkripsiyonlu Metin ve Analitik Dizin bölümlerinde oluşmaktadır. Giriş Bölümünde kıyāfet-nāmeler konusu ele alınacaktır. Bu bölümde ayrıca eserin iç ve dış özellikleri yer almaktadır. İkinci bölümde eserin dili incelenip biçim özellikleri ve söz varlığı bakımından ele alınmaktadır. Tezin üçüncü bölümü metnin transkripsiyon alfabesi ile Türkçeye aktarılmasından oluşmaktadır. Dördüncü bölümde eser içinde geçen sözcüklerin ve özel adların analitik dizinleri yer almaktadır. Tezde son olarak yararlanılan kaynaklar bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Eski Anadolu Türkçesi, Kitāb-ı Kıyāfet-nāme, Arap Harfli Metin

ABSTRACT

Patarkalashvili, Ana, *Kitāb-ı Kıyāfet-nāme*, Master Thesis, Ankara, 2019

This thesis is based on the handwritten Arabic manuscript of unknown author called “Kitāb-ı Kıyāfet-nāme”, which is kept at Turkish writings department of Vatican library under 31 number. The writing date of the manuscript is unknown, but after the analysis it was found out that its language belonged to the last period of Old Anatolian Turkish and therefore it is assumed that the manuscript was written approximately at the end of XV and at the beginning of XVI centuries.

This historical document according to some scholars is considered as Old Anatolian Turkish, whereas for others as Ottoman. In the course of linguistic analysis of the work it came out that it belonged to the last period of Old Anatolian Turkish. A Hadith took place in the first page of the manuscript. The text was written with *naskh*, i.e. a smaller, round script of Islamic calligraphy. The theme of manuscript is about knowledge of understanding human’s spiritual state on the basis of his external qualities.

This thesis consists of parts such as Introduction, Linguistic Analysis, Transcribed Text and Analytical Directory. In the Introductory part the theme of Kıyāfet-nāmeler is discussed. In this part particularly inner and outer features of the work took place. In the second part writing style of the manuscript, sound and form characteristics, historical periods of Turkish is compared to the modern Turkish on the basis of examples. The third part of the thesis includes the alphabet of text transcription and its transfer into Turkish. Fourth part contains analytical directories of the words and proper nouns used in the manuscript. Used references indicated in the last part of the thesis.

Key Words

Old Anatolian Turkish, Kitāb-ı Kıyāfet-nāme, Arabic Manuscript

KISALTMALAR

Ans.	Ansiklopedi
Ar.	Arapça
Bkz.	Bakınız
BT.	Batı Türkçesi
ET.	Eski Türkçe
EAT.	Eski Anadolu Türkçesi
Far.	Farsça
TDK.	Türk Dil Kurumu
TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı
TT.	Türkiye Türkçesi
Yay.	Yayın
Vb.	Ve Başkası

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÖN SÖZ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM : KİTÂB-I QİYÂFET-NÂME	4
1.1 Nüshanın ve Eserin Tanıtımı.....	4
1.2 Eserin İçeriği	6
1.3 Eserin Dili	7
1.4 Eski Anadolu Türkçesi.....	8
2. BÖLÜM : DİL İNCELEMESİ	10
2.1 SÖZ YAPIMI	10
2.1.1 İsim Yapımı.....	10
2.1.1.1 İsimden İsim Yapan Ekler	10
2.1.1.2 Fiilden İsim Yapan Ekler	15

2.1.2 Fiil Yapımı	17
2.1.2.1 İsimden Fiil Yapan Ekler	17
2.1.2.2 Fiilden Fiil Yapan Ekler	18
2.1.3 Çekim Ekleri	20
2.1.3.1 İsim Çekimi	20
2.1.3.1.1 Çokluk Eki	20
2.1.3.1.2 Durum Ekleri	21
2.1.3.1.2.1 Yalın Durum (Nominatif)	21
2.1.3.1.2.2 İlgi Durumu (Genetif)	21
2.1.3.1.2.3 Belirtme Durumu (Akkuzatif)	23
2.1.3.1.2.4 Yönelme Durumu (Dative)	23
2.1.3.1.2.5 Bulunma Durumu (Lokatif)	24
2.1.3.1.2.6 Çıkma Durumu (Ablatif)	25
2.1.3.1.2.7 Birliktelik Eki (İnstrumental)	26
2.1.3.1.2.8 Yön Gösterme Durumu (Direktif)	26
2.1.4 Sözcük Türleri	28
2.1.4.1 Sayılar	28
2.1.4.2 Sıfatlar	28
2.1.4.2.1 Basit Sıfatlar	28
2.1.4.2.2 Türemiş Sıfatlar	30
2.1.4.2.3 Sıra Sayı Sıfatları	32

2.1.4.3 Zamirler	33
2.1.4.3.1 Şahıs Zamirleri.....	33
2.1.4.3.2 İşaret Zamirleri	33
2.1.4.3.3 Belirsizlik Zamirleri	34
2.1.4.4 Zarflar.....	34
2.1.4.4.1 Yer Yön Zarfları	34
2.1.4.4.2 Zaman Zarfları	35
2.1.4.3 Miktar Zarfları	35
2.1.4.4 Edatlar	35
2.1.4.4.1 Çekim Edatları	36
2.1.4.4.1.1 Vasıta ve Beraberlik Bildiren Çekim Edatları.....	36
2.1.4.4.1.2 Sebep ve Gaye Bildiren Çekim Edatları.....	36
2.1.4.4.1.3 Yer Yön Bildiren Çekim Edatları.....	36
2.1.4.4.1.4 Benzerlik Bildiren Çekim Edatları	36
2.1.4.4.2 Bağlaçlar.....	37
2.1.4.4.2.1 Sıralama Bağlaçları	37
2.1.4.4.2.2 Şart İfadesi Taşıyan Bağlaçlar	37
2.1.4.4.2.3 Cümle Bağlayıcılar.....	38
2.2 FİİL ÇEKİMİ.....	39
2.2.1 Haber Kipleri.....	39
2.2.1.1 Bilinen Geçmiş Zaman	39
2.2.1.2 Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	39

2.2.1.3 Geniş Zaman.....	40
2.2.1.4 Gelecek Zaman	41
2.2.1.5 Şimdiki Zaman.....	41
2.2.2 Dilek Kipleri.....	41
2.2.2.1 Dilek-Şart Kipi (olumlu)	42
2.2.2.1.1 Dilek-Şart kipi (olumsuz)	42
2.2.2.2 İstek Kipi.....	43
2.2.2.3 Şartlı Birleşik Çekimi.....	43
2.2.2.4 Geniş Zamanın Şartı.....	44
2.2.2.5 Şimdiki Zamanın Şartı	44
2.3 FİİLİMSİ EKLER	45
2.3.1 Sıfat-Fiil Ekleri.....	45
2.3.2 Zarf-Fiil Ekleri.....	46
2.4 SÖZ VARLIĞI.....	48
2.4.1 Türkçe Sözcüklerin İncelemesi	48
2.4.1.1 Renkler.....	49
2.4.1.2 Hayvan Adları	49
2.4.1.3 Beden Uzuvarı.....	50
2.4.1.3.1 Baş ve Yüze Ait Unsurlar	50
2.4.1.3.2 Cilde Ait Unsurlar	52
2.4.1.4 Diğer Uzuvarlar	53

2.4.2 METİNDE BULUNAN ARAPÇA VE FARŞÇA KELİMELER.....	54
2.4.2.1 Metinde Geçen Arapça Kelimeler	55
2.4.2.2 Metinde Geçen Farsça Kelimeler	57
3. BÖLÜM : TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	59
4. BÖLÜM : DİZİN.....	68
ÖZEL İSİMLER DİZİNİ.....	141
SONUÇ.....	144
KAYNAKÇA.....	147
EKLER.....	149
Ek. 1 77/1; 77/4; 77/7	149
Ek -2, 78/3; 78/6.....	150
Ek- 3, 79/2; 79/5.....	151
Ek-4, 80/1; 80/4.....	152
Ek – 5 ORJİNALLİK RAPORU.....	153
EK-6 ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU	155

ÖN SÖZ

Türkçenin tarihsel dönemlerinden biri olan Eski Anadolu Türkçesi, pek çok açıdan önemlidir. 1 Kasım 1928 Harf İnkılâbı ile Türkçenin Latin harfleri kullanılarak yazılmaya başlanmasıyla çok sayıda, Arap alfabesiyle yazılmış metin bulunması ve Eski Anadolu Türkçesinin Türkiye Türkçesine pek çok açıdan ışık tutması nedeniyle Arap alfabesiyle yazılmış metinlerin Latin harflerine çevrilmesine olan ilgi oldukça artmaktadır.

Üzerinde araştırma yaptığımız eser, Vatikan Kütüphanesinde Türkçe Yazmalar Bölümünde bulunan 31 numaralı Kitâb-ı Kıyâfet-nâme el yazması eseri Eski Anadolu Türkçesinin son dönemine ait olan Arap alfabesiyle yazılmış değerli eserlerden biridir. Eser harekeli nesih ile siyah mürekkeple yazılmıştır. Metinde geçen özel isimler ile yeni bölümlerin başlıkları için ise kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Kitabın cildi kalın deri, sade, yazısız, kahverengidir, içindeki kâğıtlar ise sararmıştır. Kitap, toplam 108 varaktan oluşmaktadır. Ancak metin 103 varağa kadar olup son beş sayfası boştur. Satır sayısı, her sayfada genellikle 7’dir.

Eserin dili olan Eski Anadolu Türkçesi, Türkçenin tarihsel dönemlerinden biri olması açısından Türkiye Türkçesi için en iyi kaynak durumundadır. Dolayısıyla Türkiye Türkçesinin daha iyi bir şekilde ele alınabilmesi ve daha verimli tespitlerin ortaya konulup dil tarihinin incelenmesi için en verimli yoldur ki son yıllarda bu konu üzerinde yapılan çalışmaların sayısı artmış durumdadır.

Eserin dil özelliklerinden yola çıkarak tahminen XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyılın başlarında, Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlıcaya geçiş döneminde yazıldığı tespit edilmiştir. Bu açıdan, metinde geçen bütün kelimelerin üzerinde durup dizinini hazırlamak, eserin dil incelemesini yapmak, Türkçe kelimelerin üzerinde çalışmak da oldukça memnun edici bir durumdu.

Okumaya başladığımızda eserde ya yazarın hakkında ya eserin yazılış tarihi veya dönemi hakkında bilgi edinebileceğimizi düşünmüştük ama yazar eserin ilk satırlarında doğrudan konuya geçip anlatmaya başlamıştır. Eserin bir derleme olması ve atıf sisteminin kullanılması eserin önemli özelliklerindedir. Bu, eserin ilk satırlarından anlaşılmaktadır. Yazar; Aristo, Eflatun, Abdü’r-rezzâk Kâşânî vb. ünlü kişilerin görüşlerini toplayıp esere aktarmıştır. Ayrıca yazar, kimin görüşlerinden yararlandığını belirtmek için her kişinin görüşüne karşılık farklı

harfler koyarak onları işaretlemiştir. Buradan, yazarın birçok kitabı inceleyip bir sonuç kitabı hazırladığı anlaşılmaktadır.

Bu tezi hazırlama süresince ilgimi çeken bir diğer tarafı da eserin kıyâfet-nâmeler konusunu içermesi olmuştur. İnsanı tanımadan, sadece dış görünüşüyle beden uzuvlarından yola çıkarak, insanın kişiliği hakkında bilgi edinmek oldukça ilginç bir konudur.

Çalışmamız, Giriş, Dil İncelemesi, Transkripsiyonlu Metin ve Dizin olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Kıyâfet-nâmeler konusu ele alınıp genel bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde eser; dil özellikleri, şekil bilgisi bakımından incelenmektedir. Bunun dışında bu bölümde, metinde bulunan Türkçe kelimeler incelenip gruplara ayrılmıştır. Arapça ve Farsça sözcüklerin ise metinde ne kadar geçtiği belirtilip grafik şeklinde gösterilmiştir. Transkripsiyonlu metin bölümünde eser, Arap alfabesinden Latin alfabesine aktarılmıştır. Son olaraksa dördüncü dizin bölümünde, metinde geçen bütün sözcüklerin anlamları ile kökenleri alfabetik sırasıyla verilmiştir. Çalışmanın ek kısmına, metnin yirmi ikinci bölümünde bulunan elin avucundaki şekilleri verilmiştir.

Bana böyle bir çalışmada bulunma fırsatı veren, tüm çalışma boyunca hep yanımda ve her konuda bana yardımcı olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN'e, fiziksel olarak yanımda olamayan ama uzaktan desteklerini eksik etmeyen aileme ve her zaman benim yanımda olup her konuda beni destekleyen arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Ana PATARKALASHVILI

GİRİŞ

Tezimize konu olan kitap, Kitāb-ı Kıyāfet-nāme adlı eser, Vatikan Kütüphanesinde 31 numarayla kayıtlı olan Arap harfli el yazması eseridir. İncelemiş olduğumuz eser hakkında fazla bilgi bilinmemektedir. Kitap, toplam yüz üç sayfadan oluşmakta ve eserde yirmi altı bölüm bulunmaktadır. Her bir bölüm çeşitli konular içermektedir. Eserin ana konusu kıyāfet-nāmelerdir.

İnsanları görünce ilk göze çarpan şey, yüz ile vücududur ama insanın ruhunu, huyunu ve karakterini göz aracılığıyla görmek imkânsızdır. Ruhun güzelliği, bedenin güzelliği kadar çabuk görünmez ama ruhun güzelliği yüze de yansımaktadır. İnsanın yüz ve vücut özelliklerine göre karakter tahlili yapıp insanı tanımak çok merak edilen bir konu olmuştur, ayrıca insanın beden yapısı ve karakter özellikleri arasında doğal bir bağlantının olduğuna dair bir inanış her zaman vardı. Eski kitaplara bakınca, dış organlardan karakter analizi yapmanın yeni bir konu olmadığını, çok eskilere dayandığı da görülmektedir.

Kitāb-ı Kıyāfet-nāme, insanın fiziksel özelliklerinden yola çıkarak kişilikleri hakkında değerlendirme yapmaktadır. Kıyāfet ilmi, tarihi çok eski dönemlere dayanıp hem doğu hem batı kültüründe karşımıza çıkmaktadır. Bir insanın yüzüne bakıp nasıl bir insan olduğunu, nasıl bir karaktere sahip olduğunu, iç dünyasını, kişilik özelliklerini öğrenmek her nesil insanlarla beraber filozofların ve bilim adamların merak ettiği bir konu olmuştur. Kıyāfet-nāmeler bunun üzerinde yapılmış çalışmalar olup bir kişinin karakteri hakkında ve o kişinin yüz ifadesi ile beden yapısından yola çıkarak önemli tespitler çıkartmaktadır. Her insan birbirlerinden farklıdır. Kıyāfet-nāmelere insanın yüzü ile vücudun okunması sanatı da diyebiliriz. Ama "kıyāfet" ve "kıyāfet-nāme" kelimelerinin daha bilimsel ve detaylı açıklaması aşağıdaki şekilde daha doğru olacaktır.

Kıyāfet ilmi ve Kıyāfet-nāme

Kıyāfet ilmi, insanların dış yapısından iç yapısını anlama ilmidir. Kişilerin dış görünüşlerinden ahlāk ve karakter yapıları hakkında çıkarılan yargıları konu alan eserlerin genel adıdır. "Dış yapıdan iç yapıyı anlamaya çalışan bu ilme "kıyāfet ilmi"; bunu yapan kişiye de "kāyif" veya "kıyāfetşinās" denir. "Kıyāfetşinās" Türkçe ve Farsça kullanılışındadır." (Pala, 2004, s. 286)

Kıyāfet" kelimesi Arapça "kavf" kökünden gelip "iz sürmek ardınca gitmek" anlamı taşımaktadır. Türkçe ve Farsçada ise "kılık kıyafet, elbise, şekil, görünüş" gibi mânaları olup Türkçeye Farsçadan geçmiştir. Bir kişinin saç, göz, kulak, el gibi organlara ve dış görünüşüne bakılarak karakter yapısı hakkında görüşler ortaya koyan bilim dalına "kıyāfe(t)", bu görüşleri ortaya koyan esere de "kıyāfet-nāme" adı verilir. Kıyāfet-nāme de insanların fiziksel görünüşlerinden onların kişiliklerini, onların ruhsal durumlarını çıkarmayı öğreten nazım ya da nesir biçiminde yazılmış yapıtlara verilen addır". "Vücutun boy, kulak, burun, karın, omuz, arka, el ve ayak gibi organlarını birkaç beyit içinde ayrı ayrı belirterek, her birinin özelliğine göre, insanların karakterine işaret eden ve böylece yargılara varan eserlere kıyāfet-nāme adı verilmiştir. (A.S. Levend) (Özdemir, 2014, s. 214).

Kıyāfet ilmi, genel olarak çeşitli dallara ayrılmaktadır.

Kıyāfet ilmi, genel olarak "kıyāfetü'l-isr" ve "kıyāfetü'l-beşer" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kıyāfetü'l-isr, insanların veya binek hayvanlarının ayak izlerinden sahibinin genç mi yaşlı mı olduğunun, cinsiyetinin ve bazı fiziksel özelliklerinin tahmin edilmeye çalışıldığı bilim dalıdır. Kıyāfetü'l-beşer ise "kıyāfetü'l-insāniyye, kıyāfetü'l-ebdan" olarak da bilinir ve insanın fiziksel özelliklerinden kişiliğini, ahlākını tahmin ve nesebini tesbitle uğraşır. İlgilendikleri konular bakımından ilm-i sīmā (insanın yüz özelliklerinden ahlākını tahmin etme), ilm-i hutūt (alın çizgilerinden insan ömrü ve refah düzeyi hakkında bilgi edinmeye çalışma), ilm-i kef (avuç içinden kişinin geleceğine ait hükümler çıkarma, el falı) ve ilm-i ihtilāc (insan bedenindeki seçirmeleri anlamlandırma) ilm-i kıyāfete yakın diğer bilim dallarıdır. (Mengi, TDV İslām Ansiklopedisi, 25 cild; s. 513-514).

Bu çeşitli dallara ait konular Kitāb-ı Kıyāfet-nāme eserimizde de bulunmaktadır.

Bu ilim dalı, Doğu dünyasına yerleşip iyice geliştirilmiştir. Ancak sadece Doğu dünyasına ait olan bir bilim olmadığını belirtmemiz gerekmektedir. Doğu dünyasında bu ilime "İlm-i kıyāfet veya İlm-i firāset", Batı dünyasında ise "Fizyonomi" adı verilmektedir. Bu üç kavram da farklılıkları göstermektedir. Firāset, genel bir kavramdır ve "bir şey sezme, anlamak, varlık ve olayların iç yüzünü keşfetmek, gaybı görmek gibi" anlamına gelmektedir. Firāset sözcüğü, daha geniş anlamda olup "kıyāfet" kelimesini de içine alır. Konumuz olan kıyāfet-nāme, firaset-nāmenin alt dalı olarak sayılmaktadır. Batı kültüründe fizyonomi terimi, Yunanca doğa anlamına gelen "physis" ve yorum anlamına gelen "gnomon" kelimelerin birleşmesinde oluşmaktadır ve "kıyāfet" kelimesinden daha dar bir anlam taşımaktadır. Kıyāfet kavramı, insanın tüm uzuvlarıyla beraber hayvanları da incelerken, fizyonomi, sadece insanın hareketlerini değerlendirip insanın kişiliğini ortaya koymaktadır.

Kıyāfet ilmi, çok eskiye dayanmaktadır. Kıyāfet-nāmeler, hem Doğu hem Batı kültüründe büyük ilgi kazanmıştır. Bu ilmin kökeninin neresi olduğunu bilinmemektedir. Bazı kaynaklar, Çinlilerin de çok eskiden beri bu ilimle ilgilendiğini, yüz hatlarını okuyup insanın karakteri hakkında bazı yorumlar yaptığını belirtmektedir. Ancak ilk bilimsel çalışma Hipokrat'a aittir. M.Ö 5. yüzyılda tıpta bazı hastalıkların belirlenmesi ve tedavisi için bu ilimden yararlanmışlardır. Bundan sonra Galien, Aristo, Eflatun gibi meşhur Yunan filozoflar da bu konuyla

ilgilenmişlerdir. Bundan dolayı kıyāfet ilminin Batı'dan alınıp Doğu kültürüne göre şekillendirildiği düşünülmektedir. Batı kültüründen sonra, kıyāfet-nāme türü, Doğu kültürlerinde ilk Arap edebiyatına, sonra Fars edebiyatına en son da Türk edebiyatına geçip yerleşmiştir.

Türk edebiyatına Kıyāfet ilminin İslāmiyet sonrası dönemde girdiği düşünülmektedir. Ayrıca Türk edebiyatında var olan kıyāfet-nāmelerden bazıları Arapça ve Farsça eserlerden tercüme edilmiştir. Bundan dolayı Türkçe kıyāfet-nāmelerde bu iki kültürünün etkisi de hissedilmektedir.

Türkler kıyāfet ilmini siyasette ve hukukta da kullanmışlar, saraya adam alınırken, memur ve asker alınırken, esir alım-satımında bu ilimden faydalanmışlardır. Türk padişahları Kıyāfet ilmine ilgi göstermişlerdir. Bu nedenlerdir ki Türkçe Kıyāfet-nāmeler manzum ve sanatkārāne örnekler vermiştir. Bunlar içinde en güzel örnek Hamdullah Hamdī'nin meşhur Kıyāfet-nāme'sidir. Bunun etkisini diğer kıyāfetnamelerde de hissedilmektedir. Hamdullah Hamdī'den sonra kıyāfetnamelerden son ünlü örneği Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir. Bu konuda Arap edebiyatında yazılan ilk eser İmam Şafii'ye ait ise de eser bugün artık kaybolmuştur. İmam Şafii'den sonra *el-Kındī'nin Risāle fi'l-Firāse*'si, Yuhanna İbnü'l-Bıtrık'ın (X.yy) Aristo'dan tercüme ettiği *Kitābü's-Siyāse fi Tedbiri'r-Riyāse* adlı eser ve Muhammed b. Zekeriya Rāzī'nin *el-Mansurī*'si bu türün ilk meşhur örnekleridir. Fahrüddin Rāzī'nin *Kitābu'l-Firāse* adlı eseri ise o güne dek yazılan Kıyāfetnamelerin en mükemmelidir. Tālib Ensārī Dımışkī'nin *Kitābu'l-Adāb ve's-Siyāse fi İlmi'n-Nazarı ve'l-Firāse* adını taşıyan eseri, Arapça olarak yazılmış müstakil Kıyāfetnāmelerin son örneğidir. (Pala, 2004, s.286)

1. BÖLÜM

KİTĀB-I QIYĀFET-NĀME

1.1 Nüshanın ve Eserin Tanıtımı

İncelemiş olduğumuz eser, Vatikan Kütüphanesinde Türkçe Yazmalar Bölümünde bulunan 31 numara olarak kayıtlı olan bir Kitāb-ı Qıyāfet-nāme adlı el yazması eseridir. Eser hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu tez çalışması bugüne kadar elimize geçen Vatikan Kütüphanesinde bulunan tek nüsha üzerinden yapılmaktadır. Vatikan Kütüphanesinin elektronik sayfasında görüldüğü gibi kitabın cildi; kalın, açık kahverengi deri malzemesinden yapılmıştır. Üzerinde hiçbir yazı bulunmamaktadır. Eser toplam 103 varaktan oluşmaktadır ve hiçbir varak eksik değildir, eserin her sayfasında 7 satır yer almaktadır. Metin, harekeli nesih yazısıyla yazılmıştır. Yazar, eseri yazarken siyah ve kırmızı mürekkep kullanmıştır. Eserde geçen ayetler, bölüm numaraları, "eger" edatı, özel isimler, özel isimleri işaretleme harfler, özellikle gösterilmek amacıyla kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Eserin yazılış yılı belli değildir yazıldığı yıla ait bilgiler de verilmemektedir. Yine de kesin olmamakla birlikte eserin Eski Anadolu Türkçesi son döneminin ürünü olup en erken XV. yüzyılın sonlarında XVI. yüzyılın başlarında yazıldığı tahmin edilmektedir. Çünkü Vatikan Kütüphanesinin internet sayfasından tarafımdan ulaşılan bilgilere göre; yazmanın 1590-1700 yılları arasında Vatikan Kütüphanesinde Claudia Montusche'nın koruması altında olduğunu söylemek mümkündür. Eserinin yazarı ve müellifi belli değildir. Metinde geçen isimlerden Kitāb-ı Qıyāfet-nāme farklı farklı kıyāfet-nāmelerden bir toplama kitabı ve tercüme eseri olduğu da anlaşılmaktadır. Ayrıca eserin dili mümkün olduğunca Türkçedir. Çok az yabancı sözcük kullanıldığı görülmektedir. Buradan da eserin, Türkçe için yapıldığı ve halk için yazıldığı anlaşılmaktadır.

Eserin en önemli özelliği, yazarın kendince bir atıf sistemini ortaya koyup kullanılmasıdır. Yazar, metnin başlangıç satırlarında eseri yazarken kullandığı yöntemi açıklıyor. Eserde, alıntı veya düşünceye sahip olan kişiyi göstermek için aldığı fikir karşılığında bir Arap harfi koyarak o insanı işaretlemiştir. Arap harfleri bir dipnot işareti olarak düşünülebilmektedir. Örneğin: Metinde geçen nūn ن: harfi Eflātūn'a işaret etmektedir, harfi ṭ ط: Aristetālīs'e, harfi sād ص:Mansūrī'ye, Harfi ra ر Muhammed Rāzī'ye, harfi sīn س: Aylavus'a, harfi 'ayn İmām Şāfī'ye, harfi bā ب:Şeyh Muḥyiddīn 'Arabī'ye, harfi he ه: ittifaklarına işaret etmektedir. Harfsiz nakiller ise 'Abdü'r-rezzāk Ḳāṣānī'ye işaret etmektedir. Ayrıca 'Abdü'r-rezzāk Ḳāṣānī'ye ait olan cümlelerin de Farsça yazılmış bir kıyāfet-nāmeden tercüme olduğu, eserde geçen şu cümleden "*ve hurūfsuz olan naḳiller 'Abdü'r-rezzāk Ḳāṣānī'ye işāretdür kim Fārisī kıyāfet-nāme söylemişdür andan tercüme olundu*" anlaşılmaktadır. Metinde Aristo ile Eflatun başta olmak üzere Mansūrī, Muḥammed Rāzī, İmām Şāfī, Şeyh Muḥyiddīn Arabī, 'Abdü'r-rezzāk Ḳāṣānī gibi filozofların ve tasavvuf insanların düşünceleri ortaya konulmaktadır. Yazar, yukarda adı geçen kişilerin görüşlerinden yararlanmış, alıntı alıp esere aktarmıştır.

Eserin konusu da oldukça ilgi çekicidir. Beden uzuvlarıyla kişilik arasında bağlantı olduğunu düşünüp ilk defa çalışma yapan kişi Aristo'dur. Aristo'nun yazmış olduğu eserlerin Yunancadan Arapçaya tercüme edilerek İslām dünyasında bu ilmin doğuşu ve gelişmesi sağlanmıştır. Kaynaklara göre Aristo, İskender'e siyaset yollarını birer birer öğretirken kıyāfet-nāme ilimden de bahsetmiş ve bu ilmin sunduklarını dikkate alması konusunda talebesini uyarmıştır. Aristo yapmış olduğu bu çalışmalarıyla insanın beden yapısıyla kişiliğini ortaya koyarken aynı zamanda insanların vücut yapılarına bağlı olarak onların suça meyillilerini de ortaya koymaya çalışmıştır. (Bozkurt, 2008, s. 36).

Bu alanda çalışıp söz sahibi olan ikinci isim, büyük filozoflarından biri olan Eflatun'dur. Eflatun, insanın dış görünüşüne bakarak o insanın kişiliğini çözmeye çalışıp yorumlar yapmıştır. Eflatun, insanları derin ve sathi olarak ikiye ayırmaktadır. Metinde Muḥammed Rāzī olarak ismi geçen kişi Arap tıp uzmanlarından biri olan Muhammed ibni Zekeriya Rāzī olmalıdır. Onun *el-Mansūrī*'sinin kıyafetnamelerin ilk örneklerinden olduğu kabul edilmektedir. Zekeriya Rāzī'nin tıp biliminde yazılan kitabı, Avrupa'da ilgi çekip uzun süre kullanılmıştır. Kaynaklara göre; Arap kültüründe kıyafet ilmi ile ilgili ilk çalışma yapan kişi İmām Şāfī'dir ama bu eserin herhangi bir nüshası bugün bilinmemektedir.

1.2 Eserin İçeriği

Metin, 26 bölümden oluşup farklı ve çeşitli konular işlenmektedir. Yazar, eserine Tanrı'ya şükranlarını sunarak ve bir hadis-i şerifle başlamaktadır. Kitāb-ı kıyāfet-nāmede baş, yüze ve bedene ait uzuvlar kısmına büyük önem vermektedir. Tespitleri de yukarda bahsettiğimiz Aristo, Eflatun, Muhammed Rāzī, İmām Şāfi gibi yararlandığı kişilerin fikirlerinden yola çıkarak vermektedir. Yazar "evvelki bāb" diyerek konuya geçmektedir. Eserin birinci bölümünde başın kıyafeti hakkında anlatılır. İkinci bölümde "bāb-ı şānī" biçiminde Arapça adlandırılıp saçın kıyafeti anlatılır, üçüncü bölümde yüzün kıyafeti anlatılmaya başlanır ve bu şekilde yirmi ikinci bölüme kadar insanın beden özellikleri, insan uzuvları (yüz, alın, kaş, göz, kulak, burun, ağız, dişler, yanak ve sakal, boy, omur, pazı ve dirsek, el, parmak ve tırnak, göğüs ve karın, arka, but, yan başları ve oturak yeri, diz gözü, baldır ve ayak parmakları, avaz ve gülmek, avuç) tek tek incelenerek karakter hakkında değerlendirme yapılmaktadır. Eserde bulunan uzuvlar; renk, boy, uzunluk-kısalık, düzlük-yuvarlaklık, büyüklük-küçüklük, şişmanlık-zayıflık, genişlik-darlık, kıllı-kılsız, kalınlık-incelik bakımından verilerek insanın karakteri olumlu ya da olumsuz şekilde değerlendirilmektedir.

Yazar, yüz uzuvlarını incelerken göz üzerinde ayrıntılı bir şekilde durmuştur. Efatun'a göre "*eger bir kişinüñ gözi küçük olsa delālet eder kim şāhibi muħanneş ola 27/2*". Gözleri küçük olan insanın korkak olduğunu söyler. Bu bölümde bizim ilgimizi çekecek olan, insan gözlerinin hayvan gözlerine benzetilerek insanın kişiliği, huyu, tabiatı hakkında yorumlamalar yapılmasıdır. Yazar; doğan, sığır, aslan, yengeç, koyun, keler gibi hayvanların hepsini sadece göz açısından incelemiştir. Yukarda bahsettiğimiz hayvanlar dışında yazar, keçiden de bahseder. "*Eger bir kişinüñ saçalı keçi saçalı gibi olsa delālet eder kim şāhibi cāhil ola*". İnsanın sakalı keçi sakalına benziyorsa o insanın cahilliğine delil olduğunu söyler.

Yirmi ikinci bölümden itibaren artık şahs karşılığında kullanılan harfler bulunmadığına göre yazar, 'Abdü'r-rezzāk Kāşānī'nin Farsça yazılmış kıyāfet-nāmesinden yararlanmışır. Yirmi ikinci bölümde on tane alt bölüm bulunmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Kıyāfet-nāmelerde yer alan bir ilim dalı da ilm-i keftir. Bu bölümde yazar, insanın avuç içindeki farklı

şekilleri ve çizgileri verip o şekillerden yola çıkarak insanın nasıl karaktere sahip olduğuna dair, ömür uzunluğu ve kısalığı hakkında tahminlerde bulunmaktadır.

Yirmi üçüncü, yirmi dördüncü ve yirmi beşinci bölümler sırasıyla benler, zenginlik ve fakirlik, ömür uzunluğu ve kısalığı, evladın çokluğu ve azlığının kıyāfetleri hakkındadır. İnsan vücudunun farklı farklı yerlerinde var olan benler çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Mesela: "*Eger yaşağlarında peni olsa şāhibi aldayıcı ola*" - insan yanaklarında benin olması insanın kandırıcı biri olduğu olarak yorumlanır.

Son olarak yirmi altıncı bölüm, eḳālīm-i seb‘a üzerindedir. Eḳālīm-i seb‘a, "yedi iklim" anlamına gelmektedir. Eskiden iklim kelimesi, hava anlamında değil, ülke anlamında kullanılmakta olup "yedi ilkim" kelimesinin altında da bütün dünyayı kastemekteydi. Bundan dolayı kıyāfet-nāmeleri sadece insanların beden uzuvlarından yola çıkarak kişiliğini anlatan bir eser olarak da yargılamak doğru olmaz çünkü milletlere de ayrı yer verilmektedir. Metinde milletleri tanıtırken onlara ait herhangi bir özelliğe bakılmadan, sadece tabiat, karakter bakımından genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bölümde yazar, yirmi bir ülkenin milletlerini (ehl-i Şark, ihāle-yi ‘Arab, ehl-i cībāl, ehl-i sevahil, ehl-i Hicāz, ehl-i Rum, ehl-i ‘Acem, ehl-i ‘Irak, ehl-i Bedehsan, ehl-i Hind, ehl-i Cezāyir, ehl-i ‘ş-Şīn, ehl-i Yemen, ehl-i Hābeşe ehl-i Hītā ve Hōtan, ehl-i Nevbe, ehl-i Berberi, ehl-i MıŒır, ehl-i Yūnān), halkların karakterleri, tabiatları hakkında yorumlar yapılmaktadır. Örneğin: "*ihāle-yi ‘Arab cāhil olalar ve kuvvatlu olalar tōhmet ēdici olalar ve önegü olalar*". Arapların; cahil ve inatçı, kuvvetli ve suçlayıcı olduğunu belirtir. İranlıların ise zeki, erkeklere düşkün ve tutkulu olduklarını söyler. Yunanlıları ise bilgili, zeki, akıllı, ince yaratılışlı ve çalışkan olarak değerlendirir.

Kitāb-ı Kıyāfet-nāme, "*temmetü’l-kitāb bi-‘avni’l-lahī’l-meliku’l vehhāb*" cümlesiyle sona ermektedir.

1.3 Eserin Dili

Kitāb-ı Kıyāfet-nāme’nin yazarı belli olmamakla birlikte müellif eserin yazılış tarihi hakkında da bilgi vermemektedir. Eserin yazım özelliklerinden yola çıkarak en erken XVI. yüzyıla dayandığını söylenebilir. Yapı bakımından da Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine

geçiş dönemi dil özellikleri gösterdiği için Kitāb-ı Kıyāfet-nāme'nin dilinin Eski Anadolu Türkçesi devresinin sonu, Osmanlıcaya geçiş döneminde yer aldığını düşünebiliriz.

Kitāb-ı Kıyāfet-nāme metninde kullanılan Türkçe kelimelere bakınca çok temiz Türkçe kelime hazinesinin var olduğu anlaşılmaktadır, çünkü kelimeler mümkün oldukça Türkçe olup çok az Arapça ve Farsça kelime geçmektedir. Bundan dolayı, müellifin tercüme etme işini çok ciddiye aldığını, çevirdiği eserin dilinden etkilenmeden, fazla yabancı sözcüğü kullanmadığını ve eserin halk için yazıldığı düşünülebilmektedir. Eserin dilinin halkın kullandığı dil olduğu bellidir. Bu yüzden yazar eseri hiç uzatmadan, fazla Arapça ve Farsça tamlamaları kullanmadan son derece sade, doğal, herkes için anlaşılabilir bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Eserin konusundan dolayı, metnin kelime hazinesinde var olan kelimeler çoğunlukla Türkçe olup insanla, insanın beden uzuvlarıyla ilgili kelimeler büyük bir yer tutmaktadır. Yabancı kelimeleri de çoğunlukla ya halk diline girmiş ya da *gayretsiz* 97/6, *hurūfsuz* 11/1, kelimelerdeki gibi Türkçe ek alıp Türkçeleştirilmiştir.

1.4 Eski Anadolu Türkçesi

Türkçenin tarihsel dönemlerinden biri olan Eski Anadolu Türkçesi, sırasıyla Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ile beraber Batı Türkçesinin¹ ilk devridir. Eski Anadolu Türkçesi Anadolu'ya yerleşen Oğuz Türklerinin ilk kez kendi lehçeleri üzerine kurdukları yazı dilidir. (Talat ve Ölmez, 2014, s.52). XI. yüzyıldan itibaren 1071 Malazgirt savaşı ile Oğuz boylar artık Orta Asya'dan Anadolu'ya göçüşmeye başlayıp Anadolu bölgesinde yerleşmişler. Oğuzlar tarafından Anadolu'da kurulup gelişmiş olan ilk Türk yazı, dili Eski Anadolu Türkçesi olmuştur. Bu dil Oğuz dil grubuna girmektedir, dolayısıyla bu yazı dilinin temeli Oğuzcaya dayanmaktadır. Bu dönem Türk dili için pek çok açıdan önemlidir. Birincisi ve en önemlisi Türkiye Türkçesinin tarihsel dönemlerinden ilki olup Türkiye Türkçesi üzerinde araştırmak için başvurabilecek en verimli kaynaktır. Bu Türkçeye, Eski Anadolu Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi ve Eski Osmanlıca da denmektedir ama en yaygın kullanılan terim Eski Anadolu

---

¹Batı Türkçesi, 11.yüzyıl ile 21. Yüzyıl arasında Kuzey Azerbaycan, Kuzey Irak, Kuzey Suriye, Anadolu, Kıbrıs, Ege adaları, Balkanlar, Kırım Hanlığı ve Kuzey Afrika'da kullanılan dildir. (Ercilasun:, 2007 s.429)

Türkçesi (EAT) olmuştur. Sadece Faruk Kadri Timurtaş Eski Anadolu Türkçesi terimi yerine Eski Türkiye Türkçesi tabirini tercih etmiştir.

Eski Anadolu Türkçesi, Batı Türkçesinin, bazı eski gramer şekillerini taşıyan ve kelime hazinesi bakımından en temiz olan devridir. (Ergin, 1963, s.354)

XI. yüzyıl'dan XIII. yüzyıla kadar Anadolu'da oğuz lehçesi ile yazılmış bir eser bulunmamaktaydı. O döneme ait bütün eserler karışık dilliydi. Bunu şöyle açıklayabiliriz; Oğuzlar Orta Asya'dayken konuşma dili olarak Oğuzcayı, yazı dili için ise Orta Asya Türk Edebi dilini kullanmışlardır. XI. yy'da artık Anadolu'ya geldiklerinde hem konuşma hem yazı dili için Oğuzcayı seçmişlerdir. Bundan dolayı XI.-XIII. yüzyıllar arasındaki dönemde verilen ilk ürünlerdir ve bunlara Anadolu'da karışık dilli eserler denir. Karışık dilli eserler; hem Orta Asya Edebi dili hem Anadolu'ya geldiklerinde kullanılan asıl Oğuzcanın özellikleri taşırlar.

Eski Anadolu Türkçesi, Oğuz şivesinin ilk olarak yazıya geçirilmiş biçimidir. Oğuzcaya dayalı ilk yazı dili olması sebebiyle Türk dili tarihinde önemli bir yer tutar. (Şahın, 2003, s.13)

Eski Anadolu Türkçesi, genel olarak üç dönemde ele alınıp incelenir.

1. Selçuklu Dönemi Türkçesi (XI.– XIII.yy)
2. Beylikler Dönemi Türkçesi (XIII.- XV.yy)
3. Osmanlıcaya Geçiş Dönemi Türkçesi (XV.-XVI.yy)

Çalışmakta olduğumuz eser de Eski Anadolu Türkçesinin Osmanlıcaya geçiş dönemi civarlarında olması hissi uyandırmaktadır.

2. BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

Bu bölümde, Kitāb-ı Kıyāfet-nāme adlı eserin üzerinde dil incelemesi yapılmıştır. Bu bölümde metin, yapı bilgisi özellikleri bakımından ele alınmaktadır. Eserde geçen Türkçe kelimeler üzerinde durulup yapım ekleri, sıfat-fiil ekleri, zarf-fiil ekleri, sıfatlar, sayılar, zarflar, kipler, zamanlar ve çekim ekleri kök ve ek olarak ayrılıp örnekler verilerek incelenmektedir.

2.1 SÖZ YAPIMI

Bu bölümde, eserde geçen Türkçe türemiş kelimeler, kelime türeme yoluyla elde edilmiştir. Türkçe kelimeler, yapım ekleri bakımından incelenmektedir. Kelime kök ve gövdelerine yapım ekleri getirilerek yeni kelime türetilip, kelime anlamı değiştirilip kelimeye yeni anlam kazandırılabilir. Metinde geçen Türkçe kelimelerin ekleri; isimden isim yapan ekler, isimden fiil yapan ekler, fiilden isim yapan ekler ve fiilden fiil yapan ekler olarak dörde ayrılmıştır. Metinde aşağıdaki ekler görünmektedir.

2.1.1 İsim Yapımı

2.1.1.1 İsimden İsim Yapan Ekler

Bu ekler isim kök ve gövdelerinden başka isimler yapmak için kullanılmaktadır.

+ak/+ek Bu ek, organ isimlerinde görülür. Metinde *+ak/-ek* eki iki tane kelimedede kullanılmıştır.

eṅek < eṅ + ek 44/1,4

yaṅak < yaṅ + ak 17/4, 43/7, 82/1

+cuk/+cük Bu ek isimlerden küçültme ve sevgi anlamlı isimler yapar. Metinde geçen kelimelerde küçültme ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ekin yalnız yuvarlak vokalli şekilleri görünmektedir. Metinde tek örneği bulunmaktadır. Düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamıştır.

ignecük < *igne* + *cük* 88/1

+IU İsimlerden olumlu sıfatlar yapıp işleklik derecesinde en çok kullanılan ektir. Bu ekin en geniş fonksiyonu sahiplik isimleri yapmaktır. Türkçenin tarihi boyunca bu ek ile ilgili büyük değişiklikler görülmektedir. Eski Türkçede *-lıg*, *-lig*, *-lug*, *-lug* şekillerinde bulunuyordu. Daha sonra ekin sonundaki /g/ ler düşünce Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlaklaşma gerçekleşip ek, +IU şeklini aldı. Metinde ise Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi yalnız yuvarlak olarak *-lu*, *-lü* şeklinde bulunmaktadır. Metinde ekin düz şekli sadece *kıllı* < *kıl* + *lı* ve *siğir* + *li* örneklerinde *+lı/+li* ile yazıldığını görülmektedir, bu durumun metnin nispeten daha yeni olduğuna mı, günümüze daha yakın olduğuna mı delalet ettiği, yoksa bir yazım yanlışı mı olduğunu açıklamak mümkün değildir, çünkü tek örnektir. Türkiye Türkçesinde ise ekin *+IX* şekli olarak düzlük-yuvarlaklık bakımından vokal uyumu korunmaktadır.

kıllı < *kıl* + *lı* 66/5

etlü < *et* + *lü* 19/5

cür'etlü < *cür'et* + *lü* 38/2, 40/3, 71/6

heybetlü < *heybet* + *lü* 78/6

hulıklı < *hulık* + *lu* 20/1

keremlü < *kerem* + *lü* 98/1

kuvvatlu < *kuvvat* + *lu* 57/1, 67/2, 97/2

mehābetlü < *mehābet* + *lü* 21/3

nūrlı < *nūr* + *lu* 20/7

neflü < *nefis* + *lü* 27/4

şehvetlü < *şehvet* + *lü* 32/4

siğirli < *siğir* + *li* 66/7

sür'atlu < sür'at + lu 72/1

sözlü < söz + lü 24/5

+ **(D)nci** Sayı isimlerinden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapmak için kullanılmaktadır. Metinde ek sadece sayı isimlerine gelerek sayı sıfatları yapmıştır, geldiği isimlerde de bapların sıra sıfatlarını göstermek için kullanılmıştır, ayrıca tekli sayılar olduğu gibi yirmi altıya kadar sayılar bulunmaktadır. Bu ekin ünlüsü daima düzdür. Sadece *üçüncü*, *dördüncü* ve *toğuzuncu*, *onuncu* kelimelerde ekin ilk ünlüsü yuvarlaklaşarak uyuma girdiği görünmektedir, ama ekin ikinci ünlüsü her örnekte düzdür.

Bu ekte önemli değişiklikler olmuştur. Ekin eski şeklinde *-nç* ses grubu vardı. Eski Anadolu Türkçesinde başlangıçta /ç/li olarak kullanılmış, sonra /ç/nin iki sedalı arasında sedalılılaşması ile *-nci* şekline geçmiştir.

altıncı < altı + ncı 26/5

bêşinci < bêş + inci 24/1

dördüncü < dört + üncü 85/7

on bêşinci < on bêş + inci 56/3

on birinci < on bir + inci 43/6

on dördüncü < on dört + üncü 53/1

on ikinci < on iki + nci 47/7

on sekizinci < on sekiz + inci 65/3

on toğuzuncu < on toğuz + uncu 67/5

on yedinci < on yedi + nci 63/2

onuncu < on + uncu 41/6

on üçüncü < on üç + üncü 49/7

on yedinci < on yedi + nci 63/2

sekizinci < sekiz + inci 35/5

üçüncü < üç + üncü 16/4

yedinci < yedi + nci 33/7

yigirminci < yigirmi + nci 70/7

yigirmi altıncı < yigirmi altı + nci 96/4

yigirmi birinci < yigirmi bir + inci 72/6

yigirmci ikinci < yigirmci iki + nci 75/7

yigirmci üçüncü < yigirmi üç + üncü 80/6

toğuzuncu < toğuz + uncu 39/1, 67/5

+mİş Altı ve yedi sayı ismi üzerinde kalıplaşmış olarak görülmektedir. Metinde tek sözcükte geçmektedir.

altmış < alt + mış 94/1

+İİk İsimler ve sıfatlardan, soyut isimler yapan çok işlek bir ektir. Bütün sıfatlar bu ekle kavramlaştırılır. Batı Türkçesinin ilk devresinde ekin yalnız düz şekilleri kullanılmıştır. Bu devrin sonlarında ek tekrar vokal uyumuna girmiştir. Metinde bu ekin hem düz hem yuvarlak şekilleri toplam dört kelimeye geçmektedir. Karşılaştığımız örneklerde ünlü uyumu korunup hep soyut isimler yapmıştır.

azlık < az + lık 92/6

çokluk < çok + luk 92/6

dirlik < dir + lik 80/6

kısalık < kısa + lık 92/5

*+sUZ İsimlerden eksiklik, yokluk bildiren olumsuz anlamda sıfatlar yapan ektir. Metinde üç kelimeye bulunmaktadır, hem yuvarlak hem düz biçimde. Eski Türkçede +sUZ ekinin ünlüsü devamlı yuvarlaktı, Eski Anadolu Türkçesinde de yuvarlak şekilde devam etmiştir. Metnimizde hem düz, hem yuvarlak şeklinde rastlanmaktadır. Bundan dolayı metnin nispeten on altıncı yüzyıldan sonraki döneme ait olduğu da düşünülebilir. Ayrıca metnin yeni olma ihtimali olduğu gibi yazıya geçiren kişinin ağız özelliği olabileceği de akla gelmektedir.

eksüksüz < egsü + k > eksük + siz 87/4

ğayretsiz < *ğayret* + *siz* 97/6

hurūfsuz < *hurūf* + *suz* 11/2

+kek İsimden İsim Yapan Ek. Kalıplaşmış olarak sadece tek kelimedede bulunur.

érkek < *ér* + *kek* 89/5

+ArU Yön gösterme, istikamet bildiren bu ek, Eski Türkçedeki *-ğaru*, *-gerü* ekinden gelişmiştir. Batı Türkçesinde geçtiğinde /ğ/ ve /g/ sesleri düşerek *-aru*, *-erü* biçimini almıştır. Eski Anadolu Türkçesinde hep yuvarlak vokalli şekilde görülmektedir. Ek, metinde üç kelimedede bulunmaktadır. Bunlar da artık bir yapım ekidir, yön gösterme durum eki olduğunu söylemek mümkün değildir.

içerü < *iç* + *erü* < *iç* + *gerü* 95/6

ilerü < *il* + *erü* < *il* + *gerü* / *ilk* + *gerü* 40/7

yuğaru < **yok* + *ğaru* 38/6, 64/7, 91/3,7

+CAk İsimlere gelerek sıfat ve zarf fonksiyonunda kelimeler türetir. Metinde iki sözcükte geçmektedir.

gökçek < *gök* + *çek* 78/4

yéynicek < *yéyni* + *cek* 19/4

+II Renk adlarına eklenip o renge yakın anlamı veren isimler yapar. Metinde tek sözcükte geçmektedir.

kızıl < *kız* + *ıl* 27/6

+CI İsimlere gelerek çoğunlukla meslek isimleri yapan ektir. Metinde tek kelimedede bulunmaktadır ve alışkanlığı veya bir huyu göstermek için kullanılmaktadır.

kovucı < *kovu* + *cı* 99/7

+rA Zarf yapar. Yön, taraf gösteren zarf ekidir. Metinde tek sözcükte kullanılmaktadır. Eklendiği sözcükte *taş* "dış" anlamında kullanılmakta olup yön eki eklenerek türetilmiştir. Artık yön gösterme durum eki değildir, zarf yaptığı çok açıktır.

taşra < *taş* + *ra* 31/7

2.1.1.2 Fiilden İsim Yapan Ekler

Fiilden isim yapan ekler fiil köklerine, isimden yapılmış fiil gövdelerine ve fiilden yapılmış fiil gövdelerine eklenirler.

-A Eski Türkçe *-gA* ekinin devamı olarak ortaya çıkmıştır. Metinde iki örnek bulunmaktadır. Eklendiği sözcüklere sıfat anlamı katar.

kısa < kış - ğa > kış - a 28/7, 44/4, 48/3, 53/4, 53/7, 54/6, 56/6, 59/3, 66/5, 68/2, 71/5 95/4,5

ince < inç - ge 26/4,36/2,5, 40/1, 40/1, 59/3, 71/2, 103/2

-I Eski Türkçedeki ünlü zarf-fiil eki kalıplaşmış bazı kelimelerde görülmektedir. Metinde tek örnekle karşımıza çıkmaktadır.

ötürü < ötür + i > ötürü 8/7

-n Bu ek, farklı anlamlarda isim yapar. Eylem sonucu ortaya çıkan nesne veya durumu bildirir. Metinde iki örnekte görünmektedir.

uzun < uz - u - n 42/2, 45/6, 62/4

yalan < yala- n 102/1

-(D)m Çok işlek olan eklerden biridir, ama metinde adım ve boğum olmak üzere iki tane örnek bulunmaktadır. Başlıca fonksiyonu fiille ilgili bir hal, durum, iş ifade etmektir. Metinde geçen "*ad-ı-m*" (at-'tan) kelimesinin fiil kökündeki sedasız konsonantın sedalılaştığını görülmektedir.

adım < at - ı - m 71/7

boğum < boğ - u - m 87/2

-(y)İcİ Çok işlek bir fiilden isim yapma ekidir. Aşırılık, fazlalık, devamlılık, süreklilik ifadesini gösteren sıfatlar türetir. Metinde karşılaştığımız örneklerde daha çok yapma ifade eden fiillere getirilmektedir. Bu ek Eski Türkçede *-ı-ğçı*, *-i-gçı* ve *-ğuçı*, *-güçü* şekillerinde vardı. Bu şekillerin ise fiilden isim yapma ekleri */-ğç/*, */-gç/* ve */-ğuç/*, */-güçü/* ile isimden isim yapma eki */-çı/*, */-çü/* den meydana geldikleri anlaşılmaktadır. Batı Türkçesinde eklerin sonundaki ve başındaki *ğç* ve *gç* düşmüş; böylece ek Eski Anadolu Türkçesine *-uçı*, *-üçü* şeklinde geçmiş, sonradan */ç/nin*

sedalılaşması ve yuvarlak vokalin düzleşmesi ile *-ıcı, -ici-* şeklini almış. (M.Ergin, 191,) Eski Anadolu Türkçesinde bu ekin her iki ünlüsü devamlı düz şeklinde bulunmaktadır. Metinde geçen *karışdurucu* örneğinde ilk ünlü yuvarlaklaşarak uyuma girdiği görünüyor. Bugünkü Türkiye Türkçesinde vokal uyumuna giren ekin dört şekli mevcuttur.

aldayıcı < *alda* – (y)*ıcı* 30/1 82/2 98/7

horlayıcı < *horla* – (y)*ıcı* 70/6

karışdurucu < *karış* – *dur* – *ucu* 22/7

-(U)k Yapılmış, tamamlanmış, bitmiş anlamında isimler yapar. Ünlüsü devamlı yuvarlaktır. Metinde düz ünlü kelimelelere eklenince tabandaki ünlüyü yuvarlaklaştırdığı örnekler de bulunmaktadır. Ayrıca "*ık-ık*" ve "*kıvrık-ık*" kelimelerdeki bu eke düz ünlü biçimde raslamaktayız. Metinde geçen kelimelerde sıfat, eşya ya da terim yaptığı görülmektedir. Artuğ, atuğ, çıkık, büyük, onuğ, eksük, kıvrık gibi kelimelerde hep sıfat, direk örneğinde eşya, tükürük örneğinde de terim yapmıştır.

artuğ < *art* – *uğ* 69/4

atuğ < *at* – *uğ* 25/2

ıkık < *ık* – *ık* 40/7, 60/6, 62/7, 63/4

bölük < *böl* – *ük* 45/3

onuğ < *on* – *uğ* 73/7

düşük < *düş* – *ük* 50/7

kıvrık < *kıvrık* – *ık* 14/4

tükürük < *tükür* – *ük* 74/3

direk < *dire* – *k* 36/1

büyük < *büyü* – *k* 12/4, 21/7, 28/2, 34/5, 42/2, 44/7, 49/5 56/6

eksük < *eksü* – *k* 87/4

-(A)đ çok işlek bir ektir. Eski Türkçede ek *-gağ, -gek* şeklindeydi, Batı Türkçesine geçerken ek başındaki /g/ ve /đ/ düşerek ek *-ağ/-ek* şekli almıştır. Fiillerinden alet, eşya ifade eden somut

ve soyut isimler yapar. Metinde geçtiği iki kelimedede bu şekilde farklılık gösterir; *otur-ağ* örneğinde eşya, *alça-ğ* örneğinde ise sıfat yapmıştır.

oturağ < *otur – ağ* 65/4

alçağ < *alça – ğ* 51/3

-U Fiillerden somut isimler türetir. Metinde iki ayrı fiile gelerek soyut isim yapmıştır.

tolu < *tol – u* 55/5

haykırı < *haykır – ı* 75/5

-gAn Bu ek abartılı sıfatlar türetir, kelimelere kuvvetli bir aşırılık manası verir. Ekin fonksiyonu *-an*, *-en* sıfat-fiil ekinin fonksiyonuna çok yakındır. Metinde *işitgen - çok işiten*, *ditregen – çok titreyen*, *yürigen – çok yürüyen* anlamında üç örnek bulunmaktadır.

işitgen < *işit – gen* 34/4

ditregen < *ditre – gen* 55/7

yürigen < *yüri – gen* 85/3

-mAz Geniş zamanın olumsuz sıfat-fiil ekidir. Metinde tek bir sözcükte kalıcı sıfat yaparak çok kere geçmektedir.

yaramaz < *yara – maz* 14/3, 19/1, 20/1, 24/5, 29/5, 43/3,5, 46/1, 54/1, 55/6, 57/3, 6, 59/1, 5, 61/1,7, 62/6, 64/2, 66/6, 69/3, 72/2, 74/2, 5, 83/7

2.1.2 Fiil Yapımı

2.1.2.1 İsimden Fiil Yapan Ekler

+A- Hem geçişli hem geçişsiz fiil yapabilir. Bu ek Türkçede hep var olmuş ve hiç değişikliğe uğramamıştır. Metinde bu eke üç kelimedede rastlanmaktadır.

beñze- < *beñiz + e* – 30/6, 31/2, 32/3, 33/2, 33/5

uzan- < *uz + a-* 94/7

yaşa- < *yaş + a-* 81/6

+dA- Nadiren kullanılan bir ek olup metinde sadece tek bir kelimedede geçmektedir. İsimlerden yapma ifade eden, ses taklitlerinden olma ifade eden fiiller yapar. Metinde geçen sözcüğe yapma anlamı vermiştir.

alda- < *al + da-* 30/1, 82/2, 98/7

+IA- En işlek isimden fiil yapma ekidir. Hem olma hem yapma ifade eden fiiller yapar. Metinde dört kelimedede geçmektedir.

eyle- < **ed + le-* 7/6, 83/1 (*hükim eyleye, taħmīr eyleyüp*)

şalla- < *şal + la-* 72/4

söyle- < *söz + le-* 11/4, 25/4, 29/1, 74/3

horla- < *hor + la-* 70/6

+kIr- Bu ek yansıma kelimelere gelerek fiil türetmektedir. Metinde tek yansıma kelimedede geçmektedir.

haykır < *hay + kır-* 75/5

2.1.2.2 Fiilden Fiil Yapan Ekler

Bu ekler edilgenlik, dönüşlülük, ettirgenlik ve işteşlik bakımından incelenmektedir.

Fiilden Fiil yapan ekleri fiil kök ve gövdelerine getirerek yeniden fiil yapan eklerdir. Bu eklerin başka yapım eklerinden ayrılabilceği özelliği belirli fonksiyonları bulunmasıdır. Bir fiilden yine bir fiil yaptıkları için fonksiyonlarının belirli olması doğaldır.

-I- Fiilden Fiil Yapan Edilgenlik Eki

Ekin asıl fonksiyonu pasiflik ve meçhul ifade eden fiiller yapmaktadır. *-l-* ve *-n-* ekleriyle yapılır. Eski Anadolu Türkçesinden sonra *-l-*'nin önündeki yardımcı sesler uyuma bağlanmış ve böylece kullanıma girmiştir. Metinde *-l-* eki ile yapılan dört kelime bulunmaktadır ve hepsi uyuma girmektedir.

başılmış < *baş - ı - l -* 13/3

çekilmiş < *çek - i - l -* 94/3

ögülmek < *ög - ü - l -* < *öv- ü - l-* 99/3

yumul- < *yum - u - l-* 29/1, 74/7

Ünlü veya /l/ ile biten fiiller ise *-(In)-* eki ile bu şekilde türetilmektedir. Metnimizde sadece *ol-* fiiline eklenerek kullanılmıştır.

olundu < *ol - u - n-* 9/1,5, 11/5

-(İ)ş- Fiilden Fiil Yapan Dönüşlülük Eki

Bu ek genel olarak işteşlik ve ortaklaşlık ekidir, ama bazı örneklere bakıldığında dönüşlülük anlamı taşıyan eylemler de türettiği görülmektedir. Metinde *eriş-* ve *yetiş-* olmak üzere iki örnek bulunmaktadır.

eriş- < *er - i - ş-* 91/4

yetiş- < *yêt - i - ş-* 89/4

-n- Fiilden Fiil Yapan Dönüşlülük Eki

Bu ekin en önemli fonksiyonu kendi kendine yapma veya olma ifade eden fiiller yapmaktır, yapılan işten etkilenen de aynı kişi olur. Metinde bu ek bir sözcükte geçmektedir.

uzanmak < *uza - n-* 94/7

-dUr- Fiilden Fiil Yapan Ettirgenlik Eki

Türk dilinde birden fazla ettirgenlik eki vardır. Metinde sadece *-dUr-* eki ile yapılmış iki kelime bulunmaktadır. Çok işlek olan bir ektir. Eski Türkçede ekin *-DUr-* olarak yalnız yuvarlak olan dört biçimi vardı. Eski Anadolu Türkçesinde ise ünsüz uyumu olmadığı için *-dUr-* şeklinde olup ünlüsü devamlı yuvarlaktır. Ayrıca *karış-dur-ucı* kelimesinde görüldüğü gibi Eski Anadolu Türkçesinde bu ek sadece /d/li biçimde olup sedalılışma olmadığını da anlaşıyor.

karışdurucu < *karış - dur-* 22/7

2.1.3 ÇEKİM EKLERİ

2.1.3.1 İsim Çekimi

2.1.3.1.1 Çokluk Eki

+lar/+ler şeklindedir.

Türkçenin her döneminde olduğu gibi Kitāb-ı Kıyāfet-nāme'de de Türkçe ve yabancı asıllı kelimelere çokluk eki *+lar*, *+ler* eki getirilerek türetilmektedir. Kitāb-ı Kıyāfet-nāme'de çokluk eki *+IAr* biçimindedir.

'ahidlerine < *ahid + ler + i + n + e* 101/3

'ākılları < *'ākıl + lar + ı* 97/4

ayaıklarında < *ayağ + lar + ı + n + da* 85/6

barmağlar < *barmağ + lar* 67/7 56/6, 58/3,6 59/3, 69/1, 4, 7 83/5

başlar < *baş + lar* 65/4

bileklerinde < *bilek + ler + i + n + de* 55/7, 83/1

dudağları < *dudağ + lar + ı* 41/2

dişleri < *diş + ler + i* 41/7, 42/1, 5, 43/1,4

ellerinde < *el + ler + i + n + de* 83/3

gözleri < *göz + ler + i* 74/6

kanatları < *kanat + lar + ı* 36/5

kirpikleri < *kirpik + ler + i* 28/7

kıllar < *kıl + lar* 61/5

omuzlar < *omuz + lar + ı* 50/3,6 82/6

topukları < *topuk + lar + ı* 68/5, 70/4

tutaqları < tutaq + lar + ı 18/3, 40/1,4, 81/6

tizlerinde < tiz + ler+ i+ n + de85/2

uyluqlarında < uyluq + lar + ı + n+ da 84/7

yañaqlarında < yañaq + lar + ı + n +da 17/4, 82/1

yanlarında < yan + lar + ı + n + da 100/3

2.1.3.1.2 Durum Ekleri

2.1.3.1.2.1 Yalın Durum (Nominatif)

+ Ø Eksiz bir durumdur. İsim kök ve gövdelerinin yanında iyelik eki almış isimler de yalın durumda bulunabilirler.

ad verildi 8/5

yañaqları yumrı şiş gibi olsa 17/4

tutaqları kalıñ olsa 18/3,

yüzi egri olsa 18/6,

yüzi etlü olsa 19/5,

yüzi ağlar gibi olsa 20/5

alnı yaşşı olsa 22/5

yengeç gözi gibi yumrı olsa 32/6

yañaq ve sağal kıyāfeti beyānındadır 43/7

2.1.3.1.2.2 İlgi Durumu (Genetif)

+Uñ /+nUñ Şeklindedir.

Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi metinde de ekin sadece yuvarlak şekilleri bulunur ve dudak uyumuna uymaz. Ekin sonunda /n/ sesi yerine /ñ/ sesi ile karşılaşıyoruz. Osmanlıcadan

itibaren artık ek uyuma girip şimdiki Türkiye Türkçesinde olduğu gibi kullanılmaktaydı. Ayrıca bu ek metinde karşılaştığımız örnekler arasında ‘avratlarınuḡ’ kelime örneğinde olduğu gibi çokluk eki almış kelimelerde de görülür, iyelik eki almış isimlerde de görülmektedir. Metinde en sık kullanılan durum ekidir.

aḡzuḡ < aḡız + uḡ 39/1

arḡasınuḡ < arḡası + nuḡ 15/6

‘avratlarınuḡ < ‘avratları + nuḡ 102/3

ayaḡınuḡ < ayaḡı + nuḡ 69/1,5,7

barmaḡınuḡ < barmaḡ + ı + nuḡ 93/2, 94/5 95/6

barmaḡuḡ < barmaḡ + uḡ 86/6 87/1 88/7, 89/3, 90/1,7

başuḡ < baş + uḡ 11/6

bilāduḡ < bilād + uḡ 8/3

birbirinüḡ < birbiri + nüḡ 70/1

boḡunuḡ < boḡun + uḡ 89/5, 90/3

budunuḡ < but + u + nuḡ 66/2

burnuḡ < burun + uḡ 35/6, 37/5, 38/5

cānibinüḡ < cānip + i + nüḡ 36/1

cümlesinüḡ < cümle + si + nüḡ 10/7

dirseḡüḡ < dirsek + üḡ 87/7

elünüḡ < el + ün + ün 86/4

gögüsünüḡ < göḡüs + i + nüḡ 28/7

gögüsüḡ < göḡüs + ün 26/6

ḡekāmüḡ < ḡekām + ün 9/2,4

ipüḡ < ip + ün 87/7, 88/6, 90/6, 91/3, 91/5

şeklüḡ < şekil – ün 8/6

2.1.3.1.2.3 Belirtme Durumu (Akkuzatif)

+(y)I/ +nI

Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcada olduğu gibi metinde de ekin *-ı, -i* olmak üzere ancak düz şekilleri bulunmaktadır. Bu ek Eski Türkçede isimlerden sonra gelen *-ğ* ve *-g* belirtme durum ekinin önündeki vokali kendi bünyesine alıp *-ığ, -ig* hâline gelmesinden sonra Batı Türkçesinde eklerin sonundaki */g/* ve */ğ/nın* düşmesi ile ortaya çıkmıştır. (Ergin, 1963, s.449) Metinde karşılaştığımız örneklerde görüyoruz ki bu ek hem isme hem iyelik eki almış kelimelere gelebilmektedir. Üçüncü tekil kişi iyelik eki almış kelimelere ise *+nI* şeklinde gelmektedir.

'avratları < *'avratlar + ı* 102/2

bêşini < *bêş + i + n + i* 87/4

büklümini < *büklüm + i + n + i* 90/3, 93/2

ferahı < *ferah + ı* 102/6

fitneyi < *fitne + y + i* 46/1, 68/3

ipi < *ip + i* 86/3

'ulemâyı seve < *'ulemâ - y - ı seve* 84/7

2.1.3.1.2.4 Yönelme Durumu (Dative)

+(y)A Şeklindedir

Eski Anadolu Türkçesinde yönelme durum eki *+(y)A* biçimindedir. Bu ek Eski Türkçedeki *+GA* ekinden gelen bir biçimdir. Metinde karşılaştığımız örneklerde köklerde, çokluk ve iyelik eki almış isimlerde görülmektedir.

'ahidlerine < *'ahid + ler + i + n + e* 101/3

arasına < *ara + sı + n + a* 89/3

aslana < *aslan + a* 32/3

'avrata < *'avrat + a* 73/2,4,7

bedenine < *beden + i + n + e* 12/1

büklüme < *büklüm + e* 91/3

büklümüne gelürse < *büklüm + i + n + e* 90/1, 7

boğına gelince < *boğın – a* 87/3

dikine < *dik + i + n + e* 14/1

dōstına < *dost + ı + n + a* 83/5

eline < *el + i + n + e* 84/5

érkek + e 98/5

gözine < *göz + i + n + e* 30/6, 31/2, 33/2,5

ipe < *ip + e* 87/6

ismine < *isim + i + n + e* 9/4

ittifākına < *ittifāk + ı + n + a* 11/1

2.1.3.1.2.5 Bulunma Durumu (Lokatif)

Eski Anadolu Türkçesinde, Osmanlıcada ve metinde ekin yalnız /d/li şekilleri olup, bugünkü gibi /t/li ötümsüz şekline rastlanmamaktadır. Metinde karşılaştığımız örneklerle göre sadece iyelik eki almış kelimelerde görülmektedir.

+da/+de şeklindedir

alnında < *alın + ı + n + da* 81/3

arçasında < *arça + sı + n + da* 15/6, 84/4

avucında < *avuç + ı + n + da* 76/4,7, 77/3,6 78/2, 78/5, 79/1, 79/4, 79/7, 80/3

ayasında < *aya + sı + n + da* 94/6

ayağlarında < *ayağ + lar + ı + n + da* 85/6

baldırlarında < *baldır + lar + ı + n + da* 85/4

barmaqlarında <barmaq + lar + ı + n + da 83/5

bélinde <bél + i + n + de 84/6

beyānındadır <beyān + ı + n + da + dur 11/6, 13/6, 16/5, 21/6, 24/2, 26/6, 34/1, 35/6, 39/2, 41/7, 43/7, 48/1, 50/1, 53/2, 56/4, 60/2, 63/3, 65/5, 67/7, 71/1, 73/1, 76/2, 80/7, 92/6, 94/2, 96/5

bileklerinde <bilek + ler + i + n + de 83/1

boğazında <boğaz + ı + n + da 82/5

boğunda <boğun + da 89/4

boyunında <boyun + ı + n + da 15/4, 82/3

burnunda <burun + u + n + da

ellerinde <el + ler + i + n + de 83/3

gérüsünde <gérü + si + n + de 90/4

gögüsünde <gögüs + i + n + de 16/2, 61/4, 83/7

ķudsında <ķuds + ı + n + da 84/7

ortasında <orta + sı + n + da 89/6

2.1.3.1.2.6 Çıkma Durumu (Ablatif)

+dAn Şeklindeydi.

Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcada çıkma durum eki *+dAn* şeklindeydi. Metinde sadece /d/İi şekline rastlanmaktadır. Hem kök ve tabanlarda hem iyelik eki almış kelimelerde görülmektedir.

ağırından <ağır + ı + n + dan 86/7, 87/1

ağızından <ağız + ı + n + dan 74/3, 75/2

ayadan <aya + dan 95/4

barmaqlarından <barmaqlar + ı + n + dan 58/6

boğunundan <boğun + ı + n + dan 88/7

burnundan < *burun* + *ı* + *n* + *dan* 25/7

büklümden < *büklüm* + *den* 93/6

cihetinden < *cihet* + *i* + *n* + *den* 86/2

depesinden < *depe* + *si* + *n* + *den* 13/3

sebebden < *sebep* + *den* 8/4

yanından < *yan* + *ı* + *n* + *dan* 88/3

2.1.3.1.2.7 Birliktelik Eki (İnstrumental)

İle edatı zamanla *-la*, *-le* halinde ekleşmek yoluna girdiği için yeni instrumental eki durumuna geçmiştir. *İle* edatı ile instrumental ekinin fonksiyonları hemen hemen aynıdır. Ekleşme Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlıcadan başlayıp Türkiye Türkçesine kadar ilerlemiştir. Eski Anadolu Türkçesi ile yazılan metinlerde sayılı örneklerde hem birleşik hem ayrı yazıldığı görülmektedir. Metinde beş kelimedede geçmekte ve hepsi birleşik yazılmaktadır.

+(y)İLA

āvāzla < *āvāz* + *la* 75/5

ayasıyla < *ayası* + *y* + *la* 95/2

barmağıla < *barmağ* + *ıla* 89/2, 91/6

boğunuyla < *boğun* + *u* + *y* + *la* 89/5

büklümile < *büklüm* + *ile* 93/4

vehile < *veh* + *ile* 76/4, 7, 77/3, 6, 78/2, 5, 79/2,5,7, 80/4

2.1.3.1.2.8 Yön Gösterme Durumu (Direktif)

Kitāb-ı Kıyāfet-nāme'de ek sadece yuvarlak vokalli *+ra/+re*, *+aru*, *+erü* şeklinde yön gösterme, istikamet bildirme amacıyla kullanılmaktaydı. Bu ek Eski Türkçedeki *-ğaru*, *-gerü*

ekinden gelişmiştir. Metinde beş kelimedede bulunmaktadır, ama bu yön gösterme durumu değildir. Bunların hepsinde yapım eki fonksiyonunda olduğu anlaşılmaktadır.

ilerüsine < *il + erü + si + n + e* 40/7

içerü < *iç + erü* < *iç + gèrü* 95/6

ilerü < *il + erü* < *il + gèrü / ilk + gèrü* 40/7

yuşaru < **yok + ğaru* 38/6, 64/7, 91/3,7

taşra < *taş + ra* 31/7

gèrüsinde < *gèrü + si + n + de* 90/4

2.1.4 SÖZCÜK TÜRLERİ

2.1.4.1 Sayılar

Metinde bapları göstermek için yirmi altıya kadar basit sayı sıfatlarına ve sıra sayı sıfatlarına rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları tek sayılardır, bazıları onluk sistemden sayıdır. Bugünkü Türkiye Türkçesinde farklı olarak *bêş*, *yêdi*, *toğuz* ve *yigirmi* vardır.

altmış 94/1

elli 94/1 < *elig

iki 36/1, 45/3, 51/6, 52/2

kırk 7/6

2.1.4.2 Sıfatlar

Sıfatlar isimlerin önüne gelerek niteleme ve belirtme yoluyla tanımlayan isimlerdir. Bu bölümde, Kitâb-ı Kıyâfet-nâme'de en sık rastlanan sıfatlar; basit sıfatlar, türemiş sıfatlar ve soru sıfatları olarak gösterilmektedir.

2.1.4.2.1 Basit Sıfatlar

En çok herhangi bir anlamındaki "bir" geçmektedir. Zayıf anlamındaki *arık* kelimesi bir kez düz ünlü ile, dört kez de yuvarlak ünlü ile *aruk* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Az sakal, seyrek sakal, ince sakal, ince kaş, büyük baş, aruk baş, küçük el, yufka el, değirmi yüz, arık yüz, eğri yüz, eğri burun, uzun burun, uzun sakal, şiş yanak, yumru yanak, şiş burunun kasabası gibi sıfatlarda geçip sıfat tamlaması kurulmaktadır.

ağır (tırnak) 86/7, 87/1

arık (yüz) 19/7

aruk (el, göğüs, baş) 57/4, 61/2, 64/1, 67/3

az (sakal, et, akıl, muhabbet, ömür, evlad, sabır) 26/4 33/3, 44/3, 45/6, 66/2 67/5, 80/5, 81/2, 93/7, 96/2, 99/7

bir 11/7, 12/4, 13/2, 7, 14/3, 6, 15/1,3, 16/6, 17/1, 4, 7, 18/3,6, 19/2,4, 6, 20/2, 4,7, 21/3, 7, 22/2, 5, 7, 23/2, 6, 24/2, 6, 25/1, 4, 7, 26/3,7, 27/2, 3, 5, 28/1, /4, 7, 29/3, 6, 30/5, 31/1, 4, 6, 32/2, 5, 33/1,4, 34/1, 4, 6, 35/2, 7, 37/2,7, 38/2, 5, 39/3, 5, 40/1, 3, 6, 41/2, 4, 42/1, 4, 7, 43/3, 44/1,3, 6, 45/2, 5, 46/3, 6, 47/1,4, 48/2, 5, 49/1, 4, 50/2, 6, 51/2, 2, 3, 5, 52/1, 4, 53/3, 6, 54/2, 6, 55/1, 4, 7, 56/5, 57/1, 4,6, 58/2, 6, 59/2,5, 60/3,6, 61/1,4, 7, 62/3,6, 63/4, 7, 64/3,6, 65/5, 66/1,4, 7, 67/2, 68/1, 4, 7, 69/3,7, 70/3, 71/1,4,7, 72/3,4, 73/1,4, 7, 74/2, 5, 75/1, 4, 76/3,7, 77/2,5, 78/2, 5,7 79/1,4, 7, 8/3, 80/3, 81/1, 82/7, 86/3, 87/7, 88/3, 89/1, 2,9/4, 94/2,3,4

büyük (baş, alın, göz, diş, sakal, parmak) 12/4, 21/7, 28/2, 34/5, 42/2, 44/7, 49/5 56/6

değirmi (yüz) 16/7

düz (parmak) 86/5

egri (yüz, burun) 18/7, 37/2

gèş (ağzı, omuzlar,) 39/3, 52/5, 62/4

güzel (ehli, avrat) 99/5, 102/2

ince (kaş, kanatlar, sakal) 103/2, 26/4, 36/5, 45/6, 86/3

iri (saç) 14/1

kalın (dudak, boyun) 18/4, 26/1, 40/4, 48/3

katı (bazı) 53/4

kısa (boyun) 44/3,4 48/3, 53/4,7, 54/6, 56/6, 59/3, 66/5, 68/2, 71/5 95/4,5

ķavî (beden) 42/3

ķor gibi kızıl (göz) 27/6

küçük (el, karın,) 59/2, 62/1, 97/2

şag (el) 86/4

seyrek (dişler, sakal) 42/5, 46/6

şiş (yanak, burun kasabası) 17/5, 37/5

sivri 88/2

tar (omuz) 39/6, 51/6, 52/2, 55/1, 60/4, 8/6

toğrı (tutmak) 86/5,

uzun (burun, yüz, diş, enek, sakal, boyun,) 17/2, 36/4, 38/1, 42/2, 44/1, 45/6, 48/6, 56/1, 58/3, 62/4, 69/1, 80/2, 93/4, 95/1

yaşşı (baş, yüz, alın, kaş, burun, diş, sakal,) 13/4, 17/7, 22/5, 24/6, 36/7, 43/4, 46/3, 64/7

yéyn (dil) 19/4

yoğun (topuklar, avaz) 70/4, 73/5

yufka (el) 57/2

yumrı (yanaklar, göz) 17/5, 32/6

2.1.4.2.2 Türemiş Sıfatlar

Alça- fiil kökünden *alça-k*, *yumuşa-’tan yumuşa-k*, *tükürü-’ten tükürü-k*, *çat-’tan çatu-k* *çoğunlukla -k* eki ile olduğunu görünmektedir, ama yanı sıra *-gen*, *-sIz*, *-Ilk*, *-IcI*, *-maz* ekleri ile de yapıldığı anlaşılmaktadır. Metinde isimlerden *+lÜ/+lu* sıfat eki ile türetilmiş sıfat örnekleri de boldur. *-maz* eki sadece "*yaramaz*" kelimesinde olup bu kelime yirmi dört kez geçmektedir. Ayrıca Ol- yardımcı fiiliyle beraber; *fehmi yaramaz ola* (14/2); *şab’ı yaramaz ola* (19/1); *himmeti yaramaz ola* (43/3); *şulkı yaramaz ola* (57/5) gibi birleşik fiillerle kurduğu örneklere de rastlanmaktadır:

alçaķ (omuz) 51/3

artuķ (parmak) 69/4

çatuķ (kaş) 25/2

yumuřaķ (saç, el ve parmak) 14/6, 35/3, 58/3

yapıřıķ (karın) 62/7

çıkık (dudak, göğüs, karın) 40/7, 43/1 60/6, 62/7

bölük (sakal) 45/3

tonuḡ (avaz) 73/7

gökçek (hulk) 78/4

düşük (omuz) 50/7

kıvrık (saç) 14/4

kütük (tırnaḡ) 59/6

ditregen (el) 57/7

eksüksiz 87/4

ķılsız (bilek) 55/2

ğayretsiz 97/6

işitgen (kulak) 34/4

ķāyim (dudaḡ) 41/2

ķıllı (but) 66/5

ķuvvatlu (beden)57/1, 67/2, 97/2

ķışalık (omur) 92/5

uzunluk (ömür) 92/4

önegü 48/4, 97/3

yalancı (ehli) 102/1

aldayıcı 30/1, 82/2, 98/7

ħorlayıcı 70/6

yaramaz (hulk, söz, tab,) 14/3, 19/1, 20/1, 24/5, 29/5, 43/3, 43/5, 46/1, 54/1, 55/6, 57/3, 57/6, 59/1, 59/5, 61/1, 61/7, 62/6, 64/2, 66/6, 69/3, 72/2, 74/2, 74/5, 83/7

etlü (yüz) 19/5

cür'etlü (ķişi) 38/2, 40/3, 71/6

heybetlü (ķişi)78/6

hulklı 20/1

keremli 98/1

mehābetli 21/3

nūrlu 20/7

neflü 27/4

şehvetli 32/4

siğirli 66/7

sür‘atlu 72/1

sözlü 24/5

tolu (bilek) 55/5

2.1.4.2.3 Sıra Sayı Sıfatları

altıncı 26/5

bēşinci 24/1

dördüncü 21/6

on altıncı 60/1

on bēşinci 56/3

on birinci 43/6

on dördüncü 53/1

on ikinci 47/7

on sekizinci 65/3

on toğuzuncu 67/5

onuncu 41/6, 53/1, 60/1, 67/5

on yēdinci 63/2

sekizinci 35/5

toğuzuncu 39/1, 67/5

üçüncü 16/4,5, 87/2, 88/7, 89/4, 90/1, 90/3, 90/5

yédinci 33/7

yigirminci 70/7

yigirmi altıncı 96/4

yigirmi bēşinci 92/3

yigirmi birinci 72/6

yigirmi dördüncü 85/7

yigirmi ikinci 75/7

yigirmi üçüncü 80/6

2.1.4.3 Zamirler

2.1.4.3.1 Şahıs Zamirleri

Metinde, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi III. şahıs zamiri için bugün "o" yerine "ol" kullanılmaktaydı. Çekim de ona göre yapılmaktaydı.

ol 7/3, 87/3, 87/6, 87/6, 89/4, 89/5, 93/4, 94/6

andan : *andan tercüme olundu* 11/5

anuñ : *anuñ bir ucu serçe parmağınuñ* 94/4

2.1.4.3.2 İşaret Zamirleri

bu : *bu kitāba* 8/4, *avcnda bu vechile şekil olsa* 76/4,7, 77/3, 77/6, 78/2, 78/5, 79/1, 79/5, 79/7, 80/4, 86/3

2.1.4.3.3 Belirsizlik Zamirleri

kimse : *kim + ise; fi'linde kimseye uymaya, 84/2*

2.1.4.4 Zarflar

Kitāb-ı kıyāfet-nāme, yer-yön, zaman, miktar zarfları bulundurması ile zarf örnekleri açısından zengindir.

eyi : *ma 'işeti eyi ola 85/6 eyü > eyi > iyi*

nitekim : *nitekim hadīs-i kudsında 7/7*

ötürü : *beyān étüdüğinden ötri 8/7*

katı : *bāz.ūsı katı olsa 53/4*

2.1.4.4.1 Yer Yön Zarfları

alt : *serçe barmağının altından 94/5*

aşağı : *depesinden aşağı 13/3, gözi dā'im aşağı bakar olsa 28/4, arkasının aşağısı 64/7, üçüncü boğunundan aşağı 89/1, büklümden aşağı olacak olursa 93/6*

görü : *gürüsünde kalup 90/4*

taşra : *taşrasına çıksa 31/7*

üzerine : *tuğğunun üzerine çıkmış olsa 43/1, birbirinin üzerine birmiş olsa 70/1, yigirmi altı bāb üzerine vaz' olundu 9/1, 'ömri ginā üzerine geçüp 92/2*

yan : *burnundan yanı 26/1, bir yanına egri olsa 49/1, 65/3, 67/3, ucunu bilek yanından doğru çekesin 88/3, yanındağı barmağının evvelki büklümünü 93/2, yanlarında āsān ola 100/3*

yuvaru : *ucu yuvarusına baksa 38/6, aşağısı ve yuvarusı yaşşı olsa 64/7, ipün ucu yuvaru büklüme erişecek olursa 91/3,7*

2.1.4.4.2 Zaman Zarfları

dā'im :*dā'im aşağı bakar olsa* 28/4

2.1.4.3 Miktar Zarfları

Metinde miktar zarflarından çok fazla örnek bulunmamaktadır. Azlık-çokluk bildirme amacıyla kullanılmıştır.

artuğ :*barmağları artuğ olsa* 69/4

az :*şerri az ola* 33/3, *'aklı az ola* 44/3, 67/5, *rızkı az ola* 80/5, *muhabbeti az ola* 81/2, 93/7, 96/2, 99/7 26/4, 45/6, 66/2

çok :*kıllı çok olsa* 15/4,6, 16/2, *saçı çok olsa*24/3, 61/5, 84/5, 96/1

ziyāde :*ziyāde şehvetlü olsa* 32/4, *ziyāde barmağı olsa* 58/6, *vefaları ziyāde ola* 100/7, 101/7, 102/4, 35/2, 47/1, 58/5, 63/6, 66/1, 99/1

ğāyet :*ğāyet küçük olsa* 12/1, 34/7, 35/3, 42/5, 47/5, 59/6, 88/1, 99/5

2.1.4.4 Edatlar

Edatların tek başına mânâları yoktur. Sadece mânâlı kelimelerle birlikte kullanırken bir ifade kazanır, böylece bir gramer vazifesi yapacak duruma gelirler. (Ergin, 1972, s.348) Kitâb-ı kıyâfet-nâme edatlar bakımından zengindir. En sık şart bildiren "*eger*" edatı geçmektedir. Metinde benzetme bildirme amacıyla "*gibi*", sebep gösterme amacıyla "*içün*" ve "*-dAn ötri*" edatlarının kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan "*ötri*" ve "*aşağı*" edatları, ayrılma durum eki isterler. Metnimizde "*ile*" edatının kendisinden önceki kelimelere bitişik yazıldığı görülmektedir.

2.1.4.4.1 Çekim Edatları

2.1.4.4.1.1 Vasıta ve Beraberlik Bildiren Çekim Edatları

İle : *kan ği hekimün ittifağıyla 9/3 ol büklümüyle berāber 93/4 göz ile māyil ola 70/2*

2.1.4.4.1.2 Sebep ve Gaye Bildiren Çekim Edatları

déyü : *déyü ad vèrildi 8/5*

içün : *işaret için 9/4*

göre : *ticāretten fāyide göre 85/2*

ötri : *beyān ètdüğinden ötri 8/7*

2.1.4.4.1.3 Yer Yön Bildiren Çekim Edatları

gèrü : *gèrüsinde kalup hele üçüncü büklümü geçerse 90/4*

toğrı : *ipün bir ucunu bilek yanından toğrı çekesin 88/3*

2.1.4.4.1.4 Benzerlik Bildiren Çekim Edatları

gibi : *gibi <kip-i; başılmış gibi 13/3, yumru şiş gibi 17/5, yüzi güler gibi 20/3,5, yüzi güler gibi 20/2 ehl-i ‘ş-şm gibi 100/6*

gözi xor gibi kızıl 27/6

başı kanat gibi sivri 50/4

kemügi igne gibi çıkısa 54/4

şığır gözi gibi 47/3

2.1.4.4.2 Bağlaçlar

2.1.4.4.2.1 Sıralama Bağlaçları

ve : 11/1, baḥīl ve kezzāb 15/3, boynında ve omuzunda 15/4, bahādır ola ve kuvvatlu ola 16/1, 16/2, 18/2, 18/3, 21/5, 21/5, 26/4, 28/3, 36/5, 37/1, 42/2, 43/7, 45/6, 46/1, 46/2, 46/2, 48/3, 49/5, 50/7, 53/1, 53/2, 53/7, 56/4, 58/3, 59/3, 59/3, 62/7, 64/7, 65/3, 65/4, 66/5, 67/4, 67/6, 67/6, 68/2, 68/5, 70/4, 70/6, 70/7, 72/7, 77/5, 8/3, 8/5, 80/5, 82/4, 86/1, 86/4, 86/5, 86/6, 87/5, 88/2, 9/2, 90/2, 90/4, 92/5, 92/5, 92/6, 94/1, 97/2, 97/3, 97/4, 97/5, 97/6, 97/6, 97/6, 98/1, 98/1, 98/1, 98/3, 98/5, 98/6, 98/7, 99/1, 99/2, 99/3, 99/5, 99/7, 99/7, 100/1, 100/5, 100/5, 101/1, 101/4, 101/6, 101/6, 102/1, 102/6, 102/6, 102/7, 103/1, 103/1, 103/2

daḥī < taḥ-ı :aşağı bir boğum daḥī vardır 89/1; bir nev'a daḥī elün ayasınun içinde 94/2; az ola olursa daḥī tırmaya 96/3

yāḥūd : yāḥūd gérüsünde kalup 90/4

İle : elli ile altmış 94/1

2.1.4.4.2.2 Şart İfadesi Taşıyan Bağlaçlar

eger : eger bir kişinün 11/7 12/6, 13/7 14/3 14/6 15/1 15/3 16/1 17/4 16/6 17/6 12/3, 13/2, 15/6, 17/1, 18/3, 18/6, 19/1, 19/4, 19/6, 20/2, 20/4, 20/7, 21/2, 21/7, 22/2, 22/4, 22/7, 23/2, 23/5, 24/2, 24/5, 25/1, 25/3, 25/7, 26/3, 26/7, 27/2, 27/5, 28/1, 28/3, 28/6, 29/3, 29/6, 30/1, 30/5, 30/7, 31/3, 31/6, 32/2, 32/5, 33/1, 33/4, 34/1, 34/4, 34/6, 35/2, 35/2, 35/7, 36/3, 36/6, 37/2, 37/4, 37/7, 38/2, 38/5, 39/2, 39/5, 39/7, 40/3, 40/6, 41/1, 41/4, 42/1, 42/4, 42/7, 43/3, 44/1, 44/3, 44/6, 45/2, 45/5, 46/2, 46/6, 47/1, 47/4, 48/2, 48/5, 48/7, 49/4, 50/2, 50/6, 51/2, 51/5, 52/1, 52/4, 53/3, 53/6, 54/2, 54/6, 55/1, 55/4, 55/7, 56/5, 57/1, 57/4, 57/6, 58/2, 58/5, 59/2, 59/5, 60/3, 60/6, 61/1, 61/4, 61/7, 62/3, 62/6, 63/4, 63/7, 64/3, 64/6, 65/5, 66/1, 66/4, 66/7, 67/2, 68/1, 68/4, 68/7, 69/3, 69/6, 70/3, 71/1, 71/4, 71/7, 72/3, 73/1, 73/4, 73/6, 74/2, 74/5, 75/1, 75/4, 81/1, 81/3, 81/4, 81/6, 82/1, 82/3, 82/4, 82/6, 83/1, 83/3, 83/5, 83/7, 84/2, 84/4, 84/6, 84/7, 85/2, 85/4, 85/6, 88/6, 89/7, 90/2, 90/6, 91/3, 91/5, 93/1, 93/4, 93/6, 94/5, 95/2, 95/4, 95/6, 96/2

2.1.4.4.2.3 Cümle Bağlayıcılar

ki : ve her naql ki oldı 9/2, evvelki bāb 11/5, gülerü ki vaqtı 75/6 üryāki budur ki 83/6
ignecüğine ki gāyet sivridür 88/1

kim : işāretdür kim Fāsīsī kıyāfet-nāme söylemişdür 11/3, delālet eder kim şāhibi 12/2,
12/5, 13/1, 13/4, 14/2, 14/5, 14/7, 15/2, 15/5, 15/7, 16/3, 16/7, 17/3, 17/6, 18/1, 18/5, 18/7, 19/3,
19/6, 20/1, 20/3, 20/6, 21/1, 21/4, 22/1, 22/3, 22/6, 23/1, 23/4, 23/7, 24/4, 24/7, 25/2, 25/5, 26/2,
26/5, 27/1), 27/4, 27/7, 28/2, 28/5, 29/2, 29/5, 29/7, 30/3, 30/7, 31/2, 31/5, 32/1, 32/4, 32/7,
33/3, 33/6, 34/3, 34/6, 35/1 35/4, 36/2, 36/7, 37/3, 37/6, 38/1, 38/4, 38/7, 39/4, 39/7, 40/2, 40/5,
41/1, 41/3, 41/5, 42/3, 42/6, 43/2, 43/5, 44/2, 44/5, 44/7, 45/1, 45/4, 45/7, 46/4, 46/7, 47/3, 47/6,
48/4, 48/7, 49/2, 49/6, 50/5, 51/1, 51/4, 51/7, 52/3, 52/6, 53/5, 54/1, 54/4, 54/7, 55/3, 55/6, 56/2,
56/7, 57/2, 57/5, 58/1, 58/4, 58/7, 59/4, 59/7, 60/4, 60/7, 61/3, 61/6, 62/2, 62/5, 63/1, 63/6, 64/1,
64/4, 65/1, 65/7, 66/3, 66/6, 67/1, 67/4, 68/3, 68/6, 69/2, 69/5, 70/2, 70/5, 71/3, 71/6, 72/2, 72/5,
73/3, 73/5, 74/1, 74/4, 74/7, 75/3, 75/6, 76/5, 77/4, 83/2, 84/1, 85/1, 89/2

2.2 Fiil Çekimi

2.2.1 Haber Kipleri

Metinde bildirme kiplerin bilinen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman ve şimdiki zaman çekimlerin örnekleri bulunmaktadır. En çok geniş zaman örneklerine rastlanmaktadır. Ayrıca yazar sadece basit zamanları kullanmış, birleşik zamanları kullanmamıştır.

2.2.1.1 Bilinen Geçmiş Zaman

-dı/-di/-du/-dü şeklindedir

Eski Anadolu Türkçesinde bilinen geçmiş zaman *-dU* eki ile yapılmaktadır. Ekin ünlüsü birinci ve ikinci teklik kişilerde yuvarlak, üçüncü teklik kişide ise düz şekilde bulunmaktadır. İncelediğimiz metinde bu ekin sadece III. tekil kişi örnekleri bulunduğu için ek *-di/-dı* olarak sadece düz ünlülü olarak kullanılmıştır. Ayrıca Eski Anadolu Türkçesinde ötümlülük-ötümsüzlük daha olmadığı için ekin sadece /d/li biçimi mevcuttur.

dédi < dé – di 8/2

véildi < véiril- di 8/5

oldı < ol – dı 9/2

vaz' olundı < olun – dı 9/1,5, 11/5

getürdi < getir –di 7/7

2.2.1.2 Öğrenilen Geçmiş Zaman

-miş/-miş şeklindedir

Metinde öğrenilen geçmiş zaman için *-miş* eki kullanılmıştır. Bu ek Eski Türkçeden beri hep düz şekilli olmuştur, yuvarlak şekilleri ancak Osmanlıcanın son döneminde ortaya çıkmıştır.

Metinde –miş eki daima düzdür. İncelediğimiz metinde sadece bildirme eki almış III. Tekil kişi iki örneği bulunmaktadır.

söylemişdür < söyle – miş- 11/4

varmışdur < var – miş- 89/3

2.2.1.3 Geniş Zaman

-r; -Ar; -Ur şeklindedir

Metinde *-ur, -ür /-ar, -er /-r* olmak üzere üç türlü geniş zaman eki kullanılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde ekin ünlüsü çoğunlukta dar-yuvarlak veya geniş-düz şeklinde bulunmaktadır. *-Ur* eki daima yuvarlaktır. Metinde geniş zaman ekinin sadece üçüncü tekil kişi çekimindeki örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca ekin olumsuz *-mA* ve *-mAz* şekilleri hiç kullanılmamıştır.

olursa < ol – ur- 91/7, 93/5,7, 94/7, 95/3,5, 96/3

êder < êt – er 12/2, 12/5, 13/1, 13/4, 14/2, 14/4, 14/7, 15/2, 15/5, 15/7, 16/3, 16/7, 18/1, 18/4, 19/3, 19/5, 19/7, 20/3, 20/5, 21/1, 21/4, 22/1, 22/3, 22/6, 23/1, 23/4, 23/7, 24/7, 25/2, 25/5, 26/1, 26/4, 27/1), 27/3, 27/6, 28/2, 28/5, 29/2, 29/4, 29/7, 30/6, 31/2, 31/5, 32/3, 32/7, 33/2, 34/2, 34/5, 35/4, 36/2, 36/7, 37/3, 37/6, 38/1, 38/4, 38/6, 39/4, 39/6, 40/2, 40/7, 41/3, 41/5, 42/2, 42/6, 43/2, 44/2, 44/4, 44/7, 45/7, 46/4, 46/7, 47/3, 47/6, 48/3, 48/6, 49/2, 49/6, 50/4, 50/7, 51/4, 51/7, 52/3, 52/6, 53/4, 53/7, 54/4, 54/7, 55/3, 55/5, 56/1, 56/7, 57/2, 57/5, 57/7, 58/4, 58/7, 59/4, 59/6, 60/4, 60/7, 62/2, 62/5, 63/1, 63/5, 64/1, 64/4, 65/1, 65/7, 66/2, 66/5, 67/1, 67/3, 68/2, 68/6, 69/2, 69/5, 70/2, 70/5, 71/3, 71/5, 72/1, 72/4, 73/2, 73/5, 74/1, 74/4, 74/7, 75/3, 75/6, 76/5, 77/4, 83/2, 84/1, 85/186/2

buyurur < buyur – ur 8/1

geçerse < geç – er- 90/5

girer < gir – er 84/6

sever < sev – er 31/3

güler < gül – er 20/2

gelürse < *gel – ür-* 90/1,4, 91/1

kalursa < *kal – ur-* 89/6

ağlar < *ağla – r* 20/5

yürürken < *yürü – r-* 72/3

2.2.1.4 Gelecek Zaman

-AcAk şeklindedir

Kitāb-ı kıyāfet-name'de gelecek zamanı göstermek için artık sadece –acak/-ecek kullanılmaktadır. Bu ek Eski Anadolu Türkçesinin sonlarında ortaya çıkıp –ısar/-iser ekinin yerini almıştır. Bu durum da eserin 15. yüzyıldan sonra yazıldığına dair iyi bir delildir. Metinde ol- fiiline eklenmiştir.

olacak < *ol – acağ* 91/7, 93/7, 95/2,4

2.2.1.5 Şimdiki Zaman

-(I)yor şeklindedir.

Şimdiki zaman eki olarak kabul edilen, yor- "yürümek" fiilden gelen *-(I)yor* eki metnimizde bir kelimedede geçmektedir. Metnimizde geçen örnekte görüldüğü gibi Eski Anadolu Türkçesinde *-(I)yor* eki darlaştırmadan, asıl fiil köklerine *-u, -ü ; -ı, -i; -a, -e* şeklinde gerundium vokalleri ile bağlanırdı.

sallayorsa < *salla – yor-* 72/4

Metinde birleşik zaman çekimine rastlanmamıştır.

2.2.2 Dilek Kipleri

Metinde, istek kipi, emir kipi, dilek-şart kipi ve gereklilik kipi olmak üzere olan dört tasarlama kipinden sadece dilek-şart kipi ve istek kipi örneklerine rastlanmaktadır. En fazla dilek-şart kipinin *-sa/-se* eki ile yapılan kelime örnekleri yer almaktadır.

2.2.2.1 Dilek-Şart Kipi (olumlu)

-sA Şeklindedir

Yalnız isteksiz, dileksiz soyut bir tasarlama ifade eder. Türkçede şart eki aslında *-sar/-ser* şeklinde idi. Eski Türkçede uzun zaman *-sar/-ser* kullanılmış, devrenin sonlarında /r/si düşerek ek *-sa/-se* şekline geçmiştir. Batı Türkçesinde de hep *-sa/-se* şekilde kullanıla gelmiştir.

Metinde dilek-şart kipinin sadece III.tekil kişi ile yapılmış örnekleri mevcuttur.

aķsa < aķ – sa 74/4, 75/3

olsa < ol – sa 18/2, 25/2, 28/5, 29/4, 31/4, 45/3, 51/3, 69/4, 57/4, 61/2, 64/1, 67/3, 26/4, 45/6, 66/2, 70/1, 21/7, 28/2, 34/5, 42/2, 43/1, 44/7, 49/5, 40/7, 60/6, 62/7, 15/4, 16/2, 24/3, 29/7, 16/7, 68/5, 57/7, 73/7, 68/4, 12/7, 41/5, 49/2, 64/4, 68/2, 19/5, 23/1, 50/7, 65/6,

baķsa < baķ – sa 38/6

beηese < beηze – se 30/6, 31/2, 32/3, 33/2, 33/5

bitse < bit – se 34/2

dursa < dur – sa 14/1, 30/2

düzse < düz – se 41/2

gülse < gül – se 75/6

çıkķsa < çıkķ – sa 54/4

yumulsa < yumul – sa 29/1, 74/7

yürise < yüri – se 72/1

2.2.2.1.1 Dilek-Şart kipi (olumsuz)

-mA şeklindedir

durmasa < dur – ma – sa 27/3

tmese < t – me – se 30/3

uymasa < uy – ma – sa 12/1

2.2.2.2 İstek Kipi

-A Tasarlanan hareketin istendiğini gösterir, istek Şeklinde bir tasarlama ifade eder, dilek bildirir. Batı Türkçesinde istek eki –a, –e’dir. Eski Türkçedeki gelecek zaman eki –ĝa/-ge (-gay/-gey)’den gelmiştir. Eski Türkçedeki gelecek zaman ekinin /ĝ/ ve /g/si Batı Türkçesine düşerek geçmiş ve –a, –e, istek eki ortaya çıkmıştır.

Metinde istek kipinin II. ve III. tekil kişi ve III. okluk kişi eki ile yapılmış örneklere rastlamaktadır.

alasin < al – a – sin 86/4

ola < ol – a 30/1, 38/2, 71/6, 82/2 98/7, 100/3, 33/3, 44/3, 67/5, 77/1, 80/5, 81/2, 93/7, 96/2, 99/7, 32/7, 47/4, 75/7, 96/1, 21/5, 83/5, 17/6, 19/6, 22/2, 23/7, 28/3, 41/1, 49/6, 36/6, 23/2, 72/6, 102/3,7, 30/4, 27/7

olalar < ol – a – lar 97/1, 97/5, 101/3, 102/5, 97/3, 98/43, 98/3,

bula < bul – a 78/1

ekesin < ek – e – sin 88/4

gele < gel – e 88/4

lesin < l – e – sin 87/5

2.2.2.3 Şartlı Birleşik ekimi

Şartlı birleşik çekiminden sadece III. tekil kişi geniş zamanın Şartı ve simdiki zamanın Şartı rnekleri bulunmaktadır.

2.2.2.4 Geniş Zamanın Şartı

Fiillere geniş zaman eki ile ardında şart kipi ekinin eklemesiyle yapılmaktadır.

olursa < olur – sa 91/7, 93/5, 95/7

geçerse < geçer – se 90/5,

kalursa < kalur – sa 89/6

2.2.2.5 Şimdiki Zamanın Şartı

Metinde 3. Tekil kişi, şimdiki zamanın şartın tek örneğine rastlanmıştır.

sallayorsa < salla – yor – sa 72/4

2.3 FİİLİMSİ EKLER

2.3.1 Sıfat-Fiil Ekleri

Sıfat-fiiller, hareket ve zaman bildirerek nesnelere niteleyen kelimelerdir. Metinde bütün sıfat-fiil eklerinin örnekleri bulunmaktadır.

-An Geniş zaman anlamlı sıfat-fiiller yapar. Bu ekin Eski Türkçedeki şekli –ğan/-gen idi. Metinde sadece ol- fiile gelmektedir.

hurūfsuz olan naķiller < ol – an 11/2

avuc içinde olan 76/1

-mİş Geçmiş zaman ifade eden çok kullanılan bir sıfat-fiil ekidir. Bu ek, metinde düz ünlülü olarak kullanılmıştır. Bu ek ile türetilmiş dört kelime bulunmaktadır.

başılmış (gibi) < baş – ı - l – miş 13/3

binmiş (olsa) < bin – miş 70/1

çekilmiş (olsa) < çek – i - l – miş 94/3

çıkılmış (olsa) < çık – miş 43/1

-Ar Geniş zaman ifade eden sıfat-fiil ekidir. Az miktarda kalıcı isim de yapar. Metinde üç sözcükte geçmektedir. Ayrıca gibi edatı ile yapılan kalıplaşmış sıfatlara da rastlanmaktadır.

baķar (olsa) < baķ – ar 28/5

aĝlar (gibi) < aĝla – r 20/5

güler (gibi) < gül – er 20/2

-mAz Geniş zamanın olumsuz sıfat-fiil ekidir. –maz/-mez eki alsında –ma/-me olumsuz eki ile –z isim yapma ekinin birleşmesi ile meydana gelmiştir. Metinde birkaç kez tek uygun ve yararlı olmayan anlamında *yaramaz* kelimesinde geçmektedir. Ayrıca bu ekin kalıcı isimler türettiğini de unutmamak gerekir. Kötü anlamındaki *yaramaz* kelimesi bunun iyi bir örneğidir. Metinde de "*hulķı yaramaz ola*" 43/5, "*ķab'ı yaramaz ola*" 19/1 örnekler de iyi bir delildir.

yaramaz < *yara – maz* 14/3, 19/1, 20/1, 24/5, 29/5, 43/3, 43/5, 46/1, 54/1, 55/6, 57/3, 57/6, 59/1, 59/5, 61/1, 61/7, 62/6, 64/2, 66/6, 69/3, 72/2, 74/2, 74/5, 83/7

-dUk Geçmiş zaman ifade eden sıfat-fiil ekidir. Bu ek iyelik eki olarak kullanılır. Eski Anadolu Türkçesinde yalnız *-duğ/-dük* olarak yuvarlak ünlülü şekilleri bulunmaktadır.

bulduğu (yerde) < *bul – duğ – ı* 88/5

êdüğinden (ötri) < *êt – düğ – i –n – den* 8/7

güldüğü (vaktın) < *gül – düğ – i* 75/2,5

olduğu (yerde) < *ol – duğ – ı* 87/5

-AcAk Gelecek zamanın sıfat-fiil ekidir. Metinde iki örnek bulunmaktadır, ikisi de *ol-* fiilin önünde yer almıştır.

geçecek (olursa) < *geç – ecek* 94/7

olacak (olursa) < *ol – acak* 93/7, 95/2

2.3.2 Zarf-Fiil Ekleri

Zarf-fiil ekleri aynı Gerundiumlar hareket hâli ifade eden fiillerdir. Metinde zarf-fiil eklerinde *-(y)Up/-IncA/-ken/-I* ekleri bulunmaktadır.

-(y)Up Fiil kök ve gövdelerinde kendisinden sonra gelen fiilin gösterdiği hareketten biraz önce yapılan bir hareketi gösteren zarf-fiiller türetir. Metinde en çok kullanılan zarf-fiil ekidir. Ek Eski Türkçeden beri farklı değişmeler göstermiştir: Eski Türkçede yalnızca *-p* şekil vardı. Eski Anadolu Türkçesinde sadece *-up/-üp* şekillerinde karşımıza çıkmaktadır, ekin dört şekil ile kullanılması ancak Osmanlıca içinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca *-(y)UbAn*, *-(y)Up* ekinin genişletilmiş şeklidir. Eski Anadolu Türkçesinde çok sık kullanılan *-(y)UbAn* ve *-(y)UbAnIn* ekine metinde hiçbir örnekte rastalanılmamıştır.

açup < *aç – up* 92/7

alup < *al – up* 72/1

êdüp < *êt – üp* 87/6

geçüp < *geç* – *üp* 90/3

kalup < *kal* – *up* 90/5

eyleyüp < *eyle* – *y* – *üp* 7/6

uzanup < *uzan* – *up* 94/7

yétişüp < *yétiş* – *üp* 89/4

-IncA Fiil kök ve gövdelerinden zaman bildiren zarf-fiiller yapar. Eski Türkçede *-gınça* / *-ginçe* şeklinde kullanılmaktaydı. Bu yapılışı ile *-gın/-gin* yapım eki ile *-ça/-çe* eşitlik ekinin birleşmesinden geldiği düşünülmektedir. Batı Türkçesine ek, *-ınça/-inçe* şeklinde geçmiş, Eski Anadolu Türkçesinde de uzun zaman bu şekilde kullanılmıştır. Sonradan Osmanlıcada ek /c/li biçime değişmiş ve vokal uyumuna bağlanarak *-ınca/-ince* şekilleri ortaya çıkmıştır. Metinde de bu ekin *-ince* şekli karşılaşmaktadır.

gelince < *gel* – *ince* 87/3

-ken Sadece *i-* yardımcı fiilinin zarf-fiil ekidir. Diğer fiillere getirilmez. *İ-* fiilinin de *i-ken*'den başka zarf-fiil şekil yoktur.

yürürken < *yürü* – *r* – *ken* 72/3

-I Zarf fiil eki. Önceden yalnızca yuvarlak dar ünlülüydü, düz dar ünlülü şekilleri daha sonra gelişmiştir. Vokal zarf-fiil eklerinin gelişme seyrinde Batı Türkçesi *-a*, *-e*'ye doğru gitmiş, önceleri *-i*, *-ı*, *-u*, *-ü*'lü olan zarf-fiiller sonradan *-a*, *-e*'ye dönmüştür. (Ergin, 1972 s.340)

déyü < *dé* – *y* – *ü* < *diye* "diyerek" 8/5

haykırı < *haykır* – *ı* "haykırarak" 75/5

2.4 SÖZ VARLIĞI

2.4.1 Türkçe Sözcüklerin İncelemesi

İncelemiş olduğumuz "Kitāb-ı Kıyāfet-nāme" el yazması eserinin Türkiye Türkçesinin tarihsel dönemlerinden biri olan Eski Anadolu Türkçesinin son döneminde yazılmış bir eser olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde fazlaca hem telif hem tercüme eserler verilmektedir. Çalışmakta olduğumuz Kitāb-ı Kıyāfet-nāme'ye benzeyen Arapça ile Farsçadan Türkçeye tercüme edilen eserler daha fazladır. Bu eserlerde genellikle bu dillerden geçen kelimeler yer almaktadır. Ancak eserimizin en büyük özelliği tercüme eseri olmasına rağmen, fazla yabancı kelime bulunmamasıdır. Kelime hazinesi açısından düşünürsek bu dönemde ortaya konan eserlerin Türkçeye pek çok yeni kelime kazandırdığı düşünülebilmektedir. Metni incelerken karşılaştığımız kelimelerin çoğunun temiz Türkçe olması da bunu ispatlamaktadır.

"Kitāb-ı Kıyāfet-nāme" eserinde renkler, hayvan adları, insanın iç ve dış özellikleri, yüz ve beden uzuvları ve onlarla ilgili olan kelimeler, sözcük hazinesi bakımından önemli yer tutmaktadır. Eserin konusundan dolayı çok organ adları geçmektedir. Karşılaşmakta olan kelimelerin çoğunun insanın vücudunun dış görünüşü ve organlarıyla ilgili olup insanı ve insanın huyunu izah eden kelimelerdir. İnsanın ağız, alın, ayak, baş, bel, boy, boyun, burun, çene, diş, dudak, et, göğüs, göz, karın, kas, kol, kulak, parmak, saç, kıl, sakal, sırt, tırnak, yanak ve yüz özelliklere bakılarak, insanın iç dünyasını okumak, huyunu ve şahsiyetini anlamak mümkündür. İnsanların çeşitli uzuvları hakkında verdiği hükümler benzerlik ve farklılıklar örneklerle değerlendirilmektedir.

Bu bölümde eserde geçmekte olan Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden Türkçe kelimeleri, renk adları, hayvan adları, beden uzuvları, baş ve yüze ait unsurlar, cilde ait unsurlar, diğer uzuvlar başlıklar altında çeşitli gruplar olarak ayrılmıştır. Bu kelimelerin hepsi temiz Türkçedir. Arapça ile Farsça kelimeler oldukça az kullanıp Türkçe kelimeler ön plana çıkarılmıştır.

2.4.1.1 Renkler

Kitāb-ı Kıyāfet-nāme el yazması eserinde dış görünüşten kişilik tespitleri yapılabilmesi için renkler de kullanılmaktadır. Bilindiği üzere renk kavramı çok eski devirlerden beri farklı farklı kültürlerde çeşitli anlamlar yükleyerek var olmuştur. Metinde *aķ, ala, ķara ve kızıl* olmak üzere dört tane renk adı geçip çeşitli anlamlar ifade etmektedir. İnsanların göz ve saç renklerine dayanarak onların karakterleri tespit edilmektedir. Örneğin: ak saçlar insanın cimriliğine ve yalancılığına işare etmektedir. Yazar ala ve kor gibi kızıl gözlü insanları öfkeli, acımasız, hakkı tanımayan ve alçak tabiatlı, kara kıllı insanları ise anlayışsız olarak değerlendiriyor. Eserde yer alan renk adları günümüzde de aynı şekilde kullanılmaktadır.

aķ 15/2

ala 31/4

ķara 61/5

ķızıl 27/6

2.4.1.2 Hayvan Adları

Kitāb-ı Kıyāfet-nāme metinde hayvanların yedi türünün ismi geçmektedir. İnsanın fiziksel özellikleri hayvanlara benzetilerek insanın karakter özellikleri hakkında ipucu verip o insanın nasıl bir karaktere sahip olduğuna dair bilgi edinmek mümkündür. Yazar *doĝan, sığır, aslan, keler, koyun, yengeç* gibi hayvanların gözlerini insan gözüyle kıyaslayarak o insanın karakterini belirtiyor. Aslan gözüne benzeyen gözleri olan kişiler şehvetli olan insanlar olarak düşünülmektedir. Yengeç gibi yuvarlak, sığır gibi dışarıya çıkmış gözleri olan kişilere cahil der yazar, gözleri koyun gözlerine benzeyen kişilerde fenalık, kötülük az olmaktadır, keler gözlerine benzeyen gözlere sahip olanların yalancı olması düşüncesi vardır. Hayvan ve insan gözü dışında keçi sakalı ve insan sakalı arasında benzetme yapılmıştır. Böylece metinde keçi, koyun, sığır olmak üzere üç tane evcil hayvanlar, aslan vahşi yırtıcı hayvanlar, keler sürüngen, doĝan yırtıcı kuş, yengeç su hayvanı olarak bulunmaktadır. Metinde geçen hayvan isimlerinin hepsi Türkçedir ve bugünkü Türkiye Türkçesine aynı şekilde geçmiştir, sadece *toĝan < doĝan* olup bu şekilde kullanılmaktadır.

aslan 32/3

keçi 47/2

keler 33/5

koyun 33/2

şığır 31/7

toğan 31/1

yengeç 32/6

2.4.1.3 Beden Uzuvarları

Kitāb-ı Kıyāfet-nāme El Yazma Eserinde en çok insanın beden uzuvarlarına ait olan kelimeler geçmektedir. İnsanın bedensel özelliklerini, dış görünüşünü inceleyerek insanın karakterini, tabiatını, ruhsal durumunu tespit etmektedir. Ancak kıyafetname tek uzuv analizine dayanarak değil, elde edilen genel bir değerlendirmeye dayanmaktadır. Eserde insanın vücut ve organ özellikleri büyüklük-küçüklük, düzlük-yuvarlaklık, uzunluk-kısalık, kalınlık-incelik, darlık-genişlik, zayıflık-şışmanlık, kıllı-kılsız gibi şekillerle değerlendirip insanın olumlu veya olumsuz karakterine işaret etmektedir. Metnimizde geçtiğı kelimelerin çoğı şimdiki Türkiye Türkçesinde bire bir aynıdır.

2.4.1.3.1 Baş ve Yüze Ait Unsurlar

Metinde on yedi tane yüze ait unsur geçmektedir. Her insan birbirinden farklı şekillere sahiptir. Bundan dolayı baş ve yüzdeki unsurları biçimlerden, boyutlardan, şekil özelliklerden yola çıkarak kişilik tespiti yapmaktadır. Bu özelliklere sahip olan insanın nasıl bir ruh yapısına sahip olduğunu öğrenmek mümkündür. En çok göz ile ilgili kelimelerle ve göz kelimesiyle karşılaşılmaktadır. Gözler insanın ruh hâli hakkında bilgi vermek için oldukça büyük rol oynar. Büyük göz cahilliğe ve akılsızlığa, küçük göz korkaklığa işarettir. Gözün kirpikleri yavaş yavaş hareket etmek insanın kötü niyetli olduğuna işarettir. Ayrıca yazar eserde bedenine uymayan küçük başlı insanın akılsız, büyük alınlı aptal, uzun burunlu kibirli, geniş ağızlı cesür, uzun ve

büyük dişli insanın bedeninin dayanıklı ve güçlü, uzun çeneli akılsız, kor gibi kızıl gözlü öfkeli, büyük kulaklı ahmak, budala, küçük kulaklı anlayışlı, kalın dudaklı kaba ve çirkin tabiyatlı bir insan olarak anlatır. Metinde burunla ilgili "*burunun orta direği*" "*şiş burnun kasabası*" ve "*burnun ince kanatları*" gibi çok ilginç isim tamlamalarına rastlanmaktadır. "*Burnun kasabası*" hiçbir sözlükte geçmemektedir. Tahminen burnun üst kısmı, yerleşim yeri olmalıdır. Bunun dışında seyrek dişleri, yaşlı dişleri gibi sıfat tamlamaları, azu dişleri gibi isim tamlamaları da boldur.

baş 11/6, 12/1, 4, 7, 13/2, 49/5, 50/3, 65/4 67/3

alın 21/6, 7, 22/2, 5, 23/1,3,6, 92/7

burun 25/7, 35/6, 36/4, 36/7, 37/2,5 37/2,7, 38/3,5, 81/5

burunun orta direği 36/1

burnun kasabası 37/5

burnun kanatları 36/5

ağız 39/1,3,6 41/4, 74/3, 75/2

dil 19/4

diş 41/7, 42/1,5 43/1,4

azu dişleri 42/1

dudağ 41/2

eğek 44/1,4

göz 26/6,7, 27/3, 5, 28/1,4, 28/7, 29/4,6, 30/6,2, 5, 31/1, 4, 6, 7, 32/2, 5, 33/1, 4, 67/6, 70/2,

kaş 24/1,3,6, 25/1,4,7 26/3

kirpik 28/7

kulağ 33/7, 34/2,4,7, 35/3

tutağ 18/3, 40/1,4,6, 43/1, 81/6

yanığ 17/4, 43/7, 82/1

yüz 16/5,6, 17/2, 17/7, 18/3, 18/6, 19/2, 19/5, 19/7, 20/2,5,7, 21/3, 81/1, 86/7

Metinde dudađ kelimesi bir kere ama net bir Őekilde /d-/ ve /-d-/li Őekilde, altı kere de aynı /t-/ ve /-t-/li Őekilde geĀmektedir. Bundan dolayı ya /t-/ korunmaktadır, ya da geĀiŐ dönemi olup /t-/ > /d-/ deđiŐmesi gerĀekleŐtiđini dűŐünűlebilmektedir.

Prof. Dr. Ali Akar (Akar, 2014 s.13) bu olayı bu Őekilde aĀıklarır: "Eski Anadolu TűrkĀesindeki bu /t-/li aslında yalnızca bir yazım özelliğidir. Bunların tı ile yahut dal ile yazılıŐlarının bir önemi yoktur, daima Ođuz lehĀesinin geleneksel ve yaygın tonlulaŐma kuralına uygun tarza /d/ ile telaffuz edilmelidir."

Zeynep KORKMAZ'a (1973, s. 94) göre: Eski Anadolu TűrkĀesindeki kalın ve ince sıradan t'lerin bir kısmı Eski Anadolu TűrkĀesinin XIV. yűzyıl metinlerinde tonlulaŐarak d-'ye dűnműŐtür. t- > d- deđiŐiminden oluŐmuŐ bulunan d-'ler düzenli olarak (dal ˆ) ile yazılmaktadır. Kalın sıradan kelimelerin önseslerinde bulunan ve daha d-'ye dűnmemiŐ olan t-'ler /ti/ (ط) ile yazılmaktadır. "Dudađ" kelimesi gibi birkaç kelimenin öncesinde hem t-'li hem de d-'li (ˆ) yazılıŐa rastlanırken, bu kelimelerin önseslerindeki t-'lerin artık d-' ye dűnűŐtűđű, ancak bir imlâ geleneđi hâlinde t- ile de yazılmaya devam etmekte olabilir.

2.4.1.3.2 Cilde Ait Unsurlar

Metinde yer alan unsurlardan en Āok günűműz Tűrkiye TűrkĀesindeki "ben" anlamındaki "pen" kelimesi geĀmektedir. Görűldűđű gibi metinde ben kelimesi sűzbaŐı p- ile pen Őeklinde yaŐamaktadır. *Keműk* > *kemik* kelimesinde -ű- > -i- dűzleŐmesi görűlmektedir. Buna benzer *aruđ* ve *arık* örneđinde her ikisinin yaŐadıđű görűlmektedir. Bu da Eski Anadolu TűrkĀesinden Osmanlıcaya geĀiŐ dönemi olduđunu göstermektedir.

pen (ben) 80/7 81/2 81/3, 81/5, 81/7, 82/2, 82/3, 82/5, 82/7, 83/1, 83/4,6, 84>/1, 84/1,3,4,6, 84/4, 85/1, 85/1,4, 6

saĀ 13/6 14/1, 14/4, 14/6, 15/1, 24/3

kıl 55/5, 66/5

sağal 43/7 44/6, 45/3, 45/5, 46/3, 46/6, 47/2, 47/5

běl 84/6

boyun 15/4, 48/1,2,5, 49/1,4, 71/2,5 82/3

boğaz 82/5

boy 70/7

but 65/3,6, 66/2,4, 66/7

göğüs 16/2, 60/1,3,6, 61/2,4, 83/7

karın 16/2, 60/2, 62/1,4,7, 84/2

omuz 15/4, 50/1,3,6, 51/2,3,6, 52/2, 52/5, 53/1, 60/1, 67/5 82/6

kemük 54/3

2.4.1.4 Diğer Uzuvlar

Bu bölümde geçen kelimelerden çoğu hiç değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir ve hâlâ aynı şekilde kullanılmaktadır. Metinde insanın vücuduna ait olan hemen hemen bütün uzuvlar geçmektedir. *Dirsek, baldır, ayak, diz, tiz, topuk, ökçe* gibi insanın bacağına ait olan uzuvlar, *el avuç, aya, barmağ, bilek* gibi insanın eline ait olan organ isimleri bulunmaktadır. Parmakla ilgili *baş barmağ, orta barmağ, serçe barmağ, boğun, büklüm* gibi kelimelere de rastlanmaktadır.

Metinde "*diz*" kelimesinin hem /d/li hem /t/li şeklinin yaşadığı görülmektedir. Bugün Türkiye Türkçesindeki *p-* ile yaşayan *parmak* kelimesi metinde *b-* ünsüzü ile - *barmağ* şeklinde görülmektedir. "Türkçe kelimelerde bugüne bakarak sözbaşı *p-* beklenen yerlerde *b-*'nin bulunması durumu, Türkçede *p-* ünsüzün benimsenmediğine ve daha sonraki fonetik gelişmelere ortaya çıktığına işaret sayılabilir." (Korkmaz, 1973, s. 119)

el 56/3,5, 57/2, 57/4, 57/7, 58/2, 59/2, 72/4, 83/3, 84/5, 86/4, 87/2, 88/4 94/3,6, 95/2

avuç 76/1,4,7, 77/3,6 78/2, 5, 79/1,4,7, 80/3

aya 87/2, 88/4, 94/3,6, 95/2,4

barmağ 56/3,6, 58/3,6,7, 59/3, 69/1,4,7, 86/6 87/1 88/7, 89/3, 90/1,7 89/2, 91/6, 93/1, 94/5

baş barmağ 86/4, 95/6

orta barmağ 89/3

serçe barmağ 88/7, 89/7, 90/7, 91/6, 93/1, 94/5

tırnağ 56/4, 59/6, 86/7, 87/1

bilek 53/2,7 54/6, 55/2,5, 55/7, 83/1, 88/3

boğum 87/2

boğun 87/3, 88/7, 89/1,4,5, 90/3

dirsek 53/1, 54/2, 87/7

ayağ 67/6, 68/4, 69/1,5,7, 85/6

baldır 67/6, 68/1, 85/4

diz 67/6

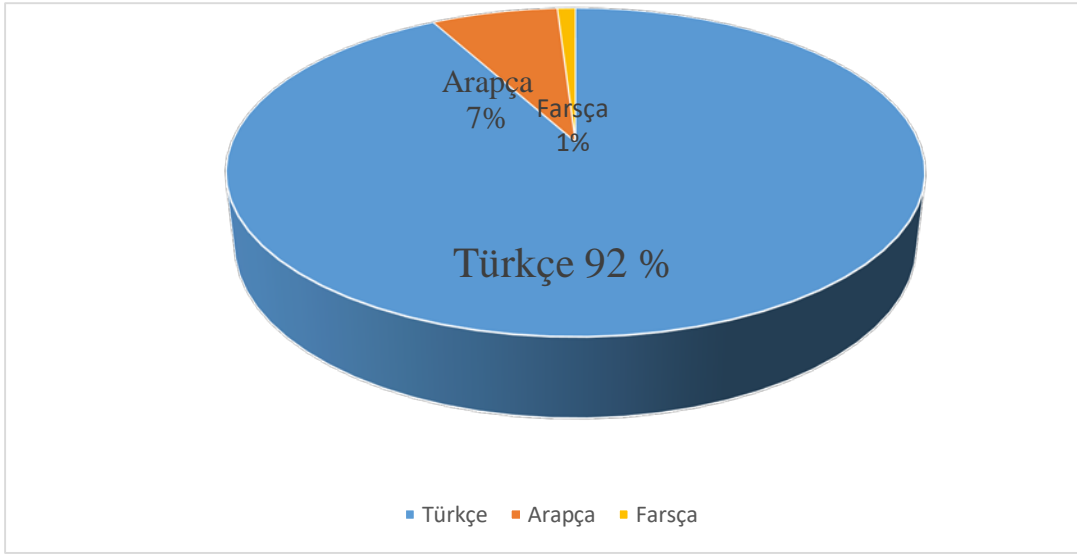
tiz 85/2

topuğ 68/5, 70/4

ökçe 70/4

2.4.2 METİNDE BULUNAN ARAPÇA VE FARŞA KELİMELER

Dizinde görüldüğü gibi metinde toplam 2704 kelime olup bundan 191 tane Arapça, 25 tane de Farsça kelime geçmektedir. Kalan ve çoğu kelime temiz Türkçedir. Görüldüğü gibi yazar metnin dilini oldukça sade tutup bazı yabancı kelimelere de Türkçe ekler getirerek yerlileştirmeye çalışmıştır. Bundan dolayı Kitāb-ı Kıyāfet-nāme'nin Türkçe bakımından çok temiz bir kelime hazinesine sahip olduğu bellidir. Muharrem Ergin de "Dede Korkut Kitabında" Eski Anadolu Türkçesinin Batı Türkçesinin en temiz devresi olduğunu belirtir ki Kitāb-ı Kıyāfet-nāme de Eski Anadolu Türkçesinin son döneminin ürünü olup bu dönemin özelliklerine sahiptir.

2.4.2.1 Metinde Geçen Arapça Kelimeler

1. ‘Acem	19. bāb	37. delālet
2. ‘āciz	20. baḥīl	38. dīndār (Ar+Fa)
3. ādem	21. başar	39. ebleh
4. ‘āfiyet	22. bāṭın	40. effāf
5. ‘ahd	23. beden	41. ecsām
6. aḥmaḳ	24. beyān	42. ehl
7. ‘aḳıl	25. bi-‘avni’l-lahī	43. eḳālīm
8. ‘akıl	26. bilād	44. emīn
9. a‘lā	27. cāhil	45. envā‘
10. ‘alāmet	28. cāmid	46. erba‘
11. ‘ālim	29. cānib	47. evlād
12. ammā	30. cebbār	48. fā’ide
13. ‘Arab	31. cem‘	49. faḳīr
14. ‘āşī	32. cemī‘	50. fāsīd
15. ‘āşıḳ	33. cibāl	51. fehm
16. ‘āşır	34. cihet	52. feraḥ
17. ‘avrat	35. cür‘et	53. fi’l
18. ‘azīm	36. dā’im	54. fitne

55. ğāfil	86. ittifāk	117. mısr
56. ğaflet	87. kāfir	118. muḥabbet
57. ğālib	88. kāhil	119. muḥanneṣ
58. ğalīz	89. ḳalp	120. müdevver
59. ğazub	90. ḳalīl	121. münāfīḳ
60. ğāyet	91. ḳara	122. müyesser
61. ğayretsiz (Ar+T)	92. ḳaṣaba	123. mütekebbir
62. ğinā	93. ḳatl	124. nazār
63. Ḥabeṣ.	94. ḳavī	125. naḳil
64. ḥabīs	95. kerem	126. nāṣih
65. ḥadīs	96. kerīm	127. nefis
66. ḥafif	97. ḳiyāfet	128. nev‘
67. ḥal	98. ḳiyās	129. nıṣf
68. ḥalīm	99. kitāb	130. nihāyet
69. ḥāmis	100. ḳuds	131. niyyet
70. ḥareket	101. ḳuvvat	132. rāb‘
71. ḥarf	102. küfr	133. rızḳ
72. ḥarīs	103. laṭīf	134. sa‘ādet
73. ḥasūd	104. lehve	135. ṣabāḥ
74. ḥekīm	105. mağzūb	136. sābi‘
75. helāk	106. ma‘īšet	137. ṣabır
76. heybet	107. māl	138. ṣādıḳ
77. himmet	108. ma‘rifet	139. sādīs
78. ḥırṣ	109. māyil	140. ṣāḥib
79. Ḥiṭā	110. meyl	141. ṣaḥīḥ
80. ḥōd	111. mehābet	142. ṣālis‘
81. ḥulḳ	112. mekkār	143. ṣāmin
82. hurūfsuz (Ar + T)	113. melik	144. ṣānī
83. ḥükm	114. meṣelā	145. seb‘a
84. ihāle	115. mezbūr	146. sebeb
85. işāret	116. mizāç	147. sevāḥil

148.	süflā	163.	ṭammā‘	178.	vācib
149.	sür‘at	164.	ṭaraf	179.	vaḥdāniyyet
150.	şahādet	165.	tāsi‘	180.	vaḳit
151.	şakī	166.	ta‘yīn	181.	vech
152.	şeci‘	167.	ṭīynet	182.	vefā
153.	şehvet	168.	ṭiryāḳī	183.	vehhāb
154.	şekil	169.	tekellüf	184.	vilāyet
155.	şerr	170.	temmet	185.	yed
156.	şükür	171.	tercüme	186.	za‘īf
157.	ṭab‘	172.	ticāret	187.	zālim
158.	ṭabāyi‘	173.	töhmet	188.	zann
159.	ṭabī‘at	174.	‘ulemā‘	189.	zekī
160.	taḳī	175.	ulū	190.	ziyāde
161.	tamām	176.	ulüvv	191.	zuhūr
162.	taḥmīr	177.	ülfet		

2.4.2.2 Metinde Geçen Farsça Kelimeler

192.	āsan
193.	āşikāre
194.	āvāz
195.	bahādır
196.	bāzu
197.	berāber
198.	bī-ḳıyās
199.	bur
200.	cömert
201.	çift
202.	dōst
203.	eger
204.	fārisī

205. her
206. ḥōd
207. kezzāb
208. ki
209. ḳiyāfet-nāme (Ar.+Fr)
210. köse
211. mā
212. pāk
213. rāst

3. BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

7 (1) **Kitāb-ı kıyāfet-nāme** (2) bismi`l-lāhi`r-rahmāni`r-rahīm (3) şükr bî-kıyās ol vācibü' (4) l-vucūduñ vaḥdāniyyetine ki (5) ecsām-ı insāniyyeyi yed-i kudretiyile (6) kırk şabāḥ taḥmīr eyleyüp (7) zuhūra getürdi nitekim ḥadīş-i **8** (1) ḳudsında buyurur **ḥamretü ḫynete** (2) **ādem erba'ine şabāḥā² dēdi** (3) ve her bilāduñ bir ṭab'ı olduğı (4) sebebden bu kitāba kıyāfet- (5) nāme dēyü ad vērildi ve her (6) şeklüñ envā'ın beyān (7) étdüğinden ötri yigirmi **9** (1) altı bāb üzerine vāz' olundu (2) ve her naḳl ki oldı ḳanğı ḥekīmüñ (3) ittifāḳıyla olduğına işāret (4) için her ḥekīmüñ ismine bir (5) ḥarf ta'yīn olundu **va'l-lāhü** (6) **yaḥlūkü mā yeşā'u ve yaḥkümü mā yürīdu³** (7) **ḥarf-i nūn** ن Eflātūn'a işāretdür **10** (1) **ḥarf-i tā** ط Aristetālīs'e işāretdür (2) **ḥarf-i sād** ص Mensūrī'ye işāretdür (3) **ḥarf-i ra** ر Muḥammed Rāzīy'e işāretdür **ḥarf-i** (4) **sīn** س Aylāvūs'a işāretdür **ḥarf-i** (5) **'ayn** ع İmām Şāfiī'ye işāretdür **ḥarf-i** (6) **bā** ب Şeyḫ Muḫyiddīn 'Arabī'ye (7) işāretdür **ḥarf-i he** ه cümlesinüñ **11** (1) ittifāḳına işāretdür ve hurūf- (2) suz olan naḳiller 'Abdü'r-rezzāḳ (3) Ḳāşānī'ye işāretdür kim (4) Fārisī kıyāfet-nāme söylemişdür (5) andan tercüme olundu **evvelki** (6) **bāb** başuñ kıyāfeti beyānında- (7) dur **nūn sād ra eger** bir kişinüñ **12** (1) başı bedenine uymasa ḡāyet küçük (2) olsa delālet éder kim şāḫibi (3) ḥafīfü'l-'aḳl ola **bā tā ra eger** (4) kişinüñ başı büyük (5) olsa delālet éder kim şāḫibi (6) 'ulūvv-i himmet ola **nūn sād eger** kişinüñ (7) başı önine egri olsa **13** (1) delālet éder kim şāḫibinüñ niyyeti (2) ḥabīş ola **eger** bir kişinüñ başı (3) depesinden aşağı başılmış gibi (4) yaşşı olsa delālet éder kim (5) şāḫibinüñ hırşı ḡālib ola (6) **bāb-ı şānī** saçuñ kıyāfeti beyānında- (7) dur **nūn tā eger** bir kişinüñ **14** (1) saçı iri olsa dikine dursa (2) delālet éder kim şāḫibinüñ fehmi (3) yaramaz ola **nūn sād eger** bir kişinüñ (4) saçı kıvrık olsa delālet (5) éder kim şāḫibi ḫarīş ola (6) **nūn tā**

² Hadisi Şerif: "Adem'in çamurunu kırk günde mayaladım."

³ Arapça söz: "Allah istediğini yaratır ve istediği gibi hüküm eder."

eger bir kişinüñ saçı yumşak (7) olsa delâlet eder kim şâhibi muhannes **15** (1) ola **nün tã eger** bir kişinüñ saçı (2) aq olsa delâlet eder kim şâhibi (3) baḥil ve kezzâb ola **he eger** bir kişinüñ (4) boynında ve omuzunda kıllı çok olsa (5) delâlet eder kim şâhibi aḥmak (6) ola **vav eger** arḳasında kıllı çok (7) olsa delâlet eder kim şâhibi **16** (1) bahâdır ola ve kuvvatlu ola **vav eger** (2) gögsinde ve ḳarnında kıllı çok (3) olsa delâlet eder kim şâhibi (4) şehvet-perest ola **üçünci** (5) **bâb** yüzüñ kıyâfeti beyânında- (6) dur **nün eger** bir kişinüñ yüzü (7) degirmi olsa delâlet eder kim **17** (1) şâhibi şecî‘ ola eger bir kişinüñ (2) yüzü uzun olsa delâlet (3) eder kim şâhibi ḥabîṣ ola (4) **nün tã eger** bir kişinüñ yanaqları (5) yumrı şiş gibi olsa delâlet (6) eder kim şâhibi ebleh ola **nün eger** (7) bir kişinüñ yüzü yaşşı **18** (1) olsa delâlet eder kim şâhibi (2) kâhil ve baḥil ola **sâd ra** (3) **eger** bir kişinüñ yüzü ve tu- (4) taqları ḳalın olsa delâlet (5) eder kim şâhibinüñ taḅ‘ı ḡalîz (6) ola eger bir kişinüñ yüzü (7) egri olsa delâlet eder kim **19** (1) şâhibinüñ taḅ‘ı yaramaz ola **eger** (2) bir kişinüñ yüzü küçük (3) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ (4) dili yeynicek ola **nün eger** bir kişinüñ (5) yüzü etlü olsa delâlet eder (6) kim şâhibi ebleh ola **tã eger** bir kişinüñ (7) yüzü arıḳ olsa delâlet eder **20** (1) kim şâhibi yaramaz ḥulḳlu ola **sâd** (2) **ra eger** bir kişinüñ yüzü güler (3) gibi olsa delâlet eder kim şâhibi (4) ḥalîmu’ n-nefs ola **eger** bir kişinüñ (5) yüzü ağlar gibi olsa delâlet (6) eder kim şâhibi maḡzûb ola (7) **ayn ba eger** bir kişinüñ yüzü nürü **21** (1) olsa delâlet eder kim şâhibi ne (2) umsa müyesser ola **nün sâd ra eger** (3) bir kişinüñ yüzü mehâbetlü (4) olsa delâlet eder kim şâhibi (5) taḳî ola ve pāk ve dindâr⁴ ola **dör-** (6) **dünci bâb** alın kıyâfeti beyânında- (6) dur **ayn eger** bir kişinüñ alnı büyük **22** (1) olsa delâlet eder kim şâhibi (2) ebleh ola eger bir kişinüñ alnı (3) küçük olsa delâlet eder kim (4) şâhibi şecî‘ ola **nün tã eger** (5) bir kişinüñ alnı yaşşı olsa (6) delâlet eder kim şâhibi fitne (7) ḳarışdurucı ola **eger** bir kişinüñ **23** (1) alnı etlü olsa delâlet eder kim (2) şâhibi ḡâfil ola **sâd ra eger** bir (3) kişinüñ alnı küçük olsa (4) delâlet eder kim şâhibi māl cem‘ (5) étmesine ḥariş ola **nün tã eger** (6) bir kişinüñ alnı müdevver olsa (7) delâlet eder kim şâhibi ebleh ola **24** (1) **bêşinci bâb** ḳaşun kıyâ- (2) feti beyânındadır **tã sâd eger** bir (3) ḳaşun saçı çok (4) olsa delâlet eder kim şâhibi (5) yaramaz sözlü ola **sâd ra eger** (6) bir kişinüñ ḳaşı yaşşı olsa (7) delâlet eder kim şâhibi ṭammā‘ **25** (1) ola eger bir kişinüñ ḳaşı (2) çatuk olsa delâlet eder kim (3) şâhibi ülfet issi ola **nün tã eger** (4) bir kişinüñ ḳaşı söyledügi vaḳtın (5) ḥareket eder olsa

⁴ Yanlış yazmış, /i/ uzun yazması gerekirdi

delâlet eder kim (6) şâhibinüñ bātını ħabîş ola **nūn** (7) **eger** bir kişinüñ kıasınıñ bur- **26** (1) nından yanıñ kalıñ olsa delâlet (2) eder kim şâhibi kıan dökmeği seve (3) **nūn sād eger** bir kişinüñ kıaşı (4) ince ve kıılı az olsa delâlet (5) eder kim şâhibi zekî ola **altıncı** (6) **bāb** gözünñ kıyāfeti beyānında- (7) dur **nūn eger** bir kişinüñ gözi **27** (1) küçük olsa delâlet eder kim (2) şâhibi muħanneş ola **eger** bir kişinüñ (3) gözi bir yerde durmasa delâlet (4) eder kim şâhibi tiz nefslü (5) ola **nūn tā eger** bir kişinüñ gözi (6) kıor gibi kıızıl olsa delâlet (7) eder kim şâhibi ğazub ola **28** (1) **nūn tā sād** ra eger bir kişinüñ gözi (2) büyük olsa delâlet eder kim (3) şâhibi cāhil ve ebleh ola **sād eger** (4) bir kişinüñ gözi dā'im aşıağı (5) baķar olsa delâlet eder kim şā- (6) ħibinüñ nefsi ħabîş ola **sād ra eger** (7) bir kişinüñ gözünñ kirpikleri **29** (1) söylerken tiz tiz yumulsa (2) delâlet eder kim şâhibinüñ niyyeti (3) ħabîş ola **nūn tā ra** eger bir kişinüñ (4) gözi za'ıfu'l-başar olsa delâlet (5) eder kim şâhibinüñ tab'ı yaramaz (6) ola **nūn tā eger** bir kişinüñ gözi (7) çukur olsa delâlet eder kim **30** (1) şâhibi aldayıcı ola **nūn eger** (2) kişinüñ gözi cāmid dursa (3) ħareket etmese delâlet eder kim (4) şâhibinüñ fikri ğālib ola (5) **eger** bir kişinüñ gözi 'avrat (6) gözine beñzese delâlet eder (7) kim şâhibi effāf ola **he eger 31** (1) bir kişinüñ gözi toğan (2) gözine beñzese delâlet eder kim (3) şâhibi şerri sever **nūn tā eger** (4) bir kişinüñ gözi ala olsa (5) delâlet eder kim şâhibi kāfirüt-tab' (6) ola **dal eger** bir kişinüñ gözi (7) şığır gözi gibi taşrasına çıkısa **32** (1) delâlet eder kim şâhibi cāhil (2) ola **nūn eger** bir kişinüñ gözi (3) aslana beñzese delâlet (4) eder kim şâhibi ziyāde şehvetlü (5) ola **tā eger** bir kişinüñ gözi (6) yengeç gözi gibi yumrı olsa (7) delâlet eder kim şâhibi cāhil **33** (1) ola **sād eger** bir kişinüñ gözi (2) kıoyun gözine beñzese delâlet (3) eder kim şâhibinüñ şerri az (4) ola **ra eger** bir kişinüñ gözi (5) keler gözine beñzese delâlet (6) eder kim şâhibi kezzāb ola (7) **yédinci bāb** kıulağunñ kıyāfeti **34** (1) beyānındadır **ayn eger** bir kişinüñ (2) kıulağında kııl bitse delâlet eder (3) kim şâhibi işitken ola **ayn ba** (4) eger bir kişinüñ kıulağı işitgen⁵ (5) büyük olsa delâlet eder (6) kim şâhibi aħmaķ ola **he eger** bir (7) kişinüñ kıulağı ğāyet küçük **35** (1) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ (2) fehmi ziyāde ola **sād eger** eger bir (3) kişinüñ kulağı ğāyet yumısaķ (4) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ (5) tab'ı ğalız ola **sekizinci bāb** (6) burunñ kıyāfeti beyānındadır (7) **nūn eger** bir kişinüñ burnununñ **36** (1) iki cānibinüñ orta direği (2) ince olsa delâlet eder kim (3) şâhibi

---

⁵ İşitken yazılmış ve karalamış çizilmiş.

mütekebbir ola **ayn eger** bir (4) kişinüñ burnı uzun (5) ve kıanatları ince olsa delâlet ince ⁶ (6) şâhibi kıalil‘ul-fehm ola **sâd eger** (7) burnı yaşşı olsa delâlet éder kim **37** (1) şâhibi mütekebbir ve ‘âşî ola **nün tã** (2) **eger** bir kişinüñ burnı egri (3) olsa delâlet éder kim şâhibi (4) ħabîsü‘l-fikr ola **nün eger** bir kişinüñ (5) burunuñ kıaşabası şış olsa (6) delâlet éder kim şâhibi ġalîz (7) ola **nün tã eger** bir kişinüñ burnı **38** (1) uzun olsa delâlet éder kim (2) şâhibi cür’etlü ola **nün eger** bir (3) kişinüñ burnı müdevver olsa (4) delâlet éder kim şâhibi aĥmaĥ (5) ola **eger** bir kişinüñ burnuñ (6) ucu yukarusına baĥsa delâlet (7) éder kim şâhibi ĥōđ mütekebbir ola **39** (1) **toĥuzuncı bãb** aġzuñ (2) kıyãfeti beyãnındanur **nün eger** (3) bir kişinüñ aġzı ġeñ (4) olsa delâlet éder kim şâhibi (5) şecî‘ ola **tã eger** bir kişinüñ (6) aġzı tar olsa delâlet éder (7) kim şâhibi zekî ola **tã eger 40** (1) bir kişinüñ tuĥaĥları ince (2) olsa delâlet éder kim şâhibi (3) cür’etlü ola **nün ayn eger** bir kişinüñ (4) tuĥaĥları kıalıñ olsa delâlet (5) éder kim şâhibi ġalîzi‘ut-ĥab‘(6) ola **ayn nün eger** bir kişinüñ tuĥaġı (7) ilerüsine çıĥık olsa delâlet **41** (1) éder kim şâhibi ebleh ola **nün eger** (2) bir kişinüñ dudaĥları kıyãm düzse (3) delâlet éder kim şâhibi kıan döküci (4) ola **nün eger** bir kişinüñ aġzı (5) egri olsa delâlet éder kim (6) şâhibi **şerri** seve **onuncı bãb** (7) dişler kıyãfeti beyãnındadır **42** (1) **tã eger** bir kişinüñ azu dişleri (2) uzun ve büyük olsa delâlet (3) éder kim şâhibinüñ bedeni kıavî (4) ola **nün eger bir** kişinüñ (5) dişleri ġâyeyet seyrek (6) olsa delâlet éder kim şâhibinüñ (7) ĥab‘ı zekî ola **ra eger** bir kişinüñ **43** (1) dişleri tuĥaġınuñ üzerine çıĥmış (2) olsa delâlet éder kim şâhibinüñ (3) himmeti yaramaz ola **nün eger** bir kişinüñ (4) dişleri yaşşı olsa delâlet (5) éder kim şâhibinüñ ĥulķı yaramaz (6) ola **on birinci bãb** (7) yañaĥ ve saĥal kıyãfeti beyãnındadır **44** (1) **nün eger** bir kişinüñ eñegi uzun (2) olsa delâlet éder kim şâhibinüñ (3) ‘aĥlı az ola **nün eger** bir kişinüñ (4) eñegi kıışa olsa delâlet éder (5) kim şâhibinüñ ‘aĥlı za‘îf ola (6) **he eger** bir kişinüñ saĥalı (7) büyük olsa delâlet éder kim **45** (1) éder kim şâhibinüñ niyyeti ĥabîs (2) ola ola **he eger** bir kişinüñ (3) saĥalı iki bölük olsa delâlet (4) éder kim şâhibi şecî‘ ola (5) **nün tã eger** bir kişinüñ saĥalı (6) uzun ve ince az olsa (7) delâlet éder kim şâhibinüñ ĥulķı **46** (1) yaramaz zãnnı ola ve fitneyi seve (2) ve cãhil ve küfrü’n-ni‘me ola **sâd eger** (3) bir kişinüñ saĥalı yaşşı (4) olsa delâlet éder kim şâ- (5) ĥibinüñ ĥulķı ġöĥcek ola **he** (6) **eger** bir kişinüñ saĥalı seyrek ⁷(7) olsa delâlet éder kim

---

⁶ Kenarında yazmıştır

⁷ K kenarında yazılmıştır

şāhibinüñ **47** (1) fehmi ziyāde ola **sād eger** bir (2) kişinüñ saçalı keçi saçalı (3) gibi olsa delālet eder kim şā- (4) ħibi cāhil ola **he eger** bir kişinüñ (5) saçalı gāyet köse olsa (6) delālet eder kim şāhibinüñ (7) niyyeti ħabīs olsa **on ikinci bāb 48** (1) boyun kıyāfeti beyānındadır (2) **nūn tā eger** bir kişinüñ boynı (3) kışa ve kalıñ olsa delālet (4) eder kim şāhibi önegü ola (5) **ayn ba eger** bir kişinüñ boynı (6) uzun olsa delālet eder (7) kim şāhibi baħil ola **he eger 49** (1) bir kişinüñ boynı bir yanına (2) egri olsa delālet eder kim (3) şāhibinüñ tab‘ı ġalīz ola (4) **nūn tā eger** bir kişinüñ boynı (5) kalıñ ve başı büyük olsa (6) delālet eder kim şāhibi ebleh (7) ola **on üçüncü bāb 50** (1) omuzun kıyāfeti beyānındadır (2) **nūn sād tā ayn ba eger** bir kişinüñ (3) omuzlarının başı kanat (4) gibi sivri olsa delālet eder (5) kim şāhibi baħil ola **nūn (6) eger** bir kişinüñ omuzları (7) düşük ve etlü olsa delālet **51** (1) eder kim şāhibi ehl-i kerem ola (2) **nūn eger** bir kişinüñ bir omuzu- (3) ndan bir omuzı alçağ olsa (4) delālet eder kim şāhibinüñ nefsi (5) za‘if ola **sād eger** bir kişinüñ (6) iki omuzunun arası tar olsa (7) delālet eder kim şāhibinüñ nefsi **52** (1) kavī ola **sād eger** bir kişinüñ (2) iki omuzunun arası tar olsa (3) delālet eder kim şāhibinüñ nefsi (4) kavī ola **sād ra eger** bir kişinüñ (5) omuzunun arası ġen olsa (6) delālet eder kim şāhibinüñ (7) bedeni şāħiħ kalbi kavī ola **on 53** (1) **dördüncü bāb** bāzū ve dirsek (2) ve bilek kıyāfeti beyānındadır (3) **nūn ba eger** bir kişinüñ (4) bāzūsı katı kışa olsa delālet (5) eder kim şāhibinüñ niyyeti (6) ħabīs ola **tā eger** bir kişinüñ (7) bāzūsı ve bilegi kışa olsa delālet **54** (1) eder kim şāhibinüñ fehmi yaramaz (2) ola **sād nūn eger** bir kişinüñ dir- (3) sigi sivri olsa kemügi (4) igne gibi çıkısa delālet eder kim (5) şāhibinüñ mizācı fāsīd ola (6) **sād eger** bir kişinüñ bilegi kışa (7) olsa delālet eder kim şāhibinüñ **55** (1) ħulķı tar ola **nūn tā eger** bir (2) kişinüñ bilegi kılsız olsa (3) delālet eder kim şāhibinüñ fehmi (4) gökçek ola **nūn tā eger** bir kişinüñ (5) bilegi tolu kıl olsa delālet (6) eder kim şāhibinüñ fehmi yaramaz (7) ola **eger** bir kişinüñ bilekleri **56** (1) uzun olsa delālet eder (2) kim şāhibi şeci‘ ola **on (3) beşinci bāb** el barmağ (4) ve ırnağ kıyāfeti beyānındadır (5) **nūn sād eger** bir kişinüñ eli (6) büyük barmağları kışa olsa (7) delālet eder kim şāhibinüñ **57** (1) bedeni kuvvatlu ola **tā ayn eger** bir kişinüñ (2) eli yufka olsa delālet eder kim (3) şāhibinüñ fehmi yaramaz ola **he (4) eger** bir kişinüñ eli aruğ olsa (5) delālet eder kim şāhibinüñ ħulķı (6) yaramaz ola **nūn tā eger** bir kişinüñ (7) eli ditregen olsa delālet eder **58** (1) kim şāhibinüñ fikri fāsīd (2) ola **nūn eger** bir kişinüñ eli (3) yumşak ve barmağları uzun (4) olsa delālet eder kim şāhibinüñ (5) fehmi ziyāde ola **nūn tā ra eger** (6) bir kişinüñ barmağlarından ziyāde (7) barmağı olsa delālet eder kim **59** (1) şāhibinüñ ħulķı yaramaz ola (2) **nūn ra eger** bir kişinüñ eli küçük (3) ve kışa olsa ve

barmaqları ince (4) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ (5) hulkı yaramaz ola **ra eger** bir kişinüñ (6) tırnağı gâyet kütük olsa delâlet (7) eder kim şâhibi muhannes ola **60** (1) **on altıncı bāb** göğüs (2) karın kıyāfeti beyānındadır (3) **nūn tā eger** bir kişinüñ göğsi (4) tar olsa delâlet eder kim (5) şâhibinüñ nefsi za‘if ola (6) **nūn eger** bir kişinüñ göğsi çıkık (7) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ **61** (1) fehmi yaramaz ola **sād eger** bir kişinüñ (2) göğsi aruk olsa delâlet (3) eder kim şâhibinüñ nefsi za‘if (4) ola **tā eger** bir kişinüñ göğsinde (5) çok kara kıllar olsa delâlet (6) eder kim şâhibinüñ fehmi (7) yaramaz ola **sād eger** bir kişinüñ **62** (1) karnı küçük müdevver olsa (2) delâlet eder kim şâhibinüñ (3) fehmi pāk ola **ayn sād eger** bir (4) kişinüñ karnı uzun gēñ (5) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ (6) hulkı yaramaz ola **tā eger** bir kişinüñ (7) karnı yapışık ve çıkık olsa **63** (1) delâlet eder kim şâhibinüñ nefsi (2) za‘if ola **on yedinci bāb** (3) arka kıyāfeti beyānındadır **sād ra** (4) **eger** bir kişinüñ arkası çıkık (5) sivri olsa delâlet eder (6) kim şâhibinüñ şehveti ziyāde (7) ola **sād eger** bir kişinüñ arkası **64** (1) aruk olsa delâlet eder kim (2) şâhibinüñ tab-‘ı yaramaz ola **tā sād** (3) **eger** bir kişinüñ arkası (4) egri olsa delâlet eder kim (5) şâhibinüñ niyyeti habiṣ ola (6) **sād re eger** bir kişinüñ arka- (7) sınıñ aşağısı ve yukarısı yaşşı **65** (1) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ (2) katle meyli ola zālīm ola **on** (3) **sekizinci bāb** bud ve yan (4) başlar ve oturağ yeri kıyāfeti (5) beyānındadır **ba tā nūn eger** bir (6) kişinüñ budı etlü olsa (7) delâlet eder kim şâhibinüñ şehveti **66** (1) ziyāde ola **sād eger** bir kişinüñ (2) budunuñ eti az olsa delâlet (3) eder kim şâhibinüñ şecī‘ ola (4) **nūn tā sād eger** bir kişinüñ budı (5) kışa ve kıllı olsa delâlet eder (6) kim şâhibinüñ fehmi yaramaz ola (7) **nūn eger** bir kişinüñ budı şıñirli **67** (1) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ (2) bedeni kuvvatlu ola **nūn eger** bir kişinüñ (3) yan başı aruk olsa delâlet (4) eder kim şâhibinüñ ‘aklı ve fehmi (5) az ola **on toközuncü bāb** (6) diz gözi baldır ve ayağ ve bar- (7) mağlar kıyāfeti beyānındadır **he** **68** (1) **eger** bir kişinüñ baldırı (2) kışa ve egri olsa delâlet (3) eder kim şâhibi fitneyi seve (4) **he eger** bir kişinüñ ayağı düz (5) olsa ve topuqları degirmi (6) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ (7) tab‘ı laṭif ola **ra eger** bir kişinüñ **69** (1) ayağınun barmaqları uzun (2) olsa delâlet eder kim şâhibinüñ (3) fehmi yaramaz ola **sād ra eger** bir (4) kişinüñ barmaqları artuk olsa (5) ayağınun delâlet eder kim (6) şâhibinüñ nefsi tiz **ola he eger** (7) bir kişinüñ ayağınun barmaqları **70** (1) birbirinüñ üzerine binmiş olsa (2) delâlet eder kim şâhibinüñ göz ile (3) māyil ola **sād eger** bir kişinüñ (4) ökçesi ve topuqları yoğun (5) olsa delâlet eder kim şâhibi (6) cabbār ola ve horlayıcı zālīm ola (7) **yigirminci bāb** boy ve yürimek **71** (1) kıyāfeti beyānındadır **nūn eger** bir (2) kişinüñ boynı ince olsa (3) delâlet eder kim şâhibi mekkār (4) ola **nūn eger** bir kişinüñ (5) boynı kışa olsa

delâlet eder (6) kim şâhibi cür'etlü ola (7) **tâ eger** bir kişi adımın tîz tîz **72** (1) alup sür'atlı yürise delâlet (2) eder kim şâhibinün himmeti yaramaz (3) ola **he eger** bir kişinin yürirken (4) bir elini şallayorsa delâlet (5) eder kim şâhib-i mütekebbir ola (6) gâfil ola **yigirmi birinci** (7) **bâb** âvâz ve gülmek kıyâfeti **73** (1) beyânındadır **he nûn eger** bir kişinin (2) âvâzı küçük ola delâlet (3) eder kim şâhibinün nefsi za'if (4) ola **he eger** bir kişinin âvâzı (5) yoğun olsa delâlet eder kim (6) şâhibi bahâdır ola **nûn eger** (7) bir kişinin âvâzı tonuk olsa **74** (1) delâlet eder kim şâhibinün (2) hulkı yaramaz ola **nûn eger** bir kişinin (3) söylerken ağzından tükürü- (4) gi aksa delâlet eder kim şâhibinün (5) şab'ı yaramaz ola **nûn eger** bir kişinin (6) gülerü ki vaktı gözleri yu- (7) mulsa delâlet eder kim şâhibi **75** (1) şâhibi mekkâr ola **ra eger** bir kişi (2) güldüğü vaktin ağzından (3) su aksa delâlet eder kim şâhibi (4) hasûd ola **nûn tâ eger** bir kişi (5) güldüğü vaktin haykırı âvâz- (6) la gülse delâlet eder kim (7) şâhibi câhil ola **yigirmi 76** (1) **ikinci bâb** avuc içinde olan (2) şeklün 'alâmeti beyânındadır (3) '**alâmet-i evvel** bir kişinin (4) avucunda bu vechile şekil olsa (5) delâlet eder kim şâhibi vilâyeti- (6) nün '**alâmet-i şânî** (7) bir kişinin avucunda bu vechile **77** (1) şekil olsa (*bkz. Ek -1,77/1*) şâhibi cömert (2) ola '**alâmet-i şâliş**' bir kişinin (3) avucunda bu vechile şekil olsa (4) (*bkz. Ek -1,77/4*) delâlet eder kim şâhibi hâlim (5) ve kerîm ola '**alâmet-i râbî**' bir (6) kişinin avucunda bu vechile (7) şekil olsa (*bkz. Ek -1,77/7*) şâhibi **78** (1) 'azîm mâl bula '**alâmet-i hâmiş** (2) bir kişinin avucunda bu vechile (3) şekil olsa (*bkz. Ek -2,78/3*) şâhibinün (4) hulkı gökçek ola '**alâmet-i sâdis** (5) bir kişinin avucunda bu vechile (6) şekil olsa (*bkz. Ek -2,78/6*) şâhibi heybetlü (7) ola '**alâmet-i sâbi**' bir kişinin **79** (1) bir kişinin avucunda bu ve (2) chile şekil olsa (*bkz. Ek -3, 79/2*) (3) şâhibi bahâdır ola '**alâmet-i** (4) **şâmin** bir kişinin avucunda (5) bu vechile şekil olsa (*bkz. Ek -3,79/5*) (6) şâhibi 'âlim ola '**alâmet-i tâsi**' (7) bir kişinin avucunda bu vechile **80** (1) şekil olsa (*bkz. Ek -4, 80/1*) şâhibinün (2) 'ömri uzun olsa '**alâmet-i** (3) '**âsir** bir kişinin avucunda (4) bu vechile şekil olsa (*bkz. Ek -4, 80/4*) (5) şâhibinün rızkı az ola ve dir- (6) ligi şar ola **yigirmi üçüncü** (7) **bâb** penlerin kıyâfeti beyânındadır **81** (1) **eger** bir kişinin yüzünde (2) penler olsa hulkıla muhâbbeti az (3) ola **eger** alnında peni olsa (4) şâhibi 'avrata mâyil ola **eger** (5) burnunda peni olsa şâhibinün (6) oğlu yaşamaya **eger** tutaqlarında (7) peni olsa şâhibi oğluna **82** (1) mâyil ola **eger** yanaqlarında (2) peni olsa şâhibi aldayıcı (3) ola **eger boynunda** peni olsa (4) şâhibi pâk ve şâliş ola **eger** (5) boğazında peni olsa şâhibi (6) sâzende ola **eger** omuzlarında (7) peni olsa şâhibi bir vilâyete **83** (1) hüküm eyleye **eger** bileklerinde peni (2) olsa delâlet eder kim şâhibi (3) ulu melik ola **eger** ellerinde (4) peni olsa şâhibi döstına (5) döst ola **eger** barmaklarında (6) peni olsa şâhibinün

hulķı (7) yaramaz ola **eger** gögsinde **84** (1) peni olsa delālet eder kim ŗāhibi (2) fi'linde kimseye uymaya **eger** ķar- (3) nında peni olsa ŗāhibi 'avrata (4) māyil **eger** arķasında peni olsa (5) ŗāhibinūñ ok māl eline (6) girer **eger** bēlinde peni olsa ŗāhibi (7) 'ulemāyı seve **eger** uyluķlarında **85** (1) peni olsa delālet eder eder kim ŗāhibi (2) ticāretten fāyide göre **eger** tiz- (3) lerinde peni olsa ŗāhibi yürigen (4) ola **eger baldırlarında** peni olsa (5) ŗāhibinūñ **ma'īseti** (6) eyi ola **eger** ayaklarında peni (7) olsa ŗāhibi ŗāķī ola **yigirmi 86** (1) **dördüncü bāb** ğinā ve faķir (2) cihetinden ķıyāsın beyān eder (3) **tırıyāķi budur ki** bir ince ipi (4) alasın ve ŗağ elūñūñ baŗ (5) barmağun tamām düz ve oğrı (6) dutasın ve her barmağun (7) tırnağı ağırından ii yüzünden **87** (1) ol barmağun tırnağı ağırından (2) üçüncü boğumı aķ elūñ ayasında (3) dur ol āhir boğına gelince (4) bēşini tamām rāst eksüksiz (5) ölçesin ve tamam olduğı yerde (6) ol ipe 'alāmet edüp ol (7) ipūñ bir ucunu dirseğūñ **88** (1) iĝnecüĝine ki ğāyet siv- (2) ridür andan dutasın ve (3) bir ucunu bilek yanından oğrı (4) ekesin el ayasından gele (5) ucu nihāyet bulduğı yerde (6) nazar edesin **eger** ipūñ ucu (7) sire barmağun üçüncü boğunundan **89** (1) aŗağı bir boğun daĝı vardır (2) kim bir ucu ŗahādet barmağıla (3) orta barmağun arasına varmıŗdur (4) ol boğunda yētiŗüp üçüncü (5) boğunuyla ol boğunun orta- (6) sında ķalursa ŗāhibi ŗāķī (7) ola **eger** mezbūr ip sire **90** (1) barmağun üçüncü bükümüne gelürse (2) ŗāhibi faķir ve 'āciz ola **eger** (3) üçüncü bükümünü geçüp boğunun (4) niŗfına gelürse ve yāhūd ğerüsünde (5) ķalup hele üçüncü bükümü geerse⁸ (6) ŗāhibi ehl-i kesb ola **eger** ipūñ (7) ucu serçe barmağun orta bükümüne **91** (1) gelürse ŗāhibinūñ hāli hōŗ (2) olup 'āfiyet üzerine ola (3) **eger** ipūñ ucu yukaru büküme (4) ēriŗecek olursa ŗāhibinūñ (5) vaķti hōŗ ola **eger** ipūñ (6) ucu aķ sire barmağıla ber-ā-ber (7) bir olacaķ olursa veya yukaru **92** (1) bükümü geçecek olursa ŗā- (2) hibinūñ cemī' 'ömri ğinā üzerine (3) geçüp ehl-i sa'ādet ola **yigirmi** (4) **bēşinci bāb** 'ömür uzunluĝun (5) ve ķıŗalıĝunun ve evladūñ o- (6) ķluĝı ve azlıĝı delāleti beyānındadır (7) **meŗelā** alnı tamām açup düz **93** (1) duta nazar eder eger serçe barmağı (2) yanındaĝı barmaĝının evvelki bükümünü (3) geçecek olursa ŗāhibinūñ 'ömri (4) uzun ola **eger** ol bükümüyle (5) ber-ā-ber olursa ŗāhibinūñ 'ömri (6) orta ola **eger** bükümden aŗağı (7) olacaķ olursa 'ömri az ola **94** (1) ve orta 'ömri elli ile altmıŗ mā (2) beyānındadır **bir nev'a** daĝı (3) elūñ ayasının içinde bir çekilmiş (4) büküm vardır anuñ bir ucu (5) serçe barmaĝının altından

---

⁸  nokta koymadı.

eger (6) ol büküm elün ayasında (7) uzanup geçecek olursa **95** (1) şāhibinūn ‘ömri uzun ola (2) **eger** elün ayasıyla ber-ā-ber olacağ (3) olursa şāhibinūn ‘ömri orta (4) ola **eger** ayadan kışa olacağ (5) olursa şāhibinūn ‘ömri kışa (6) ola **eger** baş barmağunun içerü (7) tarafınun bükümü çift olursa **96** (1) şāhibinūn evlādı çok ola (2) **eger** tek olursa evlādı az (3) ola olursa daği tırmaya (4) **yigirmi altıncı bāb** eḳālīm-i (5) seb‘a hūlkınun ṭabāyi‘i beyā- (6) nındadur **ehl-i Şark** zekī ola (7) himmetleri ‘ālī ola ehl-i siyāset ola **97** (1) **ihāle-yi ‘Arab** cāhil olalar (2) ve kuvvatlu olalar töhmet edici olalar (3) ve önegü olalar **ehl-i Cibāl** gā- (4) fil olalar ve ‘ağılları mekkār ola (5) ve **ehl-i sevāhil** emīn olalar (6) ve zekī ve saḥī olalar ve ḡayret- (7) siz olalar **ehl-i Hicāz** zekī olalar **98** (1) ve keremlü olalar ve lehvi ve ma‘rifeti (2) seveler **ehli’r-Rūm** (3) ḡalīz olalar ve ehl-i tekellūf olalar (4) āşikāre ḡāfil olalar (5) **ehl-i ‘Acem** zekī olalar ve érkege (6) māyil olalar ve ‘āşik olalar (7) **ehl-i ‘İraq** aldayıcı ve mekkār olalar **99** (1) ve şehvetleri ziyāde ola **ehl-i** (2) **Bedeşşan** zekī ola ve (3) ögülmegi seveler ve ḳan dökücü olalar (4) **ehl-i Bedaşşan süflā** ehl-i (5) saz olalar ve ḡāyet güzel olalar (6) **ehl-i Hind a‘lā** şecī‘ olalar (7) ve şabırları az ola ve ḳovucu olalar **100** (1) **ehl-i Hind Cezāyir** şāliḥ ve (2) ‘āḳil olalar nefislerinūn (3) helākı yanlarında āsān ola (4) **ehli’ş-Sīn** ḥafīfü’l-‘āḳl olalar (5) ve münāfiḳ ve baḥīl olalar **ehl-i** (6) **Ḥiṭā vu Ḥotan** ehl-i’ş-Şiīn gibi (7) olalar ammā vefāları ziyāde ola **101** (1) **ehl-i Yemen** şādıḳ olalar ve ḥasūd (2) olalar ammā baḥīl olalar **ehl-i** (3) **Ḥabeşe** ḡāfil olalar ‘ahidlerine (4) vefā edeler ve ṭabī‘atleri ḡalīz (5) ola **ehl-i Nevbe** ehl-i lu‘b olalar (6) ve ḥabiş ‘n-nefs olalar ve şehvetleri (7) ziyāde ola **ehl-i Berberi** nefsleri **102** (1) ḡalīz ola ve yalancı olalar (2) ‘avratları güzel ola **ehl-i** (3) **Mışr** ḡafletleri ḡalīb ola ‘av- (4) ratlarınun şehveti ziyāde (5) ola **ehli’ş-Şām** ḡāfil olalar (6) ve nāşih olalar ve feraḥı seveler (7) ve lehveleri ḡalīb ola **ehl-i Yūnān** **103** (1) ‘ālim ve ‘āḳil olalar ve zekī (2) olalar ṭabī‘atleri ince ve himmetleri (3) ‘ālī ola temmetü’l-kitāb bi-‘avni’l-lahī‘ l-meliku’l vehhāb

4. BÖLÜM

DİZİN

‘āciz	(Ar.) aciz, gücü bir işe yetmez olanın durumu, güçsüzlük ‘āciz ol- “güçsüz duruma düşmek” a.-a 90/2
aç-	açmak, bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek a.-up 92/7
ad	ad, isim, bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz ad veril- "adlandırmak, adlandırılmak" a.-di 8/5
adım	adım, yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri a.+ın 71/7
ādem	(Ar.) adam, insan a. 8/2
‘āfiyet	(Ar.) afiyet, hasta olmama durumu, sağlık, esenlik ‘āfiyet üzerine ol- "Sağlıklı, rahat yaşıyor olmak" ‘ā.-a 91/2
ağır	ağır, tartıda çok çeken, hafif karşıtı a.+ından 86/7 87/1

- ağız** ağız, yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ
 a.+ı 39/3,6, 41/4
 a.+ından 74/3, 75/2
 a.+uğ 39/1
- ‘ahd** (Ar.) ahit, kendi kendine söz vererek bir işi üzerine alma, söz verme, anlaşma
 ‘a. + lerine 101/3
 ‘ahidlerine vefā éd- "verdiği sözü tutarlar, sözlerini yerine getirirler, sözlerinde dururlar"
 a.-eler 101/3
- āhir** (Ar.) ahir, son, sonraki, nihayet
 a. 87/3
- aḥmaḳ** (Ar.) ahmak, aklını gereği gibi kullanamayan, bön, budala, aptal
 aḥmaḳ ol- "aptal, kafasız biri olmak"
 a.-a 15/5, 34/6, 38/4
- aḳ-** akmak, sıvı maddeler veya çok ince taneli kati maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek
 a.-sa 74/4 75/3
- ‘aḳıl** (Ar.) akıl
 a. –a 67/4
 a.+ları 97/4
 ‘aḳlı az ol- "ahmaklık, bön olmak"
 a.-a a. 44/3
 ‘aḳlı za‘f ol- "akılsız olmak"
 a.-a 44/5

- ‘aķil** (Ar.) akıl, akıllı kimse
 ‘āķil ol- "çok okumuş olmak, çok bilgin olmak"
 a.-alar 100/2,4, 103/1
- aķ** ak, kar, süt vb.nin rengi, beyaz, kara ve siyah karşıtı
 aķ ol- "ağarmak, ak olmak"
 a.-sa 15/2
- aķ-** akmak
 a. –sa 74/4 75/3
- al-** almak, bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak
 a. -asın 86/4
 a. –up 72/1
- a‘lā** (Ar.) iyi, pekiyi, yüksek
 a. 99/6
- 'alāmet** (Ar.) alamet, belirti, işaret, iz, nişan
 a.+i 76/2, 76/3, 76/6, 77/2, 77/5, 78/1, 78/4, 79/3, 79/6, 80/2
 'alāmet  - "işareti olmak, habercisi olmak, işaret etmek"
 a.- p 87/6
- ala** ala, karışık renkli, çok renkli, alaca
 ala ol- "gözleri renkli olanlar"
 a.-sa 31/4
- alçaķ** alçak, yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı; Kısa (boy)
 alçaķ ol- "kısa boylu olmak"
 a.-sa 51/3

aldayıcı	aldatıcı, beklenmedik bir davranışla yanıltmak; birine verilen sözü tutmamak, aldatma niteliği olan, yanıltıcı, kandırıcı <i>aldayıcı ol-</i> "aldatma niteliği olan" a.-a 30/1 82/2 98/7
‘ālim	(Ar.) alim, çok okumuş, bilen a. 103/1 <i>‘ālim ol-</i> "Bilgili olmak" a. -a 79/6
alın	alın, yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü a.! 21/6 a.+ı 21/7, 22/2, 22/5, 23/1, 23/3, 23/6, 92/7 a.+ında 81/3
‘ālī	(Ar.) ali, yüce, ulu, yüksek <i>‘ālī ol-</i> "yüce olmak durum" a.-a 103/3
alt	alt, bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst karşıtı a.+ından 94/5
altıncı	altıncı, altı sayısının sıra sıfatı, sırada beşinciden sonra gelen <i>altıncı bāb</i> "altıncı bölüm " a. 26/5
altmış	altmış, elli dokuzdan sonra gelen sayının adı, 60 a. 94/1
ammā	(Ar.) ama, fakat, lākin, ancak, şu kadar ki, o kadar ki a. 100/7, 101/2

ara	ara, orta, iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, aralık, boşluk, mesafe a.+sı 51/6, 52/2,5 a.+sına 89/3
‘Arab	(Ar.) Arap, orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse a. 97/1
arıķ	arıķ, zayıf, cılız, kuru, eti yağı erimiş <i>arıķ ol-</i> "zayıf olmak" a.-sa 19/7
arķa	arķa, bir şeyin temel tutulan yüzünün tam ters yanı, ön karşıtı a. 63/3 a.+sı 63/4,7, 64/3 a.+sında 15/6, 84/4 a.+sınıuğ 64/6
artuķ	artuķ, fazla, ziyade <i>artuķ ol-</i> "çoğalmak, fazlalaşmak" a.-sa 69/4
aruķ	arıķ, zayıf, cılız. (bkz. arıķ) <i>aruķ ol-</i> "zayıf" a.-sa 57/4, 61/2, 64/1, 67/3
āsān	(Far.) kolay <i>āsān ol-</i> "kolaylaşmak" a.-a 100/3
aslan	aslan, arslan

	a.+a 32/3
‘āṣī	(<i>Ar.</i>) asi, karşı gelen, şakī, haydut, günahkār ‘āṣī ol- "isyan etmek"
	a.-a 37/1
aşağı	aşağı, bir şeyin alt bölümü, zir, yukarı karşıtı
	a. 13/3, 28/4, 89/1, 93/6
	a.+sı 64/7
‘āşık	(<i>Ar.</i>) aşık, birine, bir şeye tutkun, imre, emre ‘āşık ol- "aşk ile bağlanmak, sevdalanmak"
	‘ā.-alar 98/6
āşikāre	(<i>Far.</i>) aşikare, açıkça, belli ederek, saklamadan
	ā. 98/4
‘āşir	(<i>Ar.</i>) onuncu
	‘a. 80/3
āvāz	(<i>Far.</i>) āvāz, yüksek ses, nara, avaze
	a. 72/7
	a.+ı 73/2,4,7
	a.+la 75/5
‘avrat	(<i>Ar.</i>) avrat, kadın
	‘a. 30/5
	‘a.+a 81/4, 84/3
	‘a.+ları 102/2
	‘a.+larınuḡ 102/3
avuç	avuç, elin parmak uçlarıyla bilek arasındaki iç bölümü, apaz, hapaz, koşam

- a. 76/1
- a.+ında 76/4,7, 77/3,6 78/2, 78/5, 79/1, 79/4, 79/7, 80/3
- aya** aya, elin parmak dipleriyle bilek arasındaki iç bölümü, avuç içi
- a.+dan 95/4
- a.+sında 94/6
- a.+sındadır 87/2
- a.+sından 88/4
- a.+sını 94/3
- a.+sıyla 95/2
- ayağ** ayak, bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü
- a. 67/6
- a.+ı 68/4
- a.+ının 69/1,5,7
- a.+larında 85/6
- ‘ayn** (Ar.) Osmanlı alfabesinin yirmi birinci harfi olup ebced hesabında yetmiş sayısının karşılığıdır.
- a. 20/7, 21/7, 34/1, 34/3, 36/3, 40/3, 40/6, 48/5, 57/1, 62/3
- ‘azim** (Ar.) büyük, ulu, iri
- ‘a. 78/1
- az** az, sayı bakımından eksik olmak, çok karşıtı
- a 33/3, 44/3, 67/5, 80/5, 81/2, 93/7, 96/2, 99/7
- a. 26/4, 45/6, 66/2
- az ol- "yetersiz olmak"
- a.-a 33/3, 44/3, 67/5, 80/5, 81/2, 93/7, 96/2, 99/7

	a.-sa 26/4, 45/6, 66/2
azlık	azlık, az olma durumu a.+1 92/6
azu	azı dişi <i>azu dişleri</i> - "Köpek dişlerinden sonra içeriye doğru, alt ve üst çenenin iki yanında beşer tane bulunan ve yiyecekleri öğütmeye yarayan dişlerin ortak adı, azı dişi, öğütücü diş" a. 42/1
bā	(<i>Ar.</i>) bā, Osmanlı alfabesinin ikinci harfi b. 48/5
bāb	(<i>Ar.</i>) bab, kitap bölümlerinin her biri b. 11/6, 13/6, 9/1
bahādır	(<i>Far.</i>) cesur, yiğit. <i>bahādır ol</i> - "alp, batur olmak, cesaretlenmek" b.-a 16/1, 73/6, 79/3
baḥīl	(<i>Ar.</i>) hasis, cimri, tamahkār. b. 15/3 <i>baḥīl ol</i> - "Cimri olmak, cimrileşmek" b.-a 15/3, 18/2, 48/7, 50/5 b.-alar 100/5, 101/2
baḫ-	bakmak, bakışı bir şey üzerine çevirmek b.-sa 38/6 <i>baḫar ol</i> - "Beklemek, göz kulak olmak" b.-sa 28/5
baldır	baldır, bacağın dizden ayak bileğine kadar olan bölümü, incik

- b. 67/6
- b.+1 68/1
- b.+larında 85/4
- barmaq** parmaq, insanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri
- b. 56/3
- b.+1 58/7, 93/1
- b.+ıla 89/2 91/6
- b.+ınuş 93/2, 94/5, 95/6
- b.+lar 67/7
- b.+ları 56/6, 58/3, 59/3, 69/1, 69/4, 69/7
- b.+larında 83/5
- b.+larından 58/6
- b.+uş 86/6 87/1 88/7, 89/3, 90/1,7
- baş barmaq* – "baş parmaq, el ve ayakta bulunan en kalın parmaq, badem parmaq"
- b.+ın 86/4
- başar** (*Ar.ebsār*) görme ileriye görme, algılama yetisi
- za'ifü'l-başar ol-* "gözün kötü görmesi"
- b.-sa 29/4
- başılmış** başılmış, basılarak yassılatılmış
- başılmış gibi-* "basılı olarak şekil olmak"
- b. 13/3
- baş** baş, insan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa

	b.+ 12/1, 4, 7, 13/2, 50/3, 67/3
	b. +1 49/5
	b.+lar 65/4
	b.+uñ 11/6
bāṭn	(Ar.) iç, iç yüz, içyüzdeki, b.+1 25/6
bāzū	(Far.) kolun omuz ile dirsek arasında kalan kısmı, pazı. b. 53/1f b.+sı 53/4,7
bā	(Ar.) "b" harfinin Arapça okunuşu b. 12/3, 20/7, 34/3, 50/2, 53/3, 65/5
beden	(Ar.) beden, gövde, vücut, cisim, ten b.+i 42/3, 52/7, 57/1, 67/2 b.+ine 12/1
bél	bel, insan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm b.+inde 84/6
ben	bkz. pen
berāber	(Far) berāber, birlikte, bir arada b. 91/6 93/5 95/2 <i>berāber ol-</i> "birlikte olma durumu" b.-ursa 93/5
bêş	beş, dörtten sonra gelen sayının adı b.+ini 87/4
bêşinci	beşinci

bēşinci bāb -"beşinci bölüm"

b. 24/1

beyān (*Ar.*) beyān, anlatma, açık söyleme, bildirme.

b. 8/6

b.+ındadır 11/6, 13/6, 16/5, 21/6, 24/2, 26/6, 34/1, 35/6, 39/2, 41/7, 43/7, 48/1, 50/1, 53/2, 56/4, 60/2, 63/3, 65/5, 67/7, 71/1, 73/1, 76/2, 80/7, 92/6, 94/2, 96/5

beyān ét- "bildirmek, söylemek, ileri sürmek, anlatmak"

b.-er 86/2

beñze- benzemek, iki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak

b.-se 30/6, 31/2, 32/3, 33/2, 33/5

bi-‘avni’l-lahī (*Ar.*) Allah’ın yardımıyla

b. 103/3

bī-ķıyās (*Far.*) kıyassız, ölçüsüz

b. 7/3

bilād (*Ar.*) beldeler, şehirler, memleketler, kasabalar

b.+uñ 8/3

bilek bilek, elle kolun, ayakla bacağın birleştiği bölüm

b. 53/2, 88/3

b.+i 53/7, 54/6, 55/2, 5

b.+leri 55/7

b.+lerinde 83/1

bin- binmek, bir şey sıkışarak yanındakinin üstüne çıkmak

binmiş ol- "üstüne oturma durumunda olmak"

b.-sa 70/1

- bir** bir, sayıların ilki
- b. 11/7, 12/4, 13/2, 7, 14/3, 6, 15/1,3, 16/6, 17/1, 4, 7, 18/3,6, 19/2,4, 6, 20/2, 4,7, 21/3, 7, 22/2, 5, 7, 23/2, 6, 24/2, 6, 25/1, 4, 7, 26/3,7, 27/2, 3, 5, 28/1, /4, 7, 29/3, 6, 30/5, 31/1, 4, 6, 32/2, 5, 33/1,4, 34/1, 4, 6, 35/2, 7, 37/2,7, 38/2, 5, 39/3, 5, 40/1, 3, 6, 41/2, 4, 42/1, 4, 7, 43/3, 44/1,3, 6, 45/2, 5, 46/3, 6, 47/1,4, 48/2, 5, 49/1, 4, 50/2, 6, 51/2, 2, 3, 5, 52/1, 4, 53/3, 6, 54/2, 6, 55/1, 4, 7, 56/5, 57/1, 4,6, 58/2, 6, 59/2,5, 60/3,6, 61/1,4, 7, 62/3,6, 63/4, 7, 64/3,6, 65/5, 66/1,4, 7, 67/2, 68/1, 4, 7, 69/3,7, 70/3, 71/1,4,7, 72/3,4, 73/1,4, 7, 74/2, 5, 75/1, 4, 76/3,7, 77/2,5, 78/2, 5,7 79/1,4, 7, 8/3, 80/3, 81/1, 82/7, 86/3, 87/7, 88/3, 89/1, 2, 9/4, 94/2, 3, 4
- bir ol-* "Bir araya gelmek, iş birliği yapmak"
- b.-ursa 91/7
- birbiri** birbiri, karşılıklı olarak bir diğeri
- b.+nüj 70/1
- bismî`l-lâhî`r-rahmâni`r-raḥîm** (Ar.) "Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile (başlamak)"
- b. 7/2
- bit-** bitmek, tükenmek
- b.-se 34/2
- boğaz** boğaz, boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak
- b.+ında 82/5
- boğum** boğum, parmak, kamış, saz vb. bitkilerin şişkince bölümü
- b.+ı 87/2
- boğun** boğum, eklem
- b. 89/1
- b.+a 87/3 89/4
- b.+uñ 89/5, 90/3

- b.+uyla 89/5
- b. +ından88/7
- boy** boy, bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık
- b. 70/7
- boyun** boyun, gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi
- b. 48/1
- b.+ı 48/2, 5, 49/1, 4, 71/2, 5
- b.+ında 15/4, 82/3
- bu** bu, yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz
- b. 76/4, 76/7, 77/3, 77/6, 78/2, 78/5, 79/1, 79/5, 79/7, 8/4, 80/4
- b.+dur 86/3
- but** but, insan vücudunun kalça ile diz arasındaki bölümü
- b. 65/3
- b.+ı 65/6, 66/4, 66/7
- b.+unuş 66/2
- bul-** bulmak, arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak
- b.-duğı 88/5
- māl bul-* "mal toplamak"
- b.-a
- b. 78/1
- burun** burun, alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı
- b.+ı 36/4, 36/7, 37/2, 37/7, 38/3
- b.+ından 25/7

b.+uñ 35/6, 37/5, 38/5

b.+unda 81/5

b.+unuñ 35/7

"burunun kaçabası" burunun üst kısmı, yerleşim yer.

b. 37/5

buyur- buyurmak, bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek, emretmek, söylemek

b.-ur 8/1

bölük bölük, bir bütünden ayrılmış olan parça, kısım

bölük ol- "ikiye ayrılmış parçalar"

b.-sa 45/3

büklüm büklüm, kıvrım

b. 94/4, 6

b.+den 93/6

b.+e 91/3

b.+i 90/5, 92/1, 95/7

b.+ile 93/4

b.+ine 90/1, 90/7

b.+ini 90/3, 93/2

büyük büyük, boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne), makro, küçük karşıtı

b. 56/6

büyük ol- "iri olma durumu"

b. 12/4

b.-sa 21/7, 28/2, 34/5, 42/2, 44/7, 49/5

- cāhil** (Ar.) cahil, öğrenim görmemiş, okumamış
c. 28/3, 32/1, 46/2
cāhil ol- "eğitim görmemiş olmak"
c. 28/3
c.-a 32/7, 47/4, 75/7
c.-alar 97/1
- cāmid** (Ar.) donmuş, donuk; cansız
c. 30/2
- cānib** (Ar.) canip, yan, taraf
c.+inün 36/1
- cebbār** (Ar.) cebbār, kudret sahibi Tanrı
cebbār ol- "kuvvet sahibi olmak"
c.-a 70/6
- cem‘** (Ar.) cem, toplama, bir araya getirme
cem‘ ê- "toplamak"
c. 23/4
- cemī‘** (Ar.) cemi, cümle, bütün, hep
c. 92/2
- cibāl** (Ar.) dağ
c. 97/3
- cihet** (Ar.) cihet, yön, yan, taraf
c. +inden 86/2
- cömert** (Far.) para ve malını esirgmeden veren, eli açık, selek, semih, ahi, bonkör
cömert ol- "eli açık olmak"

	c.-a 77/1
cür'et	(Ar.) cüretli, yürekli c. +lü 38/2, 40/3, 71/6 <i>cür'etli ol-</i> "cesaretli, cesur olmak" c.-a 38/2, 71/6
cür'etlü	(Ar+ T) yürekli c. 38/2, 40/3, 71/6
cümle	(Ar.) hepsi, hep, bütün, tamamen c.+sinüñ 10/7
çağ	tam, tam anlamıyla ç. 87/2, 91/6
çatuk	çatık, çatılmış olan <i>çatuk ol-</i> "çatılmış şekilde olmak" ç.-sa 25/2
çek-	çekmek, bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek ç.-esin 88/4 ç. -ilmiş 94/3
çık-	çıkmaq, içeriden dışarıya varmaq, gitmek ç.-sa 31/7 <i>çıkmiş ol-</i> "çık olma durumu" ç.-sa 43/1
çıkık	çıkık, bir kemik veya organın yerinden çıkmış olması ç. 63/4 <i>çıkık ol-</i> "Bir kemik veya organın yerinden çıkmış olması"

	ç.-sa 40/7, 60/6, 62/7
çift	(<i>Far.</i>) çift, birbirini tamamlayan iki tekten oluşan (nesneler) ç. 95/7 <i>çift ol-</i> "beraber olmak" ç.-ursa 95/7
çok	çok, sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı ç. 61/5, 84/5 <i>çok ol-</i> "fazla olmak" ç. 15/6 ç.-a 96/1 ç.-sa 15/4, 16/2, 24/3
çokluk	çokluk, sayı veya ölçü yönünden çok olma durumu, çoğul, kesret, ekseriyet, teklik karşıtı ç.+1 92/6
çukur	çukur, çevresine göre aşağı çökmüş olan yer <i>çukur ol-</i> "çukur durumuna girmek, çukurlu olmak" ç.-sa 29/7
daği	dahi da, de bağlaç, bile d. 89/1, 94/2, 96/3
dā'im	(<i>Ar.</i>) sürekli, sonsuz d. 28/4
dal	dal, Osmanlı alfabesinin onuncu harfi d. 31/6
dé-	demek, söylemek, söz söylemek

- d. -di 8/2
- değirmi** değirmi, yuvarlak
- d. 16/7
- değirmi ol-* "Yuvarlak"
- d.-sa 16/7, 68/5
- delâlet** (Ar.) delâlet, kılavuzluk; Delil; İz, işaret
- d. 18/7, 30/3, 32/1, 36/5
- d.+i 92/6
- delâlet et-* "Aracılık etmek, yardımcı olmak. kılavuzluk etmek, yol göstermek."
- d. 17/2, 17/5, 33/5, 40/4, 43/4, 45/3, 61/2, 61/5
- d.-er 12/2, 12/5, 13/1, 13/4, 14/2, 14/4, 14/7, 15/2, 15/5, 15/7, 16/3, 16/7, 18/1, 18/4, 19/3, 19/5, 19/7, 20/3, 20/5, 21/1, 21/4, 22/1, 22/3, 22/6, 23/1, 23/4, 23/7, 24/7, 25/2, 25/5, 26/1, 26/4, 27/1), 27/3, 27/6, 28/2, 28/5, 29/2, 29/4, 29/7, 30/6, 31/2, 31/5, 32/3, 32/7, 33/2, 34/2, 34/5, 35/4, 36/2, 36/7, 37/3, 37/6, 38/1, 38/4, 38/6, 39/4, 39/6, 40/2, 40/7, 41/3, 41/5, 42/2, 42/6, 43/2, 44/2, 44/4, 44/7, 45/7, 46/4, 46/7, 47/3, 47/6, 48/3, 48/6, 49/2, 49/6, 50/4, 50/7, 51/4, 51/7, 52/3, 52/6, 53/4, 53/7, 54/4, 54/7, 55/3, 55/5, 56/1, 56/7, 57/2, 57/5, 57/7, 58/4, 58/7, 59/4, 59/6, 60/4, 60/7, 62/2, 62/5, 63/1, 63/5, 64/1, 64/4, 65/1, 65/7, 66/2, 66/5, 67/1, 67/3, 68/2, 68/6, 69/2, 69/5, 70/2, 70/5, 71/3, 71/5, 72/1, 72/4, 73/2, 73/5, 74/1, 74/4, 74/7, 75/3, 75/6, 76/5, 77/4, 83/2, 84/1, 85/1
- depe** tepe, bir şeyin en üstteki bölümü
- d.+sinden 13/3
- déyü** diye, herhangi bir yargıya vararak, niteleyerek, diyerek
- d. 8/5
- dik** dik, yatay bir düzleme göre yer çekimi doğrultusunda bulunan, eğik olmayan
- d.+ine 14/1

- dil** dil, ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı
d.+i 19/4
- dīndār** (*Arapça dān + Farsça -dār*) dindar, din inancı güçlü, din kurallarına bağlı (kimse), mütedeyyin
d.21/5"
dīndār ol- "Dindar dinin kurallarına bağlı olan, din gücü yüksek kişiler
d.-a 21/5
- direk** direk, ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek
d.+i 36/1
- dirlik** dirlik, yaşayış, hayat, sağlık, varlık, geçim
d.+i 80/6
- dirsek** dirsek, kol ile ön kol arasındaki eklemin arka yanı
d. 53/1
d.+i 54/2
d.+üç 87/7
- diş** diş, çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri
d.+ler 41/7
d.+leri 42/1,5, 43/1,4
- ditregen** titremek, çok titreyen
ditregen ol- "titreyen"
d.-sa 57/7
- diz** diz, kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer (bkz: tiz 85/2)
d. 67/6

dōst	(<i>Far.</i>) dost, sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse, dūřman karşıtı d.+ma 83/4 <i>dōst ol-</i> "yakınlık kurmak, ahbap olmak" d.-a 83/5
dōkmek	dōkmek, sıvı veya tane durumunda olan şeyleri buldukları kaptan başka bir yere boşaltmak d.-i 26/2
dōrt	dōrt, dōrt sayısının adı 4 d.53/1
dōrdünci	dōrdüncü, dōrt sayısının sıra sıfatı d. 21/6 <i>dōrdünci bāb-</i> "dōrdüncü bölüm" d. 21/6
dudağ	dudağ, ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri (bkz. tuğak) d.+ları 41/2
dur-	durmak, hareketsiz durumda olmak d.-masa 27/3 d.-sa 14/1, 30/2
dut-	tutmak, elde bulundurmak, ele almak d.-asın 86/6, 88/2 d. -a 93/1
dūřük	dūřük, ařađı dođru dūřmüř, ařađı sarkmıř d. 50/7

- düz** düz, yatay durumda olan, eğik ve dik olmayan,
d. 86/5, 92/7
düz ol- "düzelmek"
d.-sa 68/4
- düz-** düzmek, bir gereksinimi karşılamak amacıyla birçok şeyi birbirini tamamlayacak biçimde bir araya getirmek
d.-se 41/2
- ebleh** (Ar.) ebleh, akılsız, budala, alık, aptal, ahmak
ebleh ol- "aptal olmak"
e.-a 17/6, 19/6, 22/2, 23/7, 28/3, 41/1, 49/6
- effāf** (Ar.) çok of çeken, sıkıntılı, kederli
effāf ol- "kederli olmak"
a.-a 30/7
- ecsām** (Ar.) gövdeler, bedenler.
ecsām-ı insaniyye "insan cisimleri"
e. 7/5
- eşek** eşek, çene, çene kemiği
e.+i 44/1, 44/4
- eger** (Far.) eğer, şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime, şayet
e. 11/7 12/6, 13/7 14/3 14/6 15/1 15/3 16/1 17/4 16/6 17/6 12/3, 13/2, 15/6, 17/1, 18/3, 18/6, 19/1, 19/4, 19/6, 20/2, 20/4, 20/7, 21/2, 21/7, 22/2, 22/4, 22/7, 23/2, 23/5, 24/2, 24/5, 25/1, 25/3, 25/7, 26/3, 26/7, 27/2, 27/5, 28/1, 28/3, 28/6, 29/3, 29/6, 30/1, 30/5, 30/7, 31/3, 31/6, 32/2, 32/5, 33/1, 33/4, 34/1, 34/4, 34/6, 35/2, 35/2, 35/7, 36/3, 36/6, 37/2, 37/4, 37/7, 38/2, 38/5, 39/2, 39/5, 39/7, 40/3, 40/6, 41/1, 41/4, 42/1, 42/4, 42/7, 43/3, 44/1, 44/3, 44/6, 45/2, 45/5, 46/2, 46/6,

47/1, 47/4, 48/2, 48/5, 48/7, 49/4, 50/2, 50/6, 51/2, 51/5, 52/1, 52/4, 53/3, 53/6, 54/2, 54/6, 55/1, 55/4, 55/7, 56/5, 57/1, 57/4, 57/6, 58/2, 58/5, 59/2, 59/5, 60/3, 60/6, 61/1, 61/4, 61/7, 62/3, 62/6, 63/4, 63/7, 64/3, 64/6, 65/5, 66/1, 66/4, 66/7, 67/2, 68/1, 68/4, 68/7, 69/3, 69/6, 70/3, 71/1, 71/4, 71/7, 72/3, 73/1, 73/4, 73/6, 74/2, 74/5, 75/1, 75/4, 81/1, 81/3, 81/4, 81/6, 82/1, 82/3, 82/4, 82/6, 83/1, 83/3, 83/5, 83/7, 84/2, 84/4, 84/6, 84/7, 85/2, 85/4, 85/6, 88/6, 89/7, 90/2, 90/6, 91/3, 91/5, 93/1, 93/4, 93/6, 94/5, 95/2, 95/4, 95/6, 96/2

egri eğri, doğru veya düz olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık, münhani, doğru karşıtı

e. 18/7 37/2

egri ol- "eğik, düz olmayan"

e.-sa 12/7, 41/5, 49/2, 64/4, 68/2

eksüksiz eksiksiz. Eksiği olmayan, tam, tamam

e. 87/4

ehl (Ar.) sahip, mâlik, mutasarrıf olan

e. 100/1, 4, 5, 101/1, 2, 5, 7, 102/2, 5, 7, 92/3, 97/5, 7, 98/2, 3, 98/5, 7, 99/1, 4, 6

ehl-i cîbâl- "dağ insanları"

e. 97/3

ehli sevâhil- "sahilde, deniz veya göl kenarında yaşayanlar"

e. 97/5

ehl-i kerem ol- "cömertler"

e.-a 51/1

ehl-i kesb "çalışıp kazananlar"

e. 90/6

ehl-i lu'b ol- "eğlenceliler"

e.-alar 101/5

ehl-i' ş-Şîn gibi ol- "Çinliler gibi olmak, Çin halı gibi olmak"

e.-alar 100/6

ehl-i Şarḳ "Doğu halkları"

e. 96/6

ehl-i sâz ol- "müzisyenler gibi olmak"

e.-alar 99/4

ehl-i Bedaḥşan "derya'nın kaynağı olan Perc'in yukarı mecrasının sol sahilindeki dağlık memleketliler"

e. 99/2

ehl-i siyâset ol- "ülke yönetimciler olmak"

e.-a 96/7

ehl-i Yemen "Yemenliler"

e. 100/1

ehl-i 'Acem "İranlılar"

e. 98/5

ehl-i 'İraḳ "İraḳ halkı"

e.-98/7

ehl-i Cezāyir "Cezāyir halkı"

e. 100/1

ehl-i Hind "Hindistan halkı"

e. 100/ 1

ehl-i Hîṭā vu Ḥotan " Hîṭā vu Ḥotan halkları"

e. 100/6

ehl-i Habeşe "Etiyopya halkı"

101/2

Ehl-i nevbe "Müzik ritimle ilgilenenler"

101/5

Ehl-i Berberi "Berberi halkları"

101/7

Ehl-i Mısr "Mısırlılar"

102/2

Ehl-i Şam "Şam halkı"

102/5

Ehl-i Yūnān "Yunan halkı"

102/7

eḳālīm

(Ar.) ekalim, dünyanın mıntıkları, memleketler, diyarlar,

e. 96/4

eḳālīm-i seb'a "yedi iklim" ⁹

el

el, kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü

e. 56/3, 88/4

e.+i 56/5, 57/2, 57/4, 57/7, 58/2, 59/2

e.+ine 84/5

e.+ini 72/4

e.+lerinde 83/3

---

⁹ Yedi iklim de tüm dünyayı ifade etmek için kullanılmaktaydı.

	e.+ünj 87/2, 94/3, 94/6, 95/2
	e.+ünjünj 86/4
elli	elli, kırk dokuzdan sonra gelen sayının adı e. 94/1
emîn	(Ar.) emin, güvenli; emniyet sâhibi, korkusuz, e. 97/5 <i>emîn ol-</i> "inanmak, güvenmek" e.-alar 97/5
envā‘	(Ar.) envā, türler, çeşitler e.+n 8/6
êriş-	erişmek, varılması zamana, emeğe bağlı olan veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak e.-ecek olursa 91/4
erba‘	(Ar.) erbaa, dört e. + 8/2 <i>âdem erba‘</i> "dördüncü peygamber"
êrkek	erkek, yetişkin adam, bay, er kişi e.+e 98/5
et	et, insanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka e.+i 66/2 e.+lü 19/5 <i>etlü ol-</i> "şişman, kilolu olmak" e.-sa 19/5, 23/1, 50/7, 65/6
êt-	etmek, bir iş yapmak

e.-düginden 8/7

e.-mesine 23/5

e. –üp 87/6

e. – ici 97/2

e.-er 17/2, 17/5, 33/5, 40/4, 43/4, 45/3, 61/2, 61/5 12/2, 12/5, 13/1, 13/4, 14/2, 14/4, 14/7, 15/2, 15/5, 15/7, 16/3, 16/7, 18/1, 18/4, 19/3, 19/5, 19/7, 20/3, 20/5, 21/1, 21/4, 22/1, 22/3, 22/6, 23/1, 23/4, 23/7, 24/7, 25/2, 25/5, 26/1, 26/4, 27/1), 27/3, 27/6, 28/2, 28/5, 29/2, 29/4, 29/7, 30/6, 31/2, 31/5, 32/3, 32/7, 33/2, 34/2, 34/5, 35/4, 36/2, 36/7, 37/3, 37/6, 38/1, 38/4, 38/6, 39/4, 39/6, 40/2, 40/7, 41/3, 41/5, 42/2, 42/6, 43/2, 44/2, 44/4, 44/7, 45/7, 46/4, 46/7, 47/3, 47/6, 48/3, 48/6, 49/2, 49/6, 50/4, 50/7, 51/4, 51/7, 52/3, 52/6, 53/4, 53/7, 54/4, 54/7, 55/3, 55/5, 56/1, 56/7, 57/2, 57/5, 57/7, 58/4, 58/7, 59/4, 59/6, 60/4, 60/7, 62/2, 62/5, 63/1, 63/5, 64/1, 64/4, 65/1, 65/7, 66/2, 66/5, 67/1, 67/3, 68/2, 68/6, 69/2, 69/5, 70/2, 70/5, 71/3, 71/5, 72/1, 72/4, 73/2, 73/5, 74/1, 74/4, 74/7, 75/3, 75/6, 76/5, 77/4, 83/2, 84/1, 85/1, 86/1, 88/6, 93/1, 97/2, 101/4

evlād

(Ar.) evlat, bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk

e.+1 96/1, 96/2

e.+uŋ 92/5

evvel

(Ar.) evvel, önce, ilk, birinci,

e. 76/3

evvelki "Önce olan, önceki"

e. 11/5, 93/2

eyi

iyi,

eyi ol- "iyi olmak"

e.-a 85/6

eyle-

eylemek, yardımcı fiil; etmek, yapmak

- e.-ye 83/1
- fā'ide** (Ar.) fayda, yarar, kazanç
f. 85/2
fā'ide göre "yararlığına göre "
- faķīr** (Ar.) fakir, zengin olmayan, parasız, yoksul, fukara, zengin karşıtı
f. 86/1
faķīr ol- "ğyoksul olmak"
f. 90/2
- fārisī** (*Farsça fārs + Arapça -ī*) farisi, Farsça; İnan dili
f. 11/4
- fāsid** (Ar.) fasit, kötü, bozuk, fena, yanlış.
fāsid ol- "fitne çıkarmak"
f.-a 54/5, 58/1
- fehm** (Ar.) fehim, anlayış, anlama, kavrama, zeki
f. 69/3
f.+i 14/2, 35/2 47/1, 54/1, 55/3, 55/6, 57/3, 58/5, 61/1, 61/6, 62/3, 66/6, 67/4
fehm ol- "Anlayışlı olmak"
f.-a 36/6
- ferah** (Ar.) ferah, kalp, gönül, iç vb.nin sıkıntısız, tasasız olma durumu, sevinç, sevinme
f.+i 102/6
- fikir** (Ar.) fikir, düşünce,
f.+ī 30/4, 37/4 58/1
- fi'l** (Ar.) iş, kār, amel; zamanla ilgili olup mānāya yol açan kelime.

- f.+inde 84/2
- fitne** (Ar.) fitne, belā, mihnet, sıkıntı, karışıklık, kargaşa
- f. 22/6
- f.+yi 46/1, 68/3
- ġāfil** (Ar.) ġāfil, aymaz; ihmāl eden, ilerisini iyi düşünmeyen, dikkatsiz.
- ġāfil ol-* "habersiz olmak"
- g.-a 23/2, 72/6
- g.-alar 101/3, 102/5, 97/3, 98/4
- ġaflet** (Ar.) aymazlık; boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik, ihtiyatsızlık
- g.+leri 102/3
- ġālib** (Ar.) galip, bir yarışma, karşılaşma, çatışma vb. sonunda yenen, üstün gelen, başarı kazanan; galebe eden, galebe çalan,
- ġālib ol-* "üstün gelmek, yenmek"
- g.-a 102/3,7, 30/4
- ġalīz** (Ar.) galiz, kaba ve çirkin, iğrenç, terbiye dışı
- g. 40/5
- ġalīz ol-* "Kaba ve çirkin olan, iğrenç"
- g.-a 101/4, 102/1, 18/5, 49/3 35/5
- g.-alar 98/3
- ġazub** (Ar.) gazap, öfke, kızgın, hiddetli
- g. 27/7
- ġazub ol-* "dargınlık, kızgın olmak"
- g.-a 27/7
- ġāyet** (Ar.) gayet, pek, çok, pek çok, aşırı bir biçimde

- g. 12/1, 34/7, 35/3, 42/5, 47/5, 59/6, 88/1, 99/5
- ġayretsiz** (Ar. +T.) gayretsiz, çalışmayan, çaba göstermeyen
g. 97/6
- geç-** geçmek, bir yerden başka bir yere gitmek
g.-ecek 92/1, 93/3 94/7
g.-erse 90/5
g.-üp 90/3
- gel-** gelmek, ulaşmak, varmak
g. -ince 87/3
g.-e 88/4
g.-ürse 90/1,4, 91/1
- ġeň** geniş
ġeň ol- "geniş olmak"
g.-sa 39/3, 52/5, 62/4
- ġerü** geri, arka, bir şeyin sonra gelen bölümü, art, alt taraf, ileri karşıtı
g.+sinde 90/4
ġerüsinde kal- "arkada kalmak"
- ġinā** (Ar.) gına, zenginlik, bolluk
g. 86/1, 92/2
- gir-** girmek, dışarıdan içeriye geçmek
g.-er 84/6
- ġibi** gibi, benzer
g. 13/3, 17/5, 20/3,5, 27/6, 31/7, 32/6, 47/3, 50/4, 54/4, 100/6

- gögüs** gögüs, vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer vb. organları içine alan bölümü, sine
g. 60/1
g.+i 60/3, 60/6, 61/2
g.+inde 16/2, 61/4, 83/7
- gökçek** gökçek, halk ağzında güzel, sevimli (kimse)
g. 78/4
gökçek ol- "güzel, sevimli, hoş olmak"
g.-a 46/5, 55/4
- göre** göre, nazaran
g. 85/2
- göz** göz, görme organı, basar
g. 70/2
g.+i 26/7, 27/3, 5, 28/1, 4, 29/4,6, 30/2, 5, 31/1, 4, 6, 7, 32/2, 5, 33/1, 4, 67/6
g.+ine 30/6, 31/2, 33/2, 5
g.+inüñ 28/7
g.+leri 74/6
g.+üñ 26/6
- gül-** gülmek, İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak
g.-dügi 74/6, 75/2, 5
g.-mek 72/7
g.-se 75/6
- güzel** güzel, göze ve kulağa hoş gelen,
güzel ol- "güzelleşmek"

g.-a 102/2

g.-alar 99/5

ḥabīs

(Ar.) kötü, alçak, soysuz

h. 101/6, 37/4

ḥabīs ol- "kötü niyetli"

ḥabīsü'l-fikr ola- "kötü düşüncelere sahip olan"

h.-a 13/2, 17/3, 25/6, 28/6, 29/3, 45/1, 53/6, 64/5

h.-sa 47/7

ḥadīs

(Ar.) hadis, Muhammed'in söz ve davranışları

h. +i 7/7

ḥafif

(Ar.) hafif, ağır olmayan, yeğni.

ḥafīfü'l-'aḳl ol- "akılsız, az eğitilmiş"

h.-a 12/3 100/4

ḥāl

(Ar.) hal, durum, tarz

ḥālī ḥōṣ ol- "iyi durumda olmak"

h. +i 91/1

ḥalīm

(Ar.) halim, yumuşak huylu, tabiatı yavaş olan

h. 77/4

ḥalīmu'n-nefs ol- "yumuşak tabiatlı olmak"

h.-a 20/4

ḥāmis

(Ar.) hamis, beşinci.

h. 78/1

ḥareket

(Ar.) 1.sarsıntı, deprem. 2. Kımıldama, oynama, yerdeğiştirme.

ḥareket ét- "yola gitmek, yola çıkmak"

h.-mese 30/3

ḥareket eder ol- "kıpırdamak"

h.-sa 25/5

ḥarf

(Ar.) harf, dildeki bir sesi gösteren ve alfabeği oluşturan işaretlerden her biri, kod

h. 9/5

ḥarf-i he

h. 10/7

ḥarf-i ayn

h. 10/4

ḥarf-i bā

h. 10/5

ḥarf-i nūn

h. 9/7

ḥarf-i ra

h. 10/3

ḥarf-i sād

h. 10/2

ḥarf-i sīn

h. 10/3

ḥarf-i ṭā

h. 10/1

ḥarīř

(Ar.) ağgözlü, hırslı, tamahkār, bir şeye çok düşkün,

ḥarīř ol- "hırslı olmak"

- h.-a 14/5, 23/5
- ḥasūd** (Ar.) hasut, hasetçi, kıskanç, çekemeyen.
ḥasūd ol- "kıskanç olmak"
 h.-a 75/4
 h.-alar 101/1
- ḥaykırı** haykırı, bağırma
 h. 75/5
- ḥekīm** (Ar.) hekim, her şeye hükmeden, Tanrı. Hükmeden, dāvā yargılama işine me'mur olan; Üstte bulunan.
 h.+üj 9/2,4
- helāk** (Ar.) helak, mahvolma, ölme, öldürme, yok etme, yok olma
 h.+i 100/3
- hele** (Ar.) hele, özellikle
 h. 90/5
- her** (Far.) önüne geldiği ismin benzerlerini "teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı" anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz
 "Bir hafta, her gece çalışmak suretiyle
 h. 8/3, 8/5, 86/6, 9/2, 9/4
- heybet** (Ar.) heybet, korku ile saygı duygularını birden uyandıran hal veyā gösteriş.
 h. +lü 78/6
heybetlü ol- "görünüşü korku ve saygı uyandıran"
 h.-a 78/6
- himmet** (Ar.) himmet, gayret, emek, çalışma, çabalama. Yüksek irāde.
 h. 72/2
 h.+i 43/3

h.+leri 103/2

himmət ol- "yardımcı olmak"

h.-a 12/6

himmətleri ‘ālī ol- "Çalışkan, emek gösteren, yardım seven"

h. 103/2

hırş (Ar.) Öfke, tutku, istek

h.-a 13/5

hōd (Far.) kendi, bizzat, kendisi

h. 38/7

horla- horlamak, uyku sırasında soluk alırken boğaz ve burundan gürültülü sesler çıkarmak, horuldamak

h. -yıcı 70/6

hulq (Ar.) Huy. Ahlâk. Tabiat. Yaratılıştan olan haslet. Seciyye. Cibilliyet.

h.+ı 43/5, 46/5 55/1, 57/5, 59/1, 59/5, 62/6, 74/2, 78/4 83/6

hulqı "hulkla ilgili"

h.+ıla 81/2

h.+ınuş 96/5

hulqlu huylu, tabiatlı,

h. +lu 20/2

hurūfsuz (Ar. +T) harfsiz

h. 11/1

hurūfsuz ol- "harfsiz olmak"

h. 11/2

hüküm (Ar.) hüküm, emir, buyruk

	hüküm eyle- "buyurmak"
	h. -ye 83/1
iç	içeri, herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı
	i.+erü 95/6
	i.+i 86/7
	i.+inde 76/1, 94/3
içün	için, amacıyla, maksadıyla
	i. 9/4
igne	iğnecik, dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç
	i.+cügine 88/1
	<i>igne gibi çık-</i> "sivrilerek dışarıya çıkmak"
	i.-sa 54/4
ihale	(Ar.) ihale, bir işi birçok isteklilerin arasından en uygun görülen şartlarla kabul edene bırakma
	i. +yi 97/1
iki	iki, birden sonra gelen sayının adı
	i. 36/1, 45/3, 51/6, 52/2
ile	kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz
	i. 9/3, 70/2, 93/4 94/1
ilerü	ileri, herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, geri karşıtı
	i.+sine 40/7
ince	ince, kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan, kalın karşıtı

	i. 103/2, 26/4, 36/5, 45/6, 86/3
	<i>ince ol-</i> "küçük, narin"
	i.-sa 36/2, 36/5, 40/1, 59/3, 71/2
ip	iplik
	i. 89/7
	i.+e 87/6
	i.+i 86/3
	i.+ün 87/7, 88/6, 90/6, 91/3, 91/5
iri	iri, olağandan daha hacimli, olağanı aşan, ince karşıtı
	<i>iri ol-</i> "büyüklüğü olan"
	i.-sa 14/1
işaret	(Ar.) işaret, anlam yükletilen şey, anlamlı iz, bir şey gösterme
	i. 9/3
	i.+dür 10/1, 10/2, 10/3, 10/4, 10/5, 10/7, 11/1, 11/3, 9/7
isim	(Ar.) isim, ad
	i.+ine 9/4
işit-	işitmek, kulakla algılamak, duymak
	i.-gen 34/4
	<i>işitgen ol-</i> "iyi işiten olmak"
	i.-a 34/3
issi	issi, sahip, malik
	i. 25/3
ittifak	(Ar.) ittifak, birleşme, uyuşma, sözleşme, anlaşma, uyuşma, bağlaşma
	i.+ına 11/1

- i.+ıyla 9/3
- kāfir** (Ar.) hakkı tanımayan, bilmeyen, Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse, acımasız, zalim kimse
- k.+ü 31/5
- kāhil** (Ar.) kāhil, hareketi ağır, gayretsiz, durgun
- kāhil ol-* "tembel olmak"
- k.-a 18/2
- çal-** kalmak, olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek
- ç.-up 90/5
- ç.-ursa 89/6
- kalp** (Ar.) kalp, yürek, gönül
- ç.+i 52/7
- kalın** kalın, pek çok, sık, yoğun, ince karşıtı
- ç. 48/3, 49/5
- kalın ol-* "çok olmak"
- ç.-sa 18/4, 26/1, 40/4, 48/3
- kalil** (Ar.) kalil, az, çok olmayan
- kalil ol-* "az olmak"
- ç. 36/6
- kan** kan, atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı
- k. 26/2
- kān dökücü ol-* "katil olmak"
- kan dökmek* "öldürmek"

	k.-a 41/3
	k.-alar 99/3
kanat	kanat, kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ <i>burun kanatları-</i> "Burun deliğinin yan tarafındaki kabarık bölüm" k.+ları 36/5
kanı	hangı k. 9/2
kara	(Ar.) Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak k. 61/5
karın	karın, mide, insan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi k. 60/2 k.+ı 62/1, 4, 7 k.+ında 16/2, 84/2
karışdurucu	karıştırıcı, iki veya daha çok maddeyi birbiri içinde dağıtmaya, karıştırmaya yarayan araçların genel adı <i>karışdurucu ol-</i> "fitneci olmak" k.-a 22/7
kaş	kaş, gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar k.+ı 24/6, 25/1, 25/4, 26/3 k.+ınuş 24/3, 25/7 k.+uş 24/1
kaşaba	(Ar.) kasaba, şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim merkezi, belde k. +sı 37/5

ḳatı	katı, çok, çok fazla, pek şiddetli, sert, yumuşak karşıtı ḳ. 53/4 <i>ḳatı ol-</i> "sert olmak" ḳ. –sa 53/4
ḳatlı	(Ar.) öldürme ḳ.+e <i>ḳatle meyli ol-</i> "öldürme isteği olmak" k.-a 65/2
ḳavī	(Ar.) kavi, dayanıklı, güçlü, zorlu <i>ḳavī ol-</i> "güçlü, dayanıklı olmak" ḳ.-a 42/3, 52/4,7 ḳ.-sa 52/1
ḳāyīm	durucu, duran <i>ḳāyīm düz-</i> "oturaklı şekilde düzmek" k. –se 41/2
keçi	keçi, geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli evcil hayvan <i>keçi saḳalı gibi ol-</i> "sakalı yalnız çenede sivri ve seyrek olarakbulunan (kimse)" k.-sa 47/2
keler	keler, kertenkele, sürüngenler sınıfının kelerler takımından olan hayvanların genel adı k. 33/5
kemük	kemik, insanın ve omurgalı hayvanların çatisını oluşturan türlü biçimdeki sert organların genel adı

- k.+i 54/3
- kerem** (Ar.) Soyluluk, ululuk, büyüklük, asalet, lütuf
- k.+lü 98/1
- keremli** (Ar. + T.) iyi huylu, cömert
- k. 98/1
- keremli ol-* "cömert, eli açık olmak"
- k.-alar 98/1
- kerim** (Ar.) kerim, kerem sahibi, cömert, verimcil
- kerim ol-* "cömert"
- k.-a 77/5
- kesb** (Ar.) kesp, kazanma
- k. 90/6
- kezzāb** (Ar.) yalancı, çok yalan söyleyen
- k. 15/3
- kezzāb ol-* "yalancı olmak"
- k.-a 15/3, 33/6
- ki** (Far.) ki, anlam bakımından birbirleriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan bir söz
- k. 7/4, 86/3, 88/1, 9/2
- ķıl** kıl, saç teli
- k. 34/2
- k.+ı 15/4, 15/6, 16/2, 26/4
- ķıllar ol-* "kıllı olmak"
- k.-sa 61/5

kıllı	kıllı, saçlı olmak <i>kıllı ol-</i> "saçlı olmak" k.-sa 66/5 <i>kıll ol-</i> "saçlı olmak" k.-sa 55/5
kılsız	kılsız, köse, saçsız olmak <i>kılsız ol-</i> "köse olmak" k.-sa 55/2
kırk	kırk, otuz dokuzdan sonra gelen sayının adı k. 7/6
kısa	kısa, boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı k. 48/3, 59/3 <i>kısa ol-</i> "kısa boylu olmak" k. 48/3, 66/5, 68/2 k.-a 95/5 k.-acağ 95/4 k.-sa 44/4, 53/4, 53/7, 54/6, 56/6, 71/5
kısalık	kısalık, kısa olma durumu k.+unuş 92/5
kıvrık	kıvrık, eğrilip bükülmüş, yuvarlak bir biçim verilmiş <i>kıvrık ol-</i> "eğri şeklinde olmak"
kıyāfet	(Ar.) kıyafet, giysi k.+i 11/6, 13/6, 16/5, 21/6, 24/1, 26/6, 33/7, 35/6, 39/2, 41/7, 43/7, 48/1, 50/1, 53/2, 56/4, 60/2, 63/3, 65/4, 67/7, 71/1, 72/7, 80/7

- ķiyāfet-nāme** (Ar. *ķiyāfet* + Far. *nāme*) kıyafet-name, yüze veya dış görünüşe bakılarak ruhsal durumunu anlatan kitap
ķ. 7/1 11/4, 8/4
- ķiyās** (Ar.) kıyaslamak, kıyas edilerek, kıyas yoluyla, benzeterek
ķ. +ın 86/2
- ķızıl** parlak kırmızı renk
ķ. 27/6
- ki** (Far.) ki
k. 7/4, 9/2, 11/5, 74/6, 86/3, 88/1, 93/2
- kim** kim, zamir "Hangi ķiři?" anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz
k. 11/3, 12/2, 12/5, 13/1, 13/4, 14/2, 14/5, 14/7, 15/2, 15/5, 15/7, 16/3, 16/7, 17/3, 17/6, 18/1, 18/5, 18/7, 19/3, 19/6, 20/1, 20/3, 20/6, 21/1, 21/4, 22/1, 22/3, 22/6, 23/1, 23/4, 23/7, 24/4, 24/7, 25/2, 25/5, 26/2, 26/5, 27/1), 27/4, 27/7, 28/2, 28/5, 29/2, 29/5, 29/7, 30/3, 30/7, 31/2, 31/5, 32/1, 32/4, 32/7, 33/3, 33/6, 34/3, 34/6, 35/1 35/4, 36/2, 36/7, 37/3, 37/6, 38/1, 38/4, 38/7, 39/4, 39/7, 40/2, 40/5, 41/1, 41/3, 41/5, 42/3, 42/6, 43/2, 43/5, 44/2, 44/5, 44/7, 45/1, 45/4, 45/7, 46/4, 46/7, 47/3, 47/6, 48/4, 48/7, 49/2, 49/6, 50/5, 51/1, 51/4, 51/7, 52/3, 52/6, 53/5, 54/1, 54/4, 54/7, 55/3, 55/6, 56/2, 56/7, 57/2, 57/5, 58/1, 58/4, 58/7, 59/4, 59/7, 60/4, 60/7, 61/3, 61/6, 62/2, 62/5, 63/1, 63/6, 64/1, 64/4, 65/1, 65/7, 66/3, 66/6, 67/1, 67/4, 68/3, 68/6, 69/2, 69/5, 70/2, 70/5, 71/3, 71/6, 72/2, 72/5, 73/3, 73/5, 74/1, 74/4, 74/7, 75/3, 75/6, 76/5, 77/4, 83/2, 84/1, 85/1, 89/2
- ķimse** ķimse, zamir herhangi bir ķiři, ķim olduğu bilinmeyen ķiři
k.+ye 84/2
- ķirpik** ķirpik, göz kapağının kenarındaki kıllar veya bu kıllardan her biri
k.+leri 28/7
- ķiři** ķiři, kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat, nefer

k. 71/7, 75/1,4

k.+nünj 11/7, 12/4,6, 13/2, 7, 14/3,6, 15/1, 3, 16/6, 17/1, 4, 17/7, 18/3, 6, 19/2, 4, 6, 20/2, 4, 20/7, 21/3,7, 22/2, 5, 7, 23/3, 6, 24/3, 6, 25/1, 4, 7, 26/3, 7, 27/2, 5, 28/1, 4, 7, 29/3, 6, 30/2, 5, 31/1, 4, 6, 32/2, 5, 33/1, 4, 34/1, 4, 7, 35/3,7, 36/4, 37/2, 7, 38/3, 5, 39/3, 5, 40/1, 3, 6, 41/2, 4, 42/1, 4, 7, 43/3, 44/1, 3, 6, 45/2, 5, 46/3, 6, 47/4, 48/2, 5, 49/1, 4, 50/2, 6, 51/2, 5, 52/1, 4, 53/3, 6, 54/2, 6, 55/2, 4, 56/5, 57/1, 4, 57/6, 58/6, 59/5, 60/3, 6, 61/1, 4, 7, 62/4, 6, 63/4, 7, 64/3, 6, 65/6, 66/1, 4, 7, 67/2, 68/1, 4, 68/7, 69/4, 7, 70/3, 71/2, 4, 72/3, 73/1, 4, 7, 74/2, 5, 76/3, 7, 77/2, 6, 78/2, 5, 79/1, 4, 7, 80/3, 81/1

k.+nünj 47/2 55/7, 58/2, 59/2

kitāb (Ar.) kitap, ciltli ve cilsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü

k.+ı 7/1

k.+a 8/4

ķor kor, iyice yanarak ateş durumuna gelmiş kömür veya odun parçası

ķor gibi kızıl ol- "kıpkırmızı, ateş gibi"

ķ.-sa 27/6

ķovu kov, dedikodu, çekiştirme

ķ. +cı 99/7

ķovucı ol- "dedikoducu, çekiştirici"

k.-alar 99/7

ķoyun koyun, geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan.

ķ. 33/2

köse (Far.) köse, bıyığı, sakalı çıkmayan (erkek)

köse ol- "saçsız olmak"

- k.-sa 47/5
- ķuds** (Ar) kutsallık, mbareklik, temiz
ķ.+ında 8/1
- ķulak** kulak, başın her iki yanında bulunan işitme organı
ķ.+ı 34/4, 34/7, 35/3
ķ.+ın 33/7
ķ.+ında 34/2
- ķuvvat** (Ar.) kuvvet, fiziksel gç, takat
ķ. 57/1, 67/2, 97/2
- ķuvvatlu** gc cok olan, zorlu, şiddetli
ķuvvatlu ol- "şiddetli olmak"
ķ.-a 57/1, 67/2
ķ.-alar 97/2
- ķck** ķck, boyutları, benzerlerinininkinden daha ufak olan, mikro, byk karşıtı
k. 59/2, 62/1
ķck ol- "ufak olmak"
k.-a 73/2
k.-sa 12/1, 19/2, 22/3, 23/3, 27/1, 34/7
- ķfr** (Ar.) Allah'a ve dne ait şeylere inanmama, dinsizlik
ķ. ķfr'n-ni'me ol- "nankr olmak, dinsiz olmak"
k. -a 46/2
- ķtk** ķtk, kalın aēaē gvdesi. Kesilmiş aēaē gvdesi
ķtk ol- "kalın olma durumu"
k.-sa 59/6

- laṭīf** (Ar.) latif, yumuşak; hoş, ince bir güzelliği olan
laṭīf ol- "hoş olmak"
 l.-a 68/7
- lehve** (Ar.) oyunları, eğlence
 l. +i 98/1
 l.+leri 102/7
- mā** (Far.) mā, aradaki, iki şeyin arası
 m. 94/1
- mağzūb** (Ar.) gazep olunmuş, kendisine kızılmış olan
mağzūb ol- "kendisine kızılmış olmak"
 m.-a 20/6
- ma‘īšet** (Ar.) maīšet, yaşama, yaşayış,
 m. –i 85/5
ma‘īseti eyi ol- "iyi yaşıyor olmak, geçim derdinde olmamak"
 m. –a 85/5
- māl** (Ar.) mal, bir kimsenin, bir tüzel kişinin mülkiyeti altında bulunan, taşınır veya taşınmaz varlıkların bütünü
 m. 78/1, 84/5
māl bul- "servet sahibi olmak"
 m. –a 78/1
māl eline gir- "zengin olmak"
 m. –er 84/5
- ma‘rifet** (Ar.) Ustalık, hüner, uzmanlık
 m.+i 98/1

- māyil** (Ar.) ilgi, gönül verme
 m. 84/4, 98/6
māyil ol- "hayran kalmak, vurulmak"
 m.-a70/3 81/4, 82/1
 m. i 65/2
- meyl** (Ar.) eğilim
 m. +i 65/2
meyli ol- "eğilimi olmak"
- mehābet** (Ar.) mehabet, azamet, ululuk, korkunçluk, büyüklük, yücelik
 m. 21/3
- mehābetlü** büyük, ulu, yüce, gösterişli
mehābetlü ol- "yüce olmak"
 m.-sa 21/3
- mekkār** (Ar.) mekkar, hilekar, çok aldatıcı
mekkār ol- "aldatıcı olmak"
 m.-a 71/3, 75/1, 97/4
 m.-alar 98/7
- melik** (Ar.) padişah, hükümdar, hakan, mal sâhibi
melik ol- "sultan olmak"
 m.-a 83/3
- meşelā** (Ar.) söz gelişi, şunun gibi, misal olarak
 m. 92/7
- mezbūr** (Ar.) adı geçen, yukarıda söylenmiş olan.
 m. 89/7

- mizāç** (Ar.) huy, yaradılış, katarakter, tabiat
m. +ı 54/5
- muḥabbet** (Ar.) muhabbet, dostça konuşma, yârenlik
m.+i 81/2
- muḥannes** (Ar.) korkak, kadınlaşmış erkek. Alçak tabiatlı.
Muḥannes ol- "korkak olmak"
m.-a 59/7 14/7 27/2
- müdevver** (Ar.) müdevver, yuvarlak
müdevver ol- "yuvarlak şeklinde olmak"
m.-sa 38/3 23/6, 62/1
- münāfiḳ** (Ar.) münafık, marabozan, Dinî kurallara inanmadığı hâlde inanmış gibi görünen
münafıḳ ol- "ikiyüzlülük eden"
m. -a100/5
- müyesser** (Ar.) kolaylıkla ortaya çıkan
müyesser ol- "kolaylıkla elde edilmek"
m.-a 21/2
- mütekebbir** (Ar.) mütekebbir, tekebbür eden, kibirlenen, kibirli, kendini beğenmiş
m. 37/1
mütekebbir ol- "kibirli olmak, tekebbür eden"
m.-a 36/3, 38/7, 72/5
- nazar** (Ar.) nazar, belli kimselerde bulunduğu inanılan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiği inanan uğursuzluk, göz
nazar ét- "bakmak"

- n.-er 93/1
- n.-esin 88/6
- naķil** (Ar.) bir yerden alıp başka bir yere iletme, aktarma, taşıma, geçirme, aktarım, göç, tasınma
- n.+ler 11/2
- naķl ol-* "anlatılmak, taşınmak"
- n.-dı 9/2
- nāşih** (Ar.) nasih, iptal eden, ortadan kaldıran
- nāşih ol-* "yok olmak"
- n.-alar 102/6
- nefs** (Ar.) ruh, can, hayat, istek
- n.+i 28/6, 51/4,7, 52/3, 60/5, 61/3, 63/1, 69/6, 73/3
- n.+lerinüñ 100/2
- n.+leri 101/7
- nefslü** (Ar.+T.) canlı, istekli
- 27/4
- nev‘** (Ar.) nev, çeşit, türlü, cins
- n. 94/2
- nışf** (Ar.) nısıf, yarım, yarı.
- n.+ına 90/4
- nihāyet** (Ar.) nihayet, son, sonunda
- n. 88/5
- nitekim** nitekim, gerçekten, hakikaten
- n. 7/7

- niyyet** (Ar.) niyet, bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat
n.+i 13/1, 29/2, 45/1, 47/7 53/5, 64/5
- nūn** nun, osmanlı alfabesini yirmi sekizinci harfi
n. 13/7, 14/6, 15/1, 17/4 11/7 12/6, 14/3 16/6, 17/6 19/4, 21/2, 22/4, 23/5, 25/3, 25/6, 26/3, 26/7, 27/5, 28/1, 29/3, 29/6 30/1, 31/3, 32/2, 35/7, 37/1, 37/4, 37/7, 38/2, 39/2, 40/3, 40/6, 41/1, 41/4, 42/4, 43/3, 44/1, 44/3, 45/5, 48/2, 49/4, 50/2, 50/5, 51/2, 53/3, 54/2, 55/1, 55/4, 56/5, 57/6, 58/2, 58/5, 59/2, 60/3, 60/6, 65/5, 66/4, 66/7, 67/2, 71/1, 71/4, 73/1, 73/6, 74/2, 74/5, 75/4
- nevbe** hem Arapça hem Farsça'da yer alan "sıra, nöbet" anlamındaki nevbe/nevbet kelimesi daha çok tekke (tasavvuf) mûsikisinde kullanılmıştır. Nevbe, tekkelerde belirli ritim sazlarının ve seslerin iştirakiyle yapılan özel törenlerin ve bunlarda yer alarak seslere eşlik eden ritim çalgılarının adı olduğu gibi bazı tarikat zikirleri esnasında kullanılan özel bir ritim çalgısının da ismidir.
n. 101/5
- oğul** oğul, erkek evlat
o.+una 81/7
o.+ı 81/6
- ol** o, 3. Tekil kişi zamiri
o. 7/3, 87/3, 87/6, 87/6, 89/4, 89/5, 93/4, 94/6
andan "ondan, oradan"
a. 11/5
a. 88/2
anuy "onun"
a. 94/4
- ol-** olmak, meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak

o.-a 12/3,6, 13/2,5, 14/3,5, 15/1,3,6, 16/1,4, 17/1, 3, 18/2,6, 19/1,4,6, 20/1,4,6, 21/2, 5, 22/2,4, 23/2,5,7 24/5, 25/1,3,6 26/5, 27/2,5,7 28/3,6 29/3,6, 30/1,4,7 31/6 32/2,5 33/1,4 34/3,6 34/2,5 36/3,6, 37/1,4,7 38/2,5,7 39/5,7 40/3,6 41/4, 42/4,7 43/3,6 44/3,5, 45/2,4 46/1,2,5, 47/1,4 48/4,7 49/3,7 50/5, 51/1,5 52/1,4,7 53/6, 54/2,5 55/1,4,7 56/2, 57/1,3,6 58/2,5, 59/1,5,7 60/5 61/1,4,7, 62/3,6 63/2,7 64/2,5 65/ 2, 66/1,3,6, 67/2,5 68/7, 69/3,6 70/3,6 71/4,6 72/3, 5,6, 73/2,4,6 74/2,5, 75/1,4,6,7 77/2,5 78/4,7 79/3,6 80/5,6 81/3,4 82/1,3,4,5,6 83/3,5,7 85/4,6,7 89/7 90/2,6 91/2,4,5,7 92/3 93/4,6,7 95/1,4,6 96/1,3,6,7 97/4 99/1,2,7 100/3,7 101/5,7 102/1,2,3,5,7 103/3

o.-acağ 91/7, 93/7 95/2, 4

o.-alar 97/1,2,3,4,5,6,7 98/1,3,4,5,6,7 99/3,5,6,7 100/2,4,5,7 101/1,2,3,5,6 102/1,5,6 103/1,2

o.-an 11/2, 76/1

o.-duğı 8/3 9/3 87/5

o.-sa 12/2,5,7 13/4 14/1,4,7 15/2,4,7 16/3,7 17/2,5 18/1,4,7, 19/3,5,7 20/3,5 21/1,4, 22/1,3,5 23/1,3,6 24/4,6 25/2,5 26/1,4 27/1,6 28/2,5, 29/4,7, 31/4, 34/5 35/1,4 36/2,5,7 37/3,5 38/1,3 39/4,5 40/2,4,7 41/5, 42/2,6, 43/2,4 44/2,4,7 45/3,6 46/4,7 47/3,5,7 48/3,6 49/2,5 51/3,6, 52/2,5 53/4,7 54/3,7 55/2,5 56/1,6 57/2,4,7 58/4,7 59/3,4,6 60/4,7 61/2,5 62/1,5,7 63/5 64/1,4 65/1,6 66/2,5, 67/1,3 68/2,5,6 69/2,4, 70/1,5 71/2,5 73/5,7 76/4, 77/1,3,7 78/3,6 79/2,5 80/1,2,4 81/2,3,5,7 82/2,3,5 83/2,4,6 85/1,3,4,7

o.-undı 9/1,5, 11/5

o.-ursa 93/7, 94/7, 95/3,5, 96/3

omuz

omuz, boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm

o.+ı 51/3

o.+ları 50/6

o.+larında 82/6

o.+larının 50/3

	o.+u 50/1
	o.+unda 15/4
	o.+undan 51/2
	o.+unuş 51/6, 52/2, 52/5
	o. 53/1, 60/1, 67/5
on altı	16, on altı
	o. 60/1
on altıncı	on altıncı, on altı sayısının sıra sıfatı
	<i>on altıncı bāb</i> - "on altıncı bölüm"
	o. 60/1
on beş	ob beş, on dörtten sonra gelen sayı, 15
	o. 56/3
on beşinci	on beşinci, on beş sayısının sıra sıfatı
	<i>on beşinci bāb</i> - "on beşinci bölüm"
	o. +inci 56/3
on bir	on bir, on sayısından sonra gelen sayı adı, 11
	o +43/6
on birinci	on birinci, on bir sayısının sıra sıfatı
	<i>on birinci bāb</i> "on birinci bölüm"
	o. 43/6
on dört	on dört, on üç sayısından sonra gelen sayı adı, 14
	o. 53/1
on dördüncü	on dördüncü, on dört sayısının sıra sıfatı
	<i>on dördüncü bāb</i> "on dördüncü bölüm"

	o. 53/1
on iki	12, on iki o.+47/7
on ikinci	on iki sayısının sıra sıfatı <i>on ikinci bāb</i> "on ikinci bölüm" o. 47/7
on sekiz	18, on sekiz o.+65/3
on sekizinci	on sekizinci o. <i>on sekizinci bāb</i> "on sekizinci bölüm" o. 65/3
on dokuz	on dokuz o. 67/5
on dokuzuncu	on dokuzuncu sayısının sıra sıfatı o. <i>on dokuzuncu bāb</i> "on dokuzuncu bölüm" o. 67/5
onuncu	onuncu, on sayısının sıra sıfatı o. <i>onuncu bāb</i> "onuncu bölüm" o. 41/6 53/1, 60/1, 67/5
on üç	13, on üç, on ikiden sonra gelen sayısının adı o. 49/7
on üçüncü	on üç, on üç sayısının sıra sıfatı o. <i>on üçüncü bāb</i> "on üçüncü bölüm" o. 49/7

- on yedi** 17, on yedi, on altından sonra gelen sayısının adı
o. 63/2
- on yedinci** on yedinci, on yedi sayısının sıra sıfatı
o. *on yedinci bāb* "on yedinci bölüm"
o. 63/2
- orta** orta, bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer
o. 36/1, 89/3, 90/7, 94/1, 95/3
o.+sında 89/5
orta ol- "arada olmak"
o.-a 93/6
- oturak** oturak, oturulacak yer veya şey.
o. 65/4
- öñ** önce, bir şeyin esas tutulan yüzü, ön taraf, arka karşıtı
ö.+ine 12/7
- ögül-** övülmek , övme işine konu olmak
ö.-megi 99/3
- ökçe** ökçe, ayakkabı altının topuğa rastlayan yüksek bölümü, topuk
ö.+si 70/4
- ölç-** ölçmek, En, boy, hacim, süre gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmek
ö.-esin 87/5
- ‘ömür** (*Ar.*) ömür, yaşam, hayat
ö.+i 80/2, 92/2, 93/3, 5, 7, 94/1, 95/1, 3, 5
ö. 92/4

önegü	önegi, inatçı <i>önegü ol-</i> inatçı olmak" ö.-a 48/4 ö.-alar 97/3
ötürü	ötürü, dolayı, sebebiyle, naşi ö. 8/7
pāk	(<i>Far.</i>) pak, temiz, arık p. 82/4 <i>pāk ol-</i> "temiz olmak" p.-a 21/5, 62/3
pen	ben, çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı p.+i 83/6, 84/6, 85/3 p.+lerüñ 80/7 <i>peni ol-</i> "benli olmak" p.-sa 81/2 81/3, 81/5, 81/7, 82/2, 82/3, 82/5, 82/7, 83/1, 83/4, 84/1, 84/3, 84/4, 85/1, 85/4, 85/6
Rāb‘	(<i>Ar.</i>) Rab, Tanrı r. 77/5
rāst	(<i>Far</i>) rast, doğru, düzgün r. 87/4
ra	ra, Osmanlı alfabesinin r. 12/3, 18/2, 20/2, 21/2, 23/2, 24/5, 28/1 ,28/6 29/3, 33/4, 42/7, 52/4, 58/5, 59/2, 59/5, 63/3, 64/6, 68/7, 69/3
rızq	(<i>Ar.</i>) Allah’ın herkese bahşettiği nimet, yiyecek

	r. -ı 80/5
sa‘adet	(Ar) saadet, mutluluk <i>sa‘adet ol-</i> "mutlu olma durumu" s. -a 92/3
şabāḥ	(Ar) sabah, erkenden s. 7/6
sābi‘	(Ar.) yedinci s. 78/7 <i>‘alāmet-i sābi‘</i> "yedinci işaret"
şabır	(Ar.) sabır, sabreden, dayanan, acelesiz bekleyen. s.+ları 99/7
saç	saç, baş derisini kaplayan kıllar s.+ı 14/1, 14/4, 14/6, 15/1, 24/3 s.+uḡ 13/6
şādık	(Ar.) sadık, doğru, gerçek <i>şādık ol-</i> "söz ve davranışlarında doğru olmak" s.-alar 101/1
sādis	(Ar.) <i>sadiş</i> , altıncı <i>‘alāmet-i sādis</i> "altıncı işaret" s. 78/4
şağ	sağ, vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı s. 86/4
şāḥib	(Ar.) sahip, herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, iye, malik

s.+i 12/2, 12/5, 14/5, 14/7, 15/2, 15/5, 15/7, 16/3, 17/1, 17/3, 17/6, 18/1, 19/6, 20/1, 20/3, 20/6, 21/1, 21/4, 22/1, 22/4, 22/6, 23/2, 23/4, 23/7, 24/4 24/7, 25/3, 26/2, 26/5, 27/2, 27/4, 27/7, 28/3, 30/1, 30/7, 31/3, 31/5, 32/1, 32/4, 32/7, 33/6, 34/3, 34/6, 36/3,6 37/1, 37/3, 38/2, 38/4, 38/7, 39/4, 39/7, 40/2, 40/5, 41/1, 41/3, 41/6, 45/4, 47/4, 48/4, 48/7, 49/6, 50/5, 51/1, 52/3, 56/2, 59/7, 68/3, 70/5, 71/3, 71/6, 72/5, 73/6, 74/7, 75/1, 75/3, 75/7, 76/5, 77/1, 77/4, 77/7, 78/6, 79/3, 79/6, 81/4, 81/7, 82/2, 82/4, 82/5, 82/7, 83/2, 83/4, 84/1, 84/3, 84/6, 85/1, 85/3, 85/7, 89/6, 90/2,6

s.+inüñ 13/1, 13/5, 14/2, 18/5, 19/1, 19/3, 25/6, 28/6, 29/2,5 30/4, 33/3, 35/4, 42/3, 42/6, 43/2, 43/5, 44/2, 44/5, 45/1, 45/7, 46/5, 46/7, 47/6, 49/3, 51/4, 51/7, 52/6, 53/5, 54/1, 54/5, 54/7, 55/3, 55/6, 56/7, 57/3, 57/5, 58/1, 58/4, 59/1, 59/4, 60/5, 60/7, 61/3, 61/6, 62/2, 62/5, 63/1, 63/6, 64/2, 64/5, 65/1, 65/7, 66/3, 66/6, 67/1, 67/4, 68/6, 69/2, 69/6, 70/2, 72/2, 73/3, 74/1, 74/4, 78/3, 80/1, 80/5, 81/5, 83/6, 84/5, 85/5, 91/1, 91/4, 92/2, 93/3, 93/5, 95/1, 95/3, 95/5, 96/1

şahîh

(Ar.) sahih, gerçek, doğru

s. 52/7

saḥî

(Ar) sahi, cömert, eli açık,

saḥî ol- "cömert olmak"

s.-alar 97/6

şakal

sakal, yetişkin erkeklerde yanak ve alt çenede çıkan kılların tümü

s. 43/7

s.+ı 44/6, 45/3, 45/5, 46/3, 46/6, 47/2, 47/5

şalla-

sallamak, düzenli bir biçimde ve hep aynı doğrultuda hareket ettirmek

s.-yorsa 72/4

şāliḥ

(Ar.) salih, yarar, elverişli, iyi, uygun,

s. 100/1

şāliḥ ol- "ahlâklı olmak"

	s.-a 82/4
şāliṣ'	(Ar.) Üçüncü 'alāmet-i şāliṣ' "üçüncü işaret" s. 77/2
şāmin	(Ar.) samin, sekizinci 'alāmet-i şāmin - "sekizinci işaret" s. 79/4
şānī	(Ar.) ikinci <i>bāb-ı şānī</i> "ikinci bölüm" s. 13/6 'alāmet-i şānī "ikinci işaret" 76/6
sāzende	(Far.) sazende, çalgıcılık, <i>sāzende ol-</i> "sazcı" s.-a 82/6
seb'a	(Ar.) yedi <i>eḳālīm-i seb'a-</i> "yedi iklim" s. 96/5
sebeb	(Ar.) sebep, bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey s.+den 8/4
sekizinci	sekizinci, sekiz sayısının sıra sıfatı s. <i>sekizinci bāb</i> "sekizinci bölüm" s. 35/5
sev-	sevmek, sevgi ve bağlılık duymak s.-e 26/2, 41/6, 46/1, 68/3, 84/7

- s.-eler 102/6, 98/2, 99/3
- s.-er 31/3
- sevāhil** (Ar.) sevhil, yalılar, kıyılar
- s. 97/5
- seyrek** seyrek, benzerleri veya parçaları arasında çok aralık bulunan, aralıklı, sık karşıtı
- seyrek ol-* "aralıklı bir biçimde olmak"
- s.-sa 42/5, 46/6
- şığır** şığır, geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş evcil hayvanların genel adı
- şığır gözi gibi* "şığırın gözlerine benzeyen gözler"
- s. 31/7
- siğir** sinir, duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet
- siğirli ol-* "gergin olmak"
- s. 66/7
- serçe** beş parmağın en küçüğü, küçük parmak
- s. 88/7, 89/7, 90/7, 91/6, 93/1, 94/5
- sivri** sivri, ucu keskin ve batıcı olan
- s.+dür 88/2
- sivri ol-* "keskin olmak"
- s.-sa 50/4, 54/3, 63/5
- söyle-** söylemek, düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak
- s.-dügi 25/4
- s.-mişdür 11/4
- s.-rken 29/1, 74/3

su	su, hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab s. 75/3
süflā	(Ar.) daha alçak, aşağı olan s. 99/4
sür‘at	(Ar.) sürat, çabukluk, hız s.72/1
sür‘atlu	(Ar. + T) hızlı s.72/1
şahādet	(Ar.) şahadet, işaret, delālet, alāmet <i>şahādet barmağıla</i> - "işaret parmakla" s. 89/2
şakī	(Ar.) şakı, bahtsız, şikāyetçi <i>şakī ol-</i> "kadersiz olmak" s.-a 85/7, 89/6
şecī‘	(Ar.) şeci, yürekli, yiğit, cesur <i>şecī‘ ol-</i> "cesur, yürekli olmak" s.-a 17/1, 22/4, 39/5, 45/4, 56/2, 66/3 99/6
şehvet	(Ar.) şehvet, aşırı istek s.+i 65/7 s.+i 102/4, 63/6 s.+leri 101/6, 99/1 <i>şehvetperest ol-</i> "şehvete düşkünü" s.-a 16/4

- şehvetlü** (Ar. + T) cinsel isteği fazla olan
şehvetlü ol- "istekli olmak"
 s.-a 32/4
- şekil** (Ar.) şekil, biçim
 s. 78/3
 s.+ü 8/6 76/2
şekil ol- "şeklinde olmak"
 s.-sa 76/4, 77/1, 77/3, 77/7, 78/6, 79/2, 79/5, 80/1, 80/4
- şerr** (Ar.) şer, kötülük, kavga, gürültü
 s.+i 41/6 31/3, 33/3
- şiş** şişmiş, şişkin, kabarık
şiş ol- şişmiş biçiminde olmak"
 s.-sa 17/5, 37/5
- şükür** (Ar.) Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme
 s. 7/3
- ṭā** Arap alfabesinden harf
 t. 12/3 13/7, 14/6, 15/1, 17/4 19/6, 22/4, 23/5, 24/2, 25/3, 27/5, 28/1, 29/3,
 29/6 31/3, 32/5, 37/1, 37/7, 39/5, 39/7, 42/1, 45/5, 48/2, 49/4, 50/2, 53/6, 55/1,
 55/4, 57/1, 57/6, 58/5, 60/3, 61/4, 62/6, 64/2, 65/5, 66/4, 71/7, 75/4
- ṭab‘** (Ar.) tabiat, huy, mizaç, karakter
 t.- 1 8/3 18/5, 19/1, 29/5, 35/5, 42/7, 49/3, 64/2 68/7, 74/5
ṭab‘ ol- "huylu olmak"
 t.-a 31/5, 40/5
- ṭabāyi‘** (Ar.) tabayi, tabiatler
 t. +i 96/5

ṭabī‘at	(Ar.) tabiat, yaratılış, huy, karakter t. ları 101/4 103/2
ṭakī	(Ar.) taki, gūnahtan, haramdan kaçman, dinine baęli <i>ṭakī ol-</i> "dinine baęli olan kimse " t.-a 21/5
ṭamām	(Ar.) tamam, bütūn, tüm t. 86/5, 87/4, 5, 92/7
ṭahmīr	(Ar.) mayalandırma, <i>ṭahmīr eyle-</i> "mayalandırma işi" t.-yüp 7/6
ṭammā‘	(Ar.) tamma, son derece tamah eden, ağgözli davranmak" <i>ṭammā‘ ol-</i> "ağgözli olmak" t.-a 24/7
ṭar	dar, içine alacağı Şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş ve bol karşıtı t. 51/6 <i>ṭar ol-</i> "daralmak, dar gelmek" t.-a 55/1, 80/6 t.-sa 39/6, 52/2, 60/4
ṭaraf	(Ar.) taraf, yan, yön, t.+ınuğ 95/7
ṭāsi‘	(Ar.) dokuzuncu t. 79/6
ṭařra	daşra, dış, dışarı, t.+sına 31/7

ta‘yīn	(Ar.) tayin, ayırma, belli etme, belirtme <i>ta‘yīn olun-</i> bellirtilmek" t.-di 9/5
tīynet	(Ar.) tīynet, yaradılış, huy t. +e 8/1
tīryākī	(Ar.) düşkünlük, keyif verici şeylerden birine düşkün olan t. 86/3
tekellūf	(Ar.) külfetli, zahmetli iş görme <i>tekellūf ol-</i> "külfetli, sıkıcı, zor olmak" t.-alar 98/3
tek	eşi olmayan, biricik <i>tek ol-</i> "yalnız, tek başına olmak" t.-ursa 96/2
temmet	(Ar.) "bitti, tamam oldu" mănāsındadır. Kitapların sonunda yazılır. <i>temmetu‘l-kitāb</i> "kitabın sonu" t. 103/3
tercüme	(Ar.) tercüme, çeviri, <i>tercüme olun-</i> "çevirilmek" t.-di 11/5
tīz	(Fa.) tiz, çabuk, süratli t. 27/4, 29/1, 71/7 <i>tīz ol-</i> "hızlı olmak, acele etmek" t.-a 69/6 <i>tīz tīz</i> "çabuk çabuk, çabucak"

	t. 29/1
ticāret	(Ar.) ticaret, alım-satım
	t.+den 85/2
tırnaķ	tırnak, insanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka
	t. 56/4
	t.+1 59/6, 86/7, 87/1
tiz	diz, kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer (bkz: diz 67/6)
	t.+lerinde 85/2
toğān	doğan, şahin
	t. 31/1
toğrı	doğru, bir ucundan öbür ucuna kadar yönü değişmeyen, eğri ve çarpık karşıtı
	t. 86/5, 88/3
toķuz	dokuz, sekizden sonra gelen sayının adı, 9
	d. 39/1 67/5
toķuzuncı	dokuzuncu, dokuz sayısının sıra sıfatı
	<i>toķuzuncı bāb</i> "dokuzuncu bölüm"
	d. 39/1 67/5
tolu	dolu, boş yeri olmayan, her yeri tutulmuş olan
	t. 55/5
tonuķ	donuk, canlılığı olmayan, fersiz (göz); canlılığı az olan, durgun, uyuşuk
	<i>tonuķ ol-</i> "canlılığı olmayan"
	d.-sa 73/7
topuķ	topuk, ayağın yuvarlakça olan alt bölümü

	t.+ları 68/5, 70/4
töhmet	(Ar.) töhmet, işlenildiği sanılan fakat gerçekliği henüz meydana çıkmamış olan suç, kabahat <i>töhmet ét-</i> "suçlamak" t. -ici 97/2 <i>töhmet édici ol-</i> "suçlayıcı olmak" t.-alar 97/2
tır-	durmak, hareketsiz durumda olmak t.-maya 96/3
tuṭak	dudak, ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri t.+ı 40/6 t.+ınıṭ 43/1 t.+ları 18/3, 40/1, 4 t.+larında 81/6
tükürük	tükürük, bezlerinin ağza akan salgısı t.+i 74/3
uç	uç, genellikle uzun bir nesnenin incelerek biten son ve sivri noktası u.+ı 38/6 88/5, 88/6, 89/2, 90/7, 91/3, 91/6, 94/4 u.+ını 87/7, 88/3
‘ulemā’	(Ar.) âlimler, ilim sâhipleri, bilgiler u. +yı 84/7
ulū	(Ar.) ulūv, büyük, yüce u. 83/3
ulüvv	(Ar.) yükseklik, büyüklük, yücelik

	u. i 12/6
	<i>'ulüvv-i himmet ol-</i> "gayretin, himmetin büyük olması"
um-	ummak, buyuir şeyin olmasını istemek, beklemek
	u.-sa 21/2
uy-	uymak, ölçüleri birbirini tutmak
	u.-masa 12/1
	u.-maya 84/2
uyluk	uyluk, kalçadan dize kadar olan bacak bölümü, uyluk kemiği
	u.+larında 84/7
uzan-	uzanmak, boylu boyunca yatmak
	u.-up 94/7
uzun	uzun, iki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı
	u. 42/2, 45/6, 62/4
	<i>uzun ol-</i> "aşırı olmak"
	u. 36/4
	u.-a 93/4, 95/1
	u.-sa 17/2, 38/1, 44/1, 48/6, 56/1, 58/3, 69/1, 80/2
uzunluk	uzunluk, bir şeyin bir uçtan öbür uca kadar olan uzaklığı
	u.+u 92/4
üç	üç, ikiden sonra gelen sayının adı
	ü. 87/2, 88/7, 89/4, 90/1, 90/3, 90/5
üçüncü	üçüncü, üç sayısının sıra sıfatı, sırada ikinciden sonra gelen
	ü. 16/4
	<i>üçüncü bāb</i> "üçüncü bölüm"

	ü. 16/5
ülfet	(Ar.) alışma, kaynaşma, tanışma, görüşme, dostluk, ü. 25/3
üzerine	üzerine, üstüne ü. 43/1, 70/1, 9/1, 92/2
vācib	(Ar.) vacip, yapılması, yerine getirilmesi gereken, <i>vācib 'l-vücūd</i> "varlığı lüzümlü olan, Allah" v.+uḡ 7/3
vaḥdāniyyet	(Ar.) vahdaniyet, birlik, Allah'ın bir oluşu, Tanrı'nın bir ve tek oluşu inancı v.+ine 7/4
vakīṭ	(Ar.) vakit, zaman, saniye v.+in 25/4, 74/6, 75/2, 75/5 91/5
var	var, mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı v.-dur 89/1, 94/4 v.-mişdur 89/3
vav	Arap alfabesinin 27. harfi v. 15/6 16/1
vaz'	(Ar.) vaz, koyma, konulma <i>vaz' olun-</i> "konulmak" v.-di 9/1
ve	ve bağlacı v. 100/1, 100/5, 100/5, 101/1, 101/4, 101/6, 101/6, 102/1, 102/6, 102/6, 102/7, 103/1, 103/1, 103/2, 11/1, 15/3, 15/4, 16/1, 16/2, 18/2, 18/3, 21/5, 21/5, 26/4, 28/3, 36/5, 37/1, 42/2, 43/7, 45/6, 46/1, 46/2, 46/2, 48/3, 49/5, 50/7, 53/1, 53/2, 53/7, 56/4, 58/3, 59/3, 59/3, 62/7, 64/7, 65/3, 65/4, 66/5, 67/4, 67/6, 67/6, 68/2,

68/5, 70/4, 70/6, 70/7, 72/7, 77/5, 8/3, 8/5, 80/5, 82/4, 86/1, 86/4, 86/5, 86/6, 87/5, 88/2, 9/2, 90/2, 90/4, 92/5, 92/5, 92/6, 94/1, 97/2, 97/3, 97/4, 97/5, 97/6, 97/6, 97/6, 98/1, 98/1, 98/1, 98/3, 98/5, 98/6, 98/7, 99/1, 99/2, 99/3, 99/5, 99/7, 99/7

- vech** (Ar.) şekilde, bakımdan, yüz, surat, çehre
v. + ile 76/4, 7, 77/3, 6, 78/2, 5, 79/2,5,7, 80/4
- vefā** (Ar.) sözünde durma, sözünü yerine getirmesevgyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı
v.+ları 100/7
vefā ét- "sözünü tutmak"
v. -eler101/4
- vehhāb** (Ar.) çok çok ihsan eden, bağışlayan
v. 103/3
- vér-** vermek, üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek
v. -ildi 8/5
- veya** (Ar. ve + Far. yā) veya, ya da
v. 91/7
- vilāyet** (Ar.) vilayet, il, velilik, ermişlik
v.+e 82/7
v.+inün 76/5
- vu** (Ar) ve, bağlaç iki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz
v. 100/6
- yaḡaq** yanak, yüzün göz, kulak ve burun arasındaki bölümü
y. 43/7

	y.+ları 17/4
	y.+larında 82/1
yapışık	yapışık, bir yere yapışmış olan y. 62/7
yāhūd	(Farsça <i>yā</i> + <i>hōd</i>) veyā, ya y. 90/4
yalancı	yalancı, yalan söylemeyi huy edinmiş olan kimse <i>yalancı ol-</i> "gerçek olmayan" y.-alar 102/1
yan	yan, bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü, profil y. 65/3, 67/3 y.+ı 26/1 y.+ına 49/1 y.+ındağı 93/2 y.+ından 88/3 y.+larında 100/3
yaramaz	yaramaz, kötü, çirkin, kötülük zararlı. y. 46/1 <i>yaramaz ol-</i> "yaramazlaşmak" y.-a 14/3, 19/1, 20/1, 24/5, 29/5, 43/3, 43/5, 54/1, 55/6, 57/3, 57/6, 59/1, 59/5, 61/1, 61/7, 62/6, 64/2, 66/6, 69/3, 72/2, 74/2, 74/5, 83/7
yaşa-	yaşamak, canlılığını, hayatını sürdürmek y.-maya 81/6
yaşşı	yassı, yayvan ve düz

- yaşşı ol-* "düz şeklinde olmak"
y.-sa 13/4, 17/7, 22/5, 24/6, 36/7, 43/4, 46/3, 64/7
- yed** (Ar.) el, kuvvet, kudret, güç
yed-i kudret- "Allah'ın, yaradanın gücü"
y.7/5
- yedinci** yedinci, yedi sayısının sıra sıfatı, sırada altıncıdan sonra gelen
yedinci bāb "yedinci bölüm"
y. 33/7
- yengeç** yengeç, eklem bacaklılardan, kabuklu, birinci ayak çifti iki kıskaç olarak gelişmiş, eti için avlanan, suda yaşayan bir böcek
yengeç gözi gibi "yengeç gözlerine benzeyen gözler"
y. 32/6
- yêr** yer, bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân
y.+de 27/3, 87/5
y.+i 65/4
- yêtiş-** yetişmek, ulaşmak, varmak, vasıl olmak
y.-üp 89/4
- yèyni** yeynicek, hafif meşrep, hafifçe, hafif
y.-cek 19/4
- yigirmi** 20, on dokuzdan sonra gelen sayının adı, 20
y.70/7
- yigirminci** yirminci, yirmi sayısının sıra sıfatı, sırada on dokuzuncudan sonra gelen
y. 70/7
- yigirmi altı** yirmi altı, yirmi beşten sonra gelen sayısının adı, 26

y. 8/7

yigirmi altıncı yirmi altıncı, yirmi altıncının sıra sıfatı, sırada yirmi beşinciden sonra gelen

y. 96/4

yigirmi altıncı bāb "yirmi altıncı bölüm"

y. 96/4

yigirmi beş 25, yirmi dördten gelen sayının adı, 25

y. 92/3

yigirmi beşinci yirmi beşinci, yirmi beşin sıra sıfat

yigirmi beşinci bāb "yirmi beşinci bölüm"

y. 92/3

yigirmi bir yirmi bir, yirmiden sonra gelen sayının adı, 21

y. 72/6

yigirmi birinci yirmi birinci, yirmi bir sayısının sıra sıfatı

yigirmi birinci bāb "yirmi birinci bölüm"

y. 72/6

yigirmi dördüncü yirmi dördüncü, yirmi üç sayısının sıra sıfatı

yigirmi dördüncü bāb "yirmi dördüncü bölüm"

y. 85/7

yigirmi ikinci yirmi ikinci, yirmi iki sayısının sıra sıfatı

y. 75/7

yigirmi ikinci bāb "yirmi ikinci bölüm"

y. 76/1

yigirmi üçüncü yirmi üçüncü, yirmi üç sayısının sıra sıfatı

y. 80/6

yigirmi üçüncü bāb "yirmi üçüncü bölüm"

y. 80/7

yoğun yoğun, hacmine oranla ağırlığı çok olan, kesif,

yoğun ol- "kalın olmak"

y.-sa 70/4, 73/5

yufka yufka, zayıf, ince, dayanıksız

yufka ol- "ince olmak"

y.-sa 57/2

yukarı yukarı, bir şeyin üst bölümü, fevk, aşağı karşıtı

y. 91/3, 7

y.+sı 64/7

y.+sına 38/6

yumrı yumru, yuvarlak, şişkin şey

y. 17/5

yumrı ol- "yuvarlak olmak"

y.-sa 32/6

yumşak yumuşak, dokunulduğunda veya üzerine basıldığında çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı

y. 58/3

yumşak ol- "hafif olmak"

y. 14/6

y.-sa 35/3

yumul- yumulmak, kapanmak, örtülmek

y.-sa 29/1, 74/7

yürigen	yürüyen, gezgin <i>yürigen ol-</i> "yürümeyi, gezmeği seven biri" y.-a 85/3
yüri-	yürümek, gezmek, dolaşmak y.-mek 70/7 y.-rken 72/3 y.-se 70/1
yüz	yüz, başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat y.+i 16/6, 17/2, 17/7, 18/3, 18/6, 19/2, 19/5, 19/7, 21/3 y.+üj 16/5 y.+ünde 81/1 <i>yüzi aklar gibi ol-</i> "ağlamak üzere olmak" y.-sa 20/5 <i>yüzi güler gibi ol-</i> "gül yüzlü" y. 20/2 <i>yüzi nūrlu ol-</i> " y.-sa 20/7
yüzünden	-den ötürü y. 86/7
za'if	(Ar.) zayıf, görevini yapacak yeterli gücü olmayan a. 29/4 <i>za'if ol-</i> "güçsüz olmak" z.-a 44/5, 51/5, 60/5, 61/3, 63/2, 73/3

- zālim** (Ar.) zalim, zulmeden, haksızlık eden
zālim ol- "Acimasız ve haksiz davranan, zulmeden"
 a.-a 65/2, 70/6,
- zann** (Ar.) sanma, sezme, sanı, şüphe
zannı ol- "zannetmek"
 a.-a 46/1
- zekī** (Ar.) zeki, zeyrek, zakā sāhibi, çabuk anlayışlı
zekī ol- "akıllı olmak"
 z.-a 26/5, 39/7, 42/7, 96/6, 99/2
 z.-alar 103/1, 97/6, 97/7, 98/5
- ziyāde** (Ar.) artma, çoğalma, çok
 z. 32/4
ziyāde ol- "artmak, çoğalmak"
 z. 58/6
 z.-a 100/7, 101/7, 102/4, 35/2, 47/1, 58/5, 63/6, 66/1, 99/1
- zuhūr** (Ar.) zuhur, görünme, meydana çıkma
 z. +a 7/7
zuhūra getir- "ortaya çıkarmak"
 z. -di 7/7

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

- ‘Abdü’r-rezzāk Qāşānī** Osmanlı Devleti’nin ilk müderrisi Dâvûd el-Kayserî (ö.751/1350)’ye de hocalık yapmıştır. Müellif hayatının büyük bir kısmını Tebriz’de ilmî faaliyetlerde bulunarak geçirmiştir.
- a. 11/2
- ‘Acem** (Ar.) İranlı, İran ülkesi
- a. 98/5
- Ādem** (Ar.) Hazreti Adem; İlk yaratılan adam, ilk peygamber
- a. 8/2
- ‘Arab** (Ar.) Arap, orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse
- a. 97/1
- Aristeṭālīs** Yunan filozofu Aristo
- a.+e 10/1
- Aylavus** Özel isim, Yunan
- a.+a 10/4
- Bedahşan** Bedahşan, Afganistan’da yakutuyla ünlü tarihî şehir
- b. 99/2,4
- Berberī** Berberi, bugünkü Mısır, Libya, Tunus, Cezayir ve Fas’ı içine alan Kuzey Afrika'nın bilinen en eski yerli halkıdır.
- b. 101/7
- Cezāyir** Cezāyir, kuzey Afrika'da bulunan, Afrika'nın coğrafi açıdan en büyük ülkesi

- c. 100/1
- Eflātūn** Aristoteles'in hocası, Socrate'in talebesi olan meşhur Yunan filozofu Platon
e.+a 9/7
- Ḥabeş** (Ar.) Etiyopyalı
h. +e 101/3
- Ḥicāz** Arap Yarımadası'nda günümüz Suudi Arabistan'ının batısında bir bölgedir
Arap yarımadasında, Mekke ve Medīne'nin bulunduğu ülke.
h. 97/7
- Hind** Hint, Hindistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse
h. 100/1, 99/6
- Ḥiṭā** Hıta, Çin'in kuzeyi ile Doğu Türkistan topraklarına verilen ad ile bu bölgede
bulunan meşhur bir şehre verilen addır.
h. 100/6
- Ḥotan** Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin güney batısında İpek Yolu'nun
Taklamakan güney güzergâhı üzerinde yer alan tarihi bir vaha şehridir. Şarkī
Türkistan'da büyük bir şehir olup ahālisi Müslümandır
h. 100/6
- İmam Şafī** (Ar.) Şafii mezhebinin kurucusu, ünlü İslam bilginlerinden birisidir
i.+ye 10/5
- ‘İrak** İrak, ülke adı.
i. 98/7
- Mansūrī** Ünlü mutasavvıflardandır. 858 (H.244) yılında İran'ın Beyzā şehrinde doğduğu
rivāyet edilmektedir. 919 (H.306) yılında ise idâm olunarak şehīd edildi.
m. 10/2
- Mısr** (Ar.) Mısr, Mısır şehir

- m. 102/3
- Rāb‘** (Ar.) Rab, Tanrı
- r. 77/5
- Rūm** Rum, Romalı
- r. 98/2
- Şeyh Muḥyi’-d-dīn ‘Arabī** Tasavvuf ve İslām düşünce tarihinde büyük etkileri bulunan sūfī müellif.
- s. 10/6
- Yemen** Yemen, Arap Yarımadasının batı-güney tarafını teşkil eden bölge
- y. 101/1
- Yunan** Yunanistan'da yaşayan veya Yunanistan halkından olan kimse, Yunanistanlı, palikarya
- y. 102/7

SONUÇ

Bu tez çalışması, Kitāb-ı Kıyāfet-nāme adlı el yazması eserinin üzerinde Giriş, Dil İncelemesi, Transkripsiyonlu Metin ve dizin olarak dört bölüm şeklinde düzenlenip incelenmesi üzerinedir. İnceleme süresinde, tezimize konu olan bu eserin ilk önce tercüme eseri olup Eski Anadolu Türkçesinin son dönemine ait olan dil özellikleri gösterdiği tespit edilmiştir. Bu dönem ve bu döneme ait olan eserler Türkiye Türkçesi için, hem Türkçe kelime hazinesinin zengin olması bakımından, hem Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtması açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Eserin dil özelliklerinden yola çıkılarak yaklaşık XV. – XVI. yy'larda Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlıcaya geçiş döneminde yazıldığı tespit edilmiştir. Bunun en iyi göstergesi *t- > d-* değişimi olmuştur.

Metinde bugün /t/li oldukları hâlde eserde /d/ dal ile yazılmış kelimeler geçmektedir: *depe*, *dut-*, *ditregen* gibi. Dahası bugün /d/li oldukları halde metnimizde /t/ ile yazılmış *tar*, *toğan*, *tokuz*, *tolu*, *tur-*, *tutağ* gibi kelimelere rastlanmaktadır.

Eserde ikiliklere de rastlanmaktadır. Metinde geçen bazı kelimeleri hem eski hem yeni şekillerde bulunup eserde her ikisinin de yaşadığı görülmektedir. Örneğin: Türkiye Türkçesinde söz başı /d/li "dudak" kelimesi metinde bir kere /d/ ile, altı kere /t/ ile "*tutağ*" şeklinde geçmektedir. Türkiye Türkçesindeki "*diz*" kelimesi de aynı şekilde olup bir kere "tiz" bir kere de "*diz*" olarak çok net bir şekilde yazıldığı görülmektedir.

Metnin aynı şekilde ilgi çekecek diğer bir özelliği *p – b* ünsüzleri olmuştur. Bugün Türkiye Türkçesinde *p-* ile yaşayan "parmak" kelimesi metnimizde "barmağ" şeklinde yazılıp yirmi üç kere geçmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye Türkçesindeki "ben" kelimesi ise "pen" şeklinde on dokuz kere karşılaştırılmaktadır. Görüldüğü gibi bu dönemde kalın ünlülü *parmağ* kelimeleri *b-* ünsüzü ile, ince ünlülü *pen* kelimesi de *b-* ünsüzü ile yaşamaktadır.

Çalışmada, Eski Anadolu Türkçesinin şekil bilgisine büyük önem verilmiştir. Metin, yapım ekleri bakımında ayrıca ilgi çekici ve zengindir. Pek çok yapım eki kullanılmıştır. Farsça ve Arapça kelimelere Türkçe yapım ekleri eklenerek gayretsiz, hurüfsuz gibi kelimenin Türkçeleştirildiği de görülmektedir. İsimden isim yapan eklerden *+lı/+li*, *+lık/+lik*, *-(i)ncı/-*

(i)nci, fiilden isim yapan eklerden *-ıcı/-ici* en fazla geçmekte olan eklerden olup genellikle düz olarak kullanılır ama metnimizde uyuma girerek yuvarlaklaşmış örneklere de rastlanmaktadır. Aynı şekilde Eski Türkçeden beri isimde isim yapan *+sUz* ekin ünlüsü daima yuvarlak olup Eski Anadolu Türkçesinde de devam etmiştir. Ancak metnimizde bu durum karışık olup hem düz (eksüksüz) hem yuvarlak (hurüfsuz) şekillerle karşılaşmaktayız. Bu durum da eserin bir geçiş döneminde yazıldığına dair düşünce uyandırıyor. Bunların yanı sıra Eski Anadolu Türkçesinin gelecek zaman eki *-İsAr* eki hiç kullanılmamıştır. Onun yerine şimdiki Türkiye Türkçesinde olduğu gibi *-AcAk* eki kullanılmıştır. Metinde en sık kullanılan sıfat-fiil *-Up* ekinin sadece yuvarlak ünlülü örnekleri bulunmaktadır. Metin zarf ve edat örnekleri açısından da zengindir.

Metinde çeşitli benzetmeler de bulunmaktadır. Onlardan en fazla gibi edatı ile yapılmış benzetme örneklerine rastlanmaktadır: *yañaqları yumrı şiş gibi, kıor gibi kızıl, şıgır gözi gibi taşrasına çıksa, yengeç gözi gibi yumrı olsa, saçalı keçi saçalı gibi olsa, omuzlarınuñ başı kanat gibi sivri olsa, kemügi igne gibi çıksa, yüzi ağlar gibi olsa, yüzi güler gibi olsa.*

Ayrıca "benzemek" fiili ile türetilmiş benzetmeler de yer almaktadır: *kişinüñ gözi 'avrat gözine bejzese, bir kişinüñ gözi toğan gözine bejzese, kişinüñ gözi aslana bejzese, bir kişinüñ gözi koyun gözine bejzese.*

Metnimiz söz varlığının zengin olması bakımından da dikkat çekicidir. Ayrıca eserin konusundan dolayı söz varlığının büyük kısmı insanın beden uzuvlarıyla ilgili olup insanın huyunu izah eden kelimeler bulunmaktadır. Metinde *burnuñ kasabası, azu dişleri, burnuñ kanatları, yañak, tutaq, pen, barmaq, boğum, ökçe uyluk* gibi çok ilginç insanın bedebnine ait olan kelimelere rastlanmıştır. Bunun dışında *aq, ala, kıara ve kızıl* olmak üzere dört tane *renk adı, doğan, sıgır, aslan, keler, keçi, koyun, yengeç* gibi yedi tane hayvan ismi geçmektedir.

Eserin en önemli özelliklerinden biri Kitāb-ı Kıyāfet-nāme'nin derleme eseri olarak hazırlanması, bu alanda ilk çalışmaları veren, meşhur kişilerin eserlerinden yararlanıp kendi eserine aktarılması ve görüşleri sahip olan kişilerin harflerle gösterilmesi olmuştur.

Kitāb-ı Kıyāfet-nāme'nin diğer önemli özelliği tercüme eseri olduğu hâlde, kelimelerin çoğunluğunun Türkçe olup çok az Arapça ve Farsça kelimelerin olmasıdır. Arapça ile Farsça dillerin egemenliğinde eserin temiz Türkçe ile yazılması Türkçeye büyük önem kazandıran

tarafı olmuştur. Eserimizde toplam kelime sayısı, 4186 olarak tespit edilmiştir. Dizine göre ise madde başı kelimelerin sayısı 2704 olarak sayılmaktadır.

Arapça	191	7%
Farsça	25	1%
Türkçe	2488	93%

Metindeki kelimelerin çoğunun temiz Türkçe olmasından dolayı eserin fazla eğitim almamış biri tarafından yazılmış olduğu ve halk için yazılmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak çalışmamızın en önemli noktası, metnin transkripsiyon harflerine aktarımı olmuştur. Transkripsiyonu yazdığımız metin üzerinde ise dil incelemesi ile dizini hazırlayarak tez çalışması bitirilmiştir.

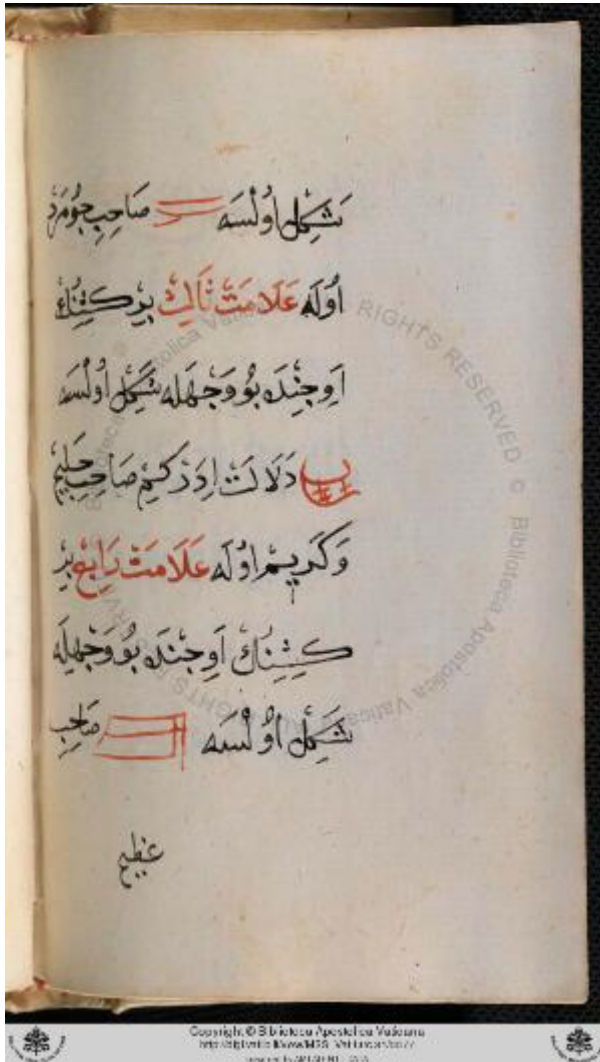
KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H. (2005) *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay, Ankara
- Altınar, S. (2018). *EBU'L-FAZL MUSA İZNİKÎ'NİN ZÂDU'L-İBÂD (KULLARA GIDA) ADLI ESERİ (GİRİŞ - DİL İNCELEMESİ - METİN - SÖZLÜK -DİZİN)*, Yüksek Lisans tezi, İstanbul.
- Bayraktar, N. (2008) *Kaşâşü'l-Enbiyâ Tercümesi (Metin- Dizin)* Ebabil Yay. Ankara
- Bozkurt, K. (2008) *Kıyâfet ilmi Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa 'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır
- Çakır, M. (2007) "*Kıyâfet-Nâme*"ler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 5, say9, 333-350
- Gabain, A. V. (2007) *Eski Türkçenin Grameri*, 5. Baskı, TDK Yay., Ankara.
- Gülsevin, G. Boz, E. (2010) *Eski Anadolu Türkçesi*. Gazi Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.
- Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara
- Devellioğlu, Ferit. (2007) *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat* , Aydın Kitabevi Yay., 30. Baskı, Ankara.
- Dilçin, C. (2009) *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.
- Doğan, M. D. (2003) *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yay. Ankara
- Ercilasun, A. B. (2007) *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi* , Akçag Yayınları, Ankara.
- Ergin, M. (2006) *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay., İstanbul.
- Ergin, M. (2005) *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Yay., İstanbul.
- Ergin, M. (1963) *Dede Korkut Kitabı – II, İndeks – Gramer*, Türk tarih Kurumu basımevi, Ankara
- Kanar, M. (1993). *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Birim Yay.
- Kanar, M. (2011) *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü* , Say Yay., İstanbul.

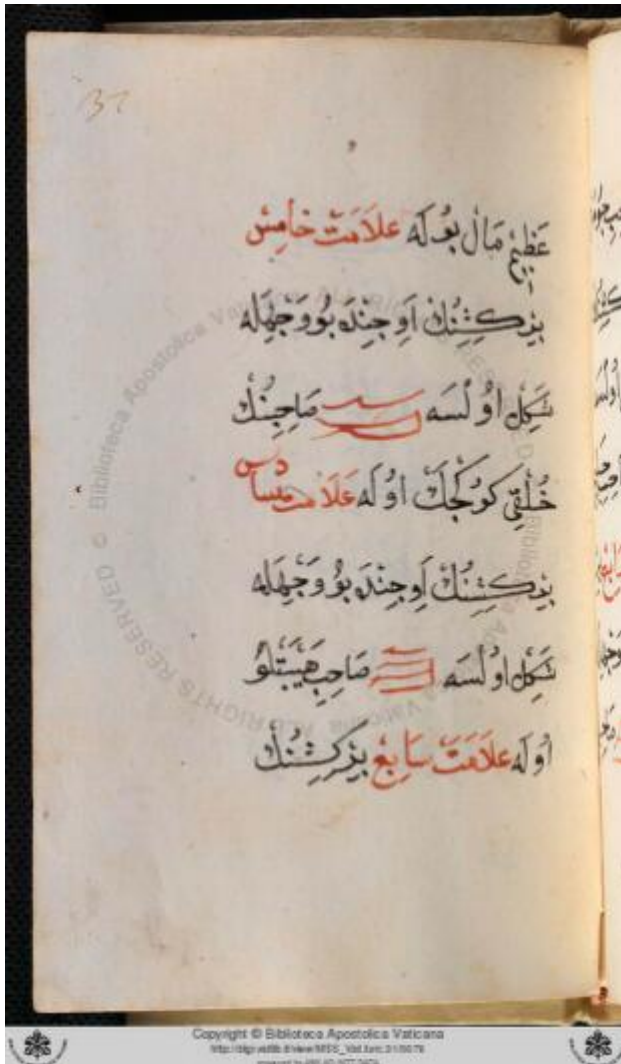
- Karaağaç, G (2013) *Türkçenin Dil Bilgisi*, 2. Baskı, Akçag Yay. Ankara
- Korkmaz, Z. (1973) *Marzubân-nâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım) Ankara Üniversitesi Diş ve Tarih-Coğrafya fakültesi Yayınları:219*, Ankara.
- Pala, İ. (2002) *Kıyâfet Maddesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C: V, Dergâh Yay, İstanbul
- Pala, İ. (2004) *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay, s. 286-287
- Mengi, M. (1977) "*Kıyâfetnameler Üzerine*" TDAY, Ankara, Belleten, s.299-309
- Mengi, M. (2002) "*Kıyâfetname*" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C: XXV, Ankara Diyanet Vakfı Yay. S. 513-514
- Nazîmâ, A. Reşad, F. (2005) *Mükemmel Osmanlı Lügati*, TDK Yay, Ankara.
- ÖZÖN, M. N. (1997) *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, 8. Baskı, İnkilâp Kitabevi, İstanbul
- Sami, Şemseddin, (2011) *Kâmûs-i Türkî*, I. Baskı, İdeal Kültür Yay, İstanbul.
- ŞAHİN, H. (2003). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Tekin, T. Ölmez, M. (2014). *Türk Dilleri*, Ankara, BilgeSu Yay.
- Timurtaş, F. K. (2012). *Eski Türkiye Türkçesi-XV. Yüzyıl-Gramer-Metin-Sözlük*, Kapı Yayınları.
- Timurtaş, F. K. *Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri*, s.332-368, Pdf.
- Türk, Gökhan. (2008). "*Anadolu Sahasına ait bir Kıyâfet-nâme*" örneği üzerine inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Aydın
- Yelten, M. (2013) *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*, 6. Baskı, Der Yay. İstanbul

EKLER

Ek. 1 77/1; 77/4; 77/7

Ek -2, 78/3; 78/6

Ek- 3, 79/2; 79/5

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 07/01/2019

Tez Başlığı : Kitâb-1. Kıyâfet-nâme

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 132 sayfalık kısmına ilişkin, 09/01/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10 'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Ana Patarkalashvili
Öğrenci No: N15138301
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı: Türk Dili, Yüksek Lisans

07.01.2019
S. Bayraktar Erten

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Wesriz

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE DEPARTMENT

Date: 07/01/2019...

Thesis Title : Kitáb-ı Kıyâfet-nâme

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 09/01/2019 for the total of 132 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 10 %.

Filtering options applied:

- Approval and Declaration sections excluded
- Bibliography/Works Cited excluded
- Quotes excluded
- Quotes included
- Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Ana Patarkalashvili
Student No: N15138301
Department: Turkish language and literature
Program: Turkish Language

07.01.2019

5.3300000000000000

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Nesrin

(Title, Name Surname, Signature)

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Ertan

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYAT ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:04/03/2019

Tez Başlığı Kitâb-ı Kıyâfet-nâme

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulları ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Ana Patarkalashvili
Öğrenci No: N15138301
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı: Türk Dili
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

04/03/2019
S. Şişiriz

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Wesiriz

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Prof. Dr. Mesrin Bayraktar Erten

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE DEPARTMENT

Date: 04/03/2019

Thesis Title: Kitáb-ı Kıyâfet-nâme

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Ana Patarkalashvili
Student No: N15138301
Department: Turkish Language and Literature
Program: Turkish Language
Status: MA Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

04/03/2019
S. Zeynep J. J. J. J. J.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Wesrin

(Title, Name Surname, Signature)

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten